

This Project is funded by the European Union

Action plan for 2 strategic tourism objects:

Daugavpils Fortress in Latvia and historical part of city Polock (Skorina avenue) in Belarus

The plans elaborated in the framework of Project No.LLB-1-098 „Fostering Capacity for Tourism Development in Latgale-Utena-Vitebsk Cross Border Region” under Latvia, Lithuania and Belarus Cross-border Cooperation Programme within the European Neighbourhood and Partnership Instrument.

Šo projektu finansē Eiropas Savienība
This project is funded by the
European Union

Rīcības plāns stratēģiskajam tūrisma objektam – Daugavpils Cietoksnis

Šis dokuments tika izveidots ar Latvijas, Lietuvas un Baltkrievijas pārrobežu sadarbības programmas finansiālo atbalstu projekta Nr.LLB-1-098 „Tūrisma attīstības veicināšana Latgales – Utenas –Vitebskas pārrobežu reģionos” (BELLA DVINA 2) ietvaros. Par šī dokumenta saturu atbild Latgales plānošanas reģions, un tas nevar tikt uzskatīts par Eiropas Savienības oficiālo viedokli.

Daugavpilī, 2012

SATURA RĀDĪTĀJS

1. DAUGAVPILS CIETOKŠŅA APRAKSTS	4
Situācijas apraksts	4
Tūrisma mērķi	6
Tūrisma infrastruktūra	6
Tūrisms pilsētā un cietoksnī ciparos	8
Administrācija un cilvēki	10
Stratēģiskie dokumenti	11
Ieguldījumi cietokšņa teritorijas revitalizācijā	15
Starptautiskās aktivitātes	16
Daugavpils cietokšņa SVID/SWAT analīze	18
2. DAUGAVPILS CIETOKŠŅA VĒSTURE	20
3. DAUGAVPILS CIETOKŠŅA ĀRĒJO NOCIETINĀJUMU OBJEKTU IZPĒTE UN PIELĀGOŠANAS IESPĒJAS TŪRISMA FUNKCIJĀM ANALĪZE	22
4. DAUGAVPILS CIETOKŠŅA IEKŠĒJĀS APBŪVES OBJEKTU IZPĒTE UN PIELĀGOŠANAS IESPĒJAS TŪRISMA FUNKCIJĀM ANALĪZE	26
5. CITU VALSTU PIEREDZE CIETOKŠŅU TERITORIJU PIELĀGOŠANĀ TŪRISMA ATTĪSTĪBAI	28
6. TŪRISMA ATTĪSTĪBAS VĪZIJA DAUGAVPILS CIETOKSNĪ	32
Daugavpils cietokšņa revitalizācijas un tūrisma attīstības koncepcija	34
7. MĀRKETINGA AKTIVITĀŠU PLĀNS 2013.-2017. GADAM	39
Mārketinga scenāriji un sagaidāmie rezultāti	43
8. SECINĀJUMI UN IEROSINĀJUMI	44
9. PIELIKUMI	45

1. DAUGAVPILS CIETOKŠŅA APRAKSTS

Situācijas apraksts

Daugavpils (Dinaburgas, Dvinskas) cietoksnis ir 19. gadsimtā pēdējais būvētais bastiona tipa nocietinājumu komplekss Eiropā, kas relatīvi labi un pilnīgi saglabājies līdz mūsdienām. Cita līdzīga objekta nav ne Latvijā, nedz arī pārējās Baltijas valstīs, kā arī Baltkrievijā. Līdzīgas fortifikācijas saglabājušas Polijā, Čehijā, Vācijā, taču Daugavpils cietoksnis no tām izdalās ar savu lielu platību, apmierinošu saglabātības pakāpi, kā arī ar to, ka pēdējos divos-trīs gados tas pārdzīvo savu atdzimšanu – pirmo savā vēsturē kā tūrisma un kultūras centrs, nevis kā militārais objekts. Visa cietokšņa kompleksa teritorija ir iekļauta valsts nozīmes pilsētībūvniecības pieminekļa „Daugavpils cietoksnis ar priekštilta nocietinājumu” robežās, arī citadeles iekšējā apbūve ir reģistrēta kā atsevišķs valsts nozīmes arhitektūras piemineklis „Daugavpils cietokšņa apbūve”. Vairākām ēkām un būvēm ir piešķirts valsts vai vietējās nozīmes arhitektūras pieminekļa statuss. Cietoksnī ir izvietoti vairāki memoriāli, kā arī vēsturiskie lielgabali. Cietokšņa centrā ir ierīkots vairāk nekā gadsimtu vecais ēnains dārzs. Tas viss kopumā padara šo objektu par unikālu, ar tūrisma un kultūras dzīves attīstības lielisku potenciālu ne tikai Latgales reģiona mērogā, bet visā Eiropā.

Daugavpils cietokšņa sastāvā ietilpst 3,5 km garā aizsargvalnī ieskaustā citadele ar regulāru pilsētvides apbūvi iekšpusē Daugavas upes labajā krastā, kopā ar aizsarggrāvi un tā teritorijā izvietotajiem dažādiem nocietinājumiem; tilta nocietinājums upes kreisajā krastā (kopš 1960. gadiem to izmanto cietuma funkcijām); t.s. Varšavas nocietinājumu līnija abos krastos, kuru no cietokšņa atdala 1860. gados uzbūvētais Sanktpēterburgas-Varšavas dzelzceļš; kā arī vairāki lauku nocietinājumi upes labajā krastā starp cietoksni un Šūņu ezeru, cietoksni un Mežciemu.

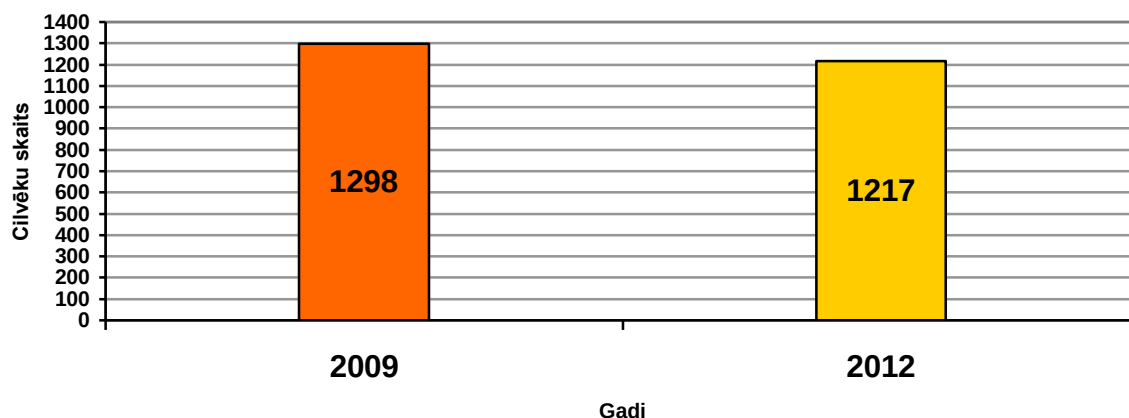
Visa kompleksa kopējā platība aizņem aptuveni 2 km²: citadeles platība ir 60 ha, aizsargvalņa un aizsarggrāvja kopējā teritorija ir 46 ha, kompleksa sastāvā ietilpst arī Varšavas nocietinājumu līnija, 2 redutes un lunete, kā arī tilta nocietinājumi Daugavas upes kreisajā krastā – pašlaik tajos izvietota Daugavgrīvas cietuma daļa un administrācija.

Mūsdienās cietoksnis ir Daugavpils pilsētas mikrorajons, kur savu dzīvesvietu ir reģistrējuši 1217 cilvēki¹. 2009. gada novembrī cietoksnī oficiāli dzīvoja 1298 cilvēki², kas liecina par iedzīvotāju skaita samazināšanos šajā mikrorajonā uz 6,24% trīs gadu laikā. Tas ir nedaudz vairāk par dabiskās migrācijas apjomiem. Visvairāk samazinājies Komandanta ielā dzīvojošo iedzīvotāju skaits (29 cilvēki). Tas varētu būt izskaidrojams ar to, ka 2011. gadā tika slēgts bērnu nams-patversme „Auseklītis”, kas tika izvietots pēc adreses Komandanta iela 2 un Komandanta iela 3. Uz 19 cilvēkiem ir samazinājies gan Imperatora ielā, gan Mihaila ielā reģistrēto iedzīvotāju skaits. Interesanti, ka pēdējo trīs gadu laikā palielinājies Aleksandra ielā dzīvojošo skaits uz 8 cilvēkiem, kas varētu būt izskaidrojams ar dabiskiem procesiem.

¹ Uz 2012. gada 14. novembri. Daugavpils pilsētas dome Dzīvokļu nodaļas dati

² Uz 2009. gada 19. novembri. Daugavpils pilsētas dome Dzīvokļu nodaļas dati

Daugavpils cietoksnī oficiāli reģistrēto iedzīvotāju skaita dinamika

Daugavpils cietoksnī oficiāli reģistrēto iedzīvotāju dinamikas sadalījums pa ielām

Ielas nosaukums	Daugavpils cietoksnī oficiāli reģistrēto iedzīvotāju skaits		
	2009. gadā	2012. gadā	
Nikolaja iela	-	-	
Mihaila iela	174	155	↓
Komandanta iela	130	101	↓
Konstantīna iela	128	118	↓
Hospitāļa iela	236	231	↓
Aleksandra iela	133	141	↑
Imperatora iela	295	276	↓
1. Oficiēru iela	202	195	↓
2. Oficiēru iela	-	-	
Hekeļa iela	-	-	
KOPĀ:	1298	1217	↓

Visvairāk apdzīvotās ielas Daugavpils cietoksnī ir Imperatora iela (starp Nikolaja un Aleksandra vārtiem), Hospitāļa iela (vislielākā 5-stāvu daudzdzīvokļu māja) un 1. Oficiēru iela (19. gs.

būvētās daudzdzīvokļu mājas gar cietokšņa dārzu). Šos apstākļus ir derīgi ņemt vērā, plānojot turpmākas tūristu kustības maršrutus, kā arī uzņēmējdarbības attīstību.

Apskatot Pasaules elektroniskajā tīmeklī izvietotos sludinājumus³ par dzīvokļu pirkšanu vai pārdošanu Cietokšņa mikrorajonā var secināt, ka nekustama īpašuma tirgus šajā teritorijā nav aktīvs: dotajā momentā ir bijis tikai viens piedāvājums iegādāties 2-istabu dzīvokli, kā arī tikai viens sludinājums par 3-istabu dzīvokļa pārdošanu. Savukārt lielākais privātais īpašnieks cietoksnī – SIA „Šafrans” – savā tīmekļa vietnē piedāvā iegādāties visus septiņus tās īpašumā esošos nekustamā īpašuma objektus⁴.

Mikrorajonā ir 10 ielas ar visiem nepieciešamiem inženiertīkliem. Darbojas lokālā katlumāja izmantojot dabas gāzi, veco ēku iemītniekiem ir iespēja izvēlēties apkures veidu – vai nu pieslēgties centrālajai apkures sistēmai, vai turpināt kurināt savus dzīvokļus ar malku (kuras glabāšanas iekšpagalmos ir izbūvēti mazie šķūniši).

Cietoksnī darbojas divi pārtikas veikali (Konstantīna un Imperatora ielas krustojumā un Hospitāļa ielā), Daugavpils cietokšņa Kultūras un informācijas centrs (Nikolaja ielā 5), kā arī vienīga valsts iestāde – Daugavpils valsts zonālais arhīvs (Komandanta ielā 9). Kopējo darbinieku skaits ir ap 20. 2013. gadā apmeklētājiem tiks atvērts Daugavpils Marka Rotko mākslas centrs, kā arī Valsts policijas Latgales reģiona pārvaldes dažas struktūrvienības, nodrošinot līdz 100 darba vietām.

Cietoksnis ir atdalīts no pārējās pilsētas ar dzelzceļa līnijām (Sanktpēterburga – Varšava un Rīga – Orla), Daugavas upi un Šūņupīti, taču tas atrodas tikai 2 km attālumā no pilsētas centrā. Uz cietoksni var aiziet kājām no centra pa Vienības un Cietokšņa ielu vai gar aizsargdambi no Dubrovina parka 20-30 minūšu laikā, 7 minūšu laikā aizbraukt ar pilsētas autobusu (4., 13. maršruts) no autoostas vai pieturas Cietokšņa un Rīgas ielas krustojumā, pašā cietoksnī iebrauc un gala pieturā „atpūšas” 13.A maršruta mikroautobusi⁵, kā arī visu pilsētu šķērso 3. maršruta tramvaja līnija „Stropi – Cietoksnis”, savienojot galvenās tūrisma un atpūtas zonas. No pilsētas centra ik pēc 25 minūtēm ar šo ekoloģisko transportu līdz cietoksnim var tikt 10 minūšu laikā.

Tūrisma mērķi

Esošie tūrisma mērķi šobrīd ir pieminējumu apskate un sporta tūrisms (pastaigas svaigā gaisā). Potenciāli varētu būt attīstīts velotūrisms, gastronomiskais un kultūras tūrisms, paplašinot sporta aktivitāšu klāstu.

Tūrisma infrastruktūra

Esošā tūrisma infrastruktūra ir fragmentāra, neveido kopīgu pārdomātu sistēmu.

Pie visiem ieejas vārtiem, kā arī cietokšņa dārzā ir uzstādīti informatīvie stendi ar uzvedības noteikumiem cietoksnī trīs valodās (latviešu, krievu un angļu).

³ www.ss.lv (sk. 06.12.2012)

⁴ http://safrans-buve.lv/lv/nekustamie_ipasumi (sk. 06.12.2012)

⁵ 2010.-2012. gados sakarā ar ielu komplekso rekonstrukciju gala pietura pārvietota ārpus cietokšņa aiz Aleksandra vārtiem

Cietoksnī pie Mihaila vārtiem (pašlaik centrālie un galvenie tūristu ieejas vārti) un pie Daugavpils cietokšņa Kultūras un informācijas centra izvietoti stendi ar informāciju par Latgales reģionu un pilsētu, kā arī par galvenajiem tūrisma objektiem tajā vairākās valodās (toties dažāda informācija jau ir novecojusi).

Vienīga iestāde tūristu apkalpošanai un dažādu pakalpojumu sniegšanai ir 2011. gada jūnijā atvērtais Daugavpils cietokšņa Kultūras un informācijas centrs (DCKIC) – kas ir Daugavpils pilsētas pašvaldības struktūrvienība. Tas ir izvietots 1866. gadā uzbūvētajā bijušajā ūdens paceļamajā ēkā – pirmā renovētā ēka pēc 1993. gada. Centrā var pasūtīt gida pakalpojumus, iegādāties vietējo amatnieku sarūpētos suvenīrus, apskatīt ceļojošās izstādes, par cietokšņa vēstures atsevišķiem momentiem stāstošos standus, kā arī cietoksnī atrasto dažādu priekšmetu kolekciju. Pavisam nesen centra ekspozīciju papildināja divi manekeni padomju armijas jaunākā virsnieka ikdienas un Daugavpils Kara aviācijas un inženieru augstskolas (1947-1993) absolventa parādes formastērpos. Tiek veidoti manekeni Krievijas impērijas (19. gs. beigas) armijas un Latvijas Republikas armijas (1920-1940) karavīru formastērpos. Šeit ir pieejams bezmaksas bezvada internets, tualete, telefons un aptieciņa ārkārtas situācijām. Ir iespējams apskatīt pašu ēku un unikālo kniedēto ūdens tvertni, uzkāpjot pa atrestaurētām trepēm – pagājušā gadsimta sākumā ūdens paceļamā ēka apgādāja ar tehnoloģisko ūdeni visu cietoksni. Centra 2. stāvā pakāpeniski veidojas cietokšņa vēstures dokumentu kopiju arhīvs un lasītava ar literatūru par dažādu valstu nocietinājumiem. Lasītava jau tagad pieejama apmeklētājiem. Taču centrs strādā darbdienās no plkst. 8:00 līdz 17:00, pirmdienās līdz 18:00, piektdienās līdz 16:00 ar pusdienas pārtraukumu no 12:00 līdz 13:00. 2012. gada maijā – septembrī tas bija vaļā arī brīvdienās (no 10:00 līdz 16:00), ziemas sezonā brīvdienās centrs ir slēgts. Uz vietas nav iespējams uzreiz pasūtīt ekskursiju gida pavadībā, to vajag darīt caur Daugavpils novada Tūrisma informācijas centru, iepriekš piesakoties. Var gadīties, ka centrs ir ciet arī darbdienās norādītajos darba laikos, jo abi centra darbinieki (cietokšņa pārvaldnieks un eksperts projektu jautājumos) savu tiešo pienākumu pildīšanai atrodas ārpus centra (pa teritoriju, būvobjektos, domē, semināros, komandējumos u.tml.). Informācija par centra darba laikiem, sniedzamiem pakalpojumiem un kontaktinformācija ir norādīta Daugavpils pilsētas domes tīmekļa vietnē trīs valodās⁶.

2013. gada aprīlī savas durvis apmeklētājiem vērš Daugavpils Marka Rotko mākslas centrs. Centra izvietojumam tika rekonstruēta vecā Artilērijas arsenāla ēka (uzbūvēta 1830. gadu sākumā). Ēka jau ir nodota ekspluatācijā, tajā pakāpeniski pārvietojas darbinieki un dienesti, tiek veidotas ekspozīcijas. Pēc pašvaldības apstiprināta štata saraksta šeit strādās 42 cilvēki. Taču pēc masu mēdijos nopublicētās informācijas, ne visas štata vienības ir aizpildītas, kas varētu tikt izskaidrots ar centra darbības specifiku. Šeit izvietosies pasauleslavenā Daugavpilī dzimušā amerikāņu mākslinieka Marka Rotko gleznu izstāžu zāle, par viņa dzīvi un daiļradi stāstošās ekspozīcijas, M. Rotko Starptautiskā plenēra laikā izveidoto un centram uzdāvināto gleznu kolekcija, vairākas kultūrvēsturiskās ekspozīcijas, bērnu istaba, rezidenču telpas māksliniekiem, nelielā viesnīcā (10 numuriņi), kā arī restorāns. Centrs plāno piedāvāt cietokšņa apmeklētājiem un tūristiem daudzveidīgu kultūras programmu – izstādes, plenēri, pasākumi u.c.

Elektroniskajā vidē jeb pasaules tīmeklī Daugavpils cietoksnis ir pārstāvēts ar dažādiem resursiem. Regulāri tiek atjaunota informācija DCKIC administrētajā profilā *Twitter* sociālajā tīklā⁷.

⁶ "Tūrisma objekti". <http://www.daugavpils.lv/lv/280> (2012. gada oktobris)

⁷ www.twitter.com/Daugavpils_fort (2012. gada oktobris)

Statiskā informācija par cietoksni izvietota Daugavpils novada Tūrisma informācijas centra mājaslapā⁸ un tā administrētajā profilā *Facebook* sociālajā tīklā⁹. Daugavpils cietokšņa vēsturei veltītā Latgales Centrālās bibliotēkas, Daugavpils novadpētniecības un mākslas muzeja un Daugavpils valsts zonālā arhīva izveidotā mājaslapa¹⁰. Taču šeit informācija netiek labota un atjaunota; sadaļā „Notikumi” tiek veidota cietokšņa mūsdienu hronika, vadoties pēc publikācijām presē. Ar cietokšņa zinātnisko izpēti nodarbojas Daugavpils Universitātes Latgales Pētniecības institūts, kas kopā ar dažiem entuziastiem uztur mājaslapu „Dinaburgas cietokšņa dokumentācijas centrs”¹¹.

Taču cietokšņa tūrisma infrastruktūras nodrošināšanai trūkst elementāro lietu: norāžu, bukletu, labiekārtotu taku vai dabā iezīmēto maršrutu. Vairāku ēku ārējais izskats un tehniskais nedrošs stāvoklis vairāk atbaida tūristus, nevis priecē. Ielīgušī cietokšņa iekšējo ielu kompleksā rekonstrukcija apgrūtina ne tikai tūristu, bet arī cietoksnī dzīvojošo un strādājošo cilvēku pārvietošanu un nokļūšanu līdz mājām, darbam, apskates vietām. Ir zināmas problēmas ar gidu kapacitāti – nav daudz speciālistu, kuri varētu novadīt ekskursijas pa cietoksni angļu vai vācu valodā. Gidu darbs netiek uzraudzīts vai citādi kontrolēts, ņemot vērā cietokšņa atvērto plašu teritoriju. Pašvaldība regulāri saņem sūdzības par gidu profesionālisma trūkumu vai negatīvu attieksmi pret dažiem pilsētas objektiem vai tajos notiekošajiem procesiem.

Tūrisms pilsētā un cietoksnī ciparos

Šobrīd cietoksni apmeklējušo tūristu skaitu fiksē vienīgi DCKIC, kura funkcijās ir arī tūristu un citu apmeklētāju apkalpošana. Kopš 2011. gada jūlija tiek uzskaitīti tie tūristi, kuri bija ienākuši pašā centrā un saņēma tajā kādus pakalpojumus. Negatīvais moments ir tas, ka centrs nespēj fiksēt visus tūristus, kas apmeklēja cietoksni, bet nav iegriezušies DCKIC. Videonovērošanas kameru ieraksti liecina arī par to, ka cietoksni aktīvi apmeklē tūristi ārpus DCKIC oficiāliem darba laikiem. Šādus tūristus arī nav iespējas fiksēt un ierakstīt DCKIC izveidotajā elektroniskajā tūristu reģistrā. Tāpēc pareizāk ir runāt par DCKIC apkalpoto tūristu skaitu, nevis cietoksni apmeklējušo tūristu skaitu, ņemot vērā cietokšņa atvērto statusu apmeklētājiem jebkurā laikā.

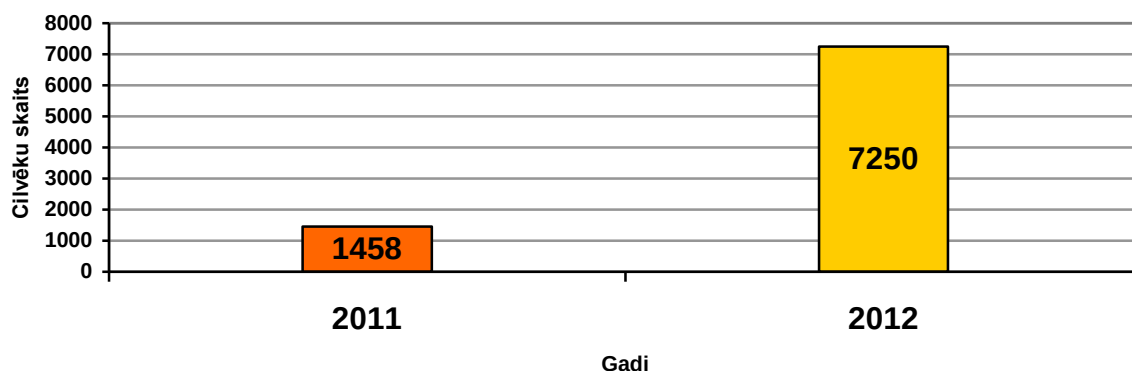
⁸ www.visitdaugapils.lv (2012. gada oktobris)

⁹ www.facebook.com/Daugavpils.cietoksnis (2012. gada oktobris)

¹⁰ <http://dinaburgascietoksnis.lcb.lv> (2012. gada oktobris)

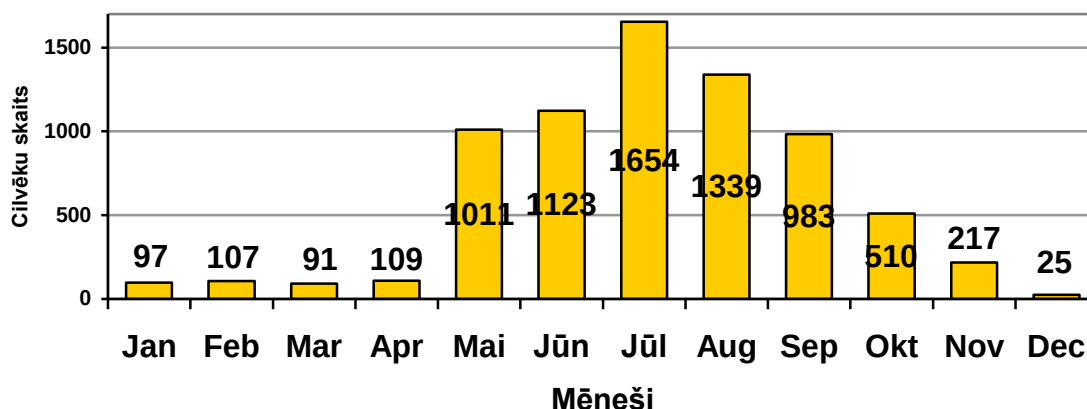
¹¹ <http://dcdc.lpi.du.lv> (2012. gada oktobris)

Daugavpils cietokšņa Kultūras un informācijas centrā apkalpoto tūristu skaita dinamika

Tā 2011. gada jūlijā-decembrī DCKIC ir apkalpojis 1481 tūristus. Pārsvārā (69%) tie bija Latvijas pārstāvji. 2012. gada janvārī-decembrī DCKIC ir apkalpojis 7266 tūristus, kas ir 5 reizēs vairāk, nekā pērn. Šo situāciju var izskaidrot ar vairākiem faktoriem: DCKIC strādāja visa kalendāra gada garumā (2011. gadā – tikai no jūlija mēneša). No 2012. gada maija līdz septembrim centrs strādāja arī brīvdienās no plkst. 10:00 līdz 16:00. 2012. gadā tika rīkoti vairāki masu pasākumi, kuru laikā cietoksni un centru apmeklēja daudz viesu un tūristu – tie ir Eiropas kultūras mantojuma dienas, Tūrisma konference un Investīciju foruma pasākumi. Visvairāk tūristu 2012. gadā tika apkalpoti jūlijā-augustā, pārsvārā brīvdienās. Tas liecina par pareizo stratēģiju strādāt tūrisma t.s. „augstās sezonas” jeb „vasaras sezonas” laikā arī brīvdienās. Iespējams, ka varētu korigēt DCKIC darba laiku šādās dienās, piem. no plkst. 11:00 līdz 17:00, jo centra darbinieku uzkrātā pieredze rāda, ka rīta stundās ir relatīvi maz apmeklētāju. To skaits sasniedz savu maksimumu pēcpusdienā no plkst. 12:00 līdz 16:00, bet daudz apmeklētāju ir arī vakara pusē, kad vairs nav tik karsti.

Daugavpils cietokšņa Kultūras un informācijas centra 2012. gada apmeklētāju reģists

Gandrīz 76% no 2012. gadā DCKIC apkalpoto tūristu bija Latvijas iedzīvotāji. 6% bija tūristi no Krievijas, 2.8% bija tūristi no Lietuvas, 2.5% - no Vācijas, 2.2% - no Polijas un 1.5% - no Baltkrievijas. Pārsvārā tie ir individuālie tūristi ar ģimenēm vai izglītojamo organizētās grupas. Informāciju par

cietoksni lielākā daļa DCKIC piefiksēto tūristu ņēma no radiniekiem, draugiem un kolēģiem. Ievērojama daļa ieguva informāciju no Interneta.

Attiecībā uz suvenīriem, vietējie tūristi nav gatavi tiem tērēt daudz naudas – līdz 2 latiem. Bet pavisam otrādi rīkojas, piemēram, tūristi no Krievijas – viņi ir gatavi maksāt augstu cenu par oriģināliem suvenīriem ar „vietējo” dizainu vai garšu. Visi tūristi maz intereses pievērš keramikas izstrādājumiem (krūzēm, vāzēm, pudelēm), jo tos ir sarežģīti pārvadāt un parasti tie atrodas dārgāko preču grupā, kā arī dažādiem pinumiem un adījumiem. Parastai tūristi jautā pēc magnetiem un atklātnēm ar cietokšņa skatiem, citiem sīkiem un nedārgiem priekšmetiem, kuri būtu saistīti ar cietoksni vai pilsētu.

Administrācija un cilvēki

Ņemot vērā, ka cietoksnī ir sadrumstalota īpašumu struktūra, tā teritorija netiek pārvaldīta vai administrēta vienotā vai centralizētā veidā.

Daugavpils pilsētas domes īpašumu bilanci ir visa aizsargvalņa, aizsarggrāvja un nocietinājumu teritorija, kā arī 10 ēkas citadeles iekšienē – tās ir pārņemtas no valsts noteikto funkciju īstenošanai. Šīm ēkām pārsvarā ir zināms izmantošanas veids, divas ir jau rekonstruētas (Nikolaja iela 5, Mihaila iela 3), divās ēkās ir sākušies rekonstrukcijas darbi (Nikolaja iela 7, Nikolaja iela 13). Vienai vēsturiskai ēkai ir izstrādāts rekonstrukcijas tehniskais projekts un nepieciešamā juridiskā dokumentācijas publiskās un privātās partnerības modeļa īstenošanai (bijušā Kara hospitāļa ēka Hospitāļa ielā 6).

Lielākais ēku īpašnieks cietokšņa citadelē ir VAS „Valsts nekustamie īpašumi” – tā apsaimnieko 27 ēkas. Diemžēl, tikai 10 ēkām ir noteikta turpmākas izmantošanas funkcija un tā nav saistīta ar tūrisma pakalpojumu sniegšanu. Vienā ēkā uzturas VAS „VNĪ” galdnieki un iekārtots sargu postenis. 9 ēkas ir rezervētas Valsts policijas Latgales reģiona pārvaldes ēku kompleksa izveidošanai. Divas ēkas pašlaik tiek rekonstruētas. Viena ēka (īslaicīgās aizturēšanas vieta) tiks nodota ekspluatācijā 2012. gada decembrī. Diemžēl, pārējo rezervēto ēku turpmākais liktenis nav zināms, jo Ministru kabinets ar savu lēmumu ir apturējis šī projekta nākamo posmu finansēšanu līdz 2014. gadam. Līdz 2013. gada 1. jūnijam VAS „VNĪ” ir jāsniedz valdībai ziņojums ar sava īpašuma apsaimniekošanas un turpmākas izmantošanas vīziju, pamatojoties uz Finanšu ministrijas pārresoru darba grupas darbības rezultātiem un sniegtā atzinuma (šajā grupā ir iekļauti dažādu ministriju un Daugavpils pašvaldības pārstāvji).

11 ēkas Daugavpils cietoksnī Privatizācijas aģentūra ir pārdevusi privātīpašniekiem. Tie ir dažādas juridiskās un fiziskās personas. Taču lielākā īpašumu daļa atrodas daudzprofilu SIA „Šafrans” valdījumā. Tā ir ieplānojusi attīstīt savu īpašumu cietokšņa teritorijā dažādiem ar tūrisma jomu saistītiem mērķiem – viesnīcām, restorāniem un kafejnīcām, kā arī biroju un apartamentu telpām. Kā viens no ambiciozākiem projektiem ir minēta 18. gadsimtā būvētās, bet 1944. gadā uzspridzinātās jezuītu baznīcas atjaunošana uz vecajiem saglabājušajiem fundamentiem, kas kopā ar Latgalē vecāko saglabājušo mūrēto ēku (bijušās jezuītu skolas ēka) atrodas šīs firmas dalībnieku īpašumā.

Cietoksnī ir reģistrētas arī vairākas nevalstiskās organizācijas ar dažādiem darbības virzieniem. Uz cietokšņa saglabāšanu un attīstību orientētā ir biedrība „Dinaburg-Centr”, kas apvieno vairākus cietoksnī dzīvojošos, bijušās „cietokšņa skolas” absolventus, cietokšņa entuziastus un citus nevienaldzīgos cilvēkus. Biedrības darbinieki ir piedalījušies vairākās pašvaldības rīkotajās talkās, paši rīkoja cietokšņa teritorijas sakopšanas darbus. Biedrībai ir daudz plānu, ir sakārtota telpa tikšanām un sēdēm, taču tās aktivitāte pašlaik ir samazinājusies.

Lai konsolidēti pieņemtu lēmumus cietokšņa pārvaldīšanas un attīstības jautājumos Daugavpils pilsētas pašvaldība ir aktualizējusi jautājumu par *Daugavpils cietokšņa saglabāšanas un attīstības padomes* izveidošanas nepieciešamību, kas darbotos līdzīgi Vecrīgas saglabāšanas un attīstības padomei un Grobiņas arheoloģiskā pieminekļa saglabāšanas padomei. Iepriekš daudzi eksperti savos atzinumos ir akcentējuši šādas institūcijas izveidošanas lietderīgumu, gan dažādu īpašnieku darbības koordinēšanai, plānu un attīstības vīziju savstarpējai saskaņošanai, kā arī ilgtspējīgai tūrisma un citu procesu attīstībai. Minētā padome savu darbību varētu uzsākt 2013. gada sākumā. Tajā darbosies vairāki Daugavpils pašvaldības speciālisti, kas ir atbildīgi par cietokšņa teritorijas attīstību un saglabāšanu. Kā arī padomes darbībai ir plānots pieaicināt citus cietokšņa objektu apsaimniekotāju un īpašnieku pārstāvjus, sabiedrības pārstāvjus, citus fortifikāciju un attīstības ekspertus.

Lai šīs padomes darbība kļūstu par efektīvu instrumentu cietokšņa saglabāšanas un attīstības procesos, tūrisma attīstības ilgtspējīgā plānošanā, tai ir jāpanāk, lai visas nākamās idejas un plāni tiktu apspriesti tajā un saskaņoti ar to. Atbildīgām iestādēm nedrīkstu atļaut kādus celtniecības vai pārbūves darbus cietoksnī bez šīs padomes akcepta. Tas pats ir saistīts ar tūrisma infrastruktūras attīstību, jo būs nepieciešama jauno norāžu, zīmju, informācijas stendu uzstādīšana, taku ierīkošana un jauno tūrisma objektu un iestāžu izveidošana.

Stratēģiskie dokumenti

Daugavpils cietokšņa detālplānojums

Apstiprināts Daugavpils pilsētas domē 2007. gada 27. septembrī. Detālplānojums ir Daugavpils pilsētas domes izdotie saistošie noteikumi Nr.28 „Daugavpils Cietokšņa detālplānojuma grafiskā daļa un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi”. Daugavpils cietokšņa teritorijas detālplānojums ietver arī prasības kultūras pieminekļu aizsardzībai. Detālplānojuma mērķis ir saglabāt Daugavpils cietokšņa kultūrvēsturiskās vērtības un radīt investīcijām labvēlīgu vidi, līdzsvarojot zemes īpašnieku, sabiedrības, vides aizsardzības intereses, detālplānojumā aptvertā teritorija ir 92 ha, tā izstrādes laiks 2006.- 2007. gads, pasūtītājs ir Daugavpils pilsētas dome sadarbībā ar VAS “Valsts Nekustamie īpašumi” un detālplānojuma izstrādātāji ir SIA “Nams”. Detālplānojuma sastāvā ietilpst teritorijas plānotās (atļautās) izmantošanas plāns, transporta organizācijas plāns un ielu un laukumu sarkanās līnijas, kultūrvēsturiskā un dabas mantojuma aizsardzības plāns, inženierkomunikāciju tīklu izvietojuma plāns, aizsargjoslu un aprobežojumus plāns

un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi. Ir pieejams Daugavpils pilsētas domes mājaslapā, sadaļā „Pilsētas attīstība”¹².

Detālplānojums papildina un precizē Daugavpils pilsētas teritorijas plānojumu 2006.-2018. gadiem. Teritorijas plānojumā ir noteikti pilsētas mikrorajoni. Daugavpils cietoksnis atrodas Cietokšņa mikrorajonā. Cietokšņa mikrorajons pārsniedz cietokšņa robežas un tajā ir iekļauta tam pieguļošā teritorija. Teritorijas plānojuma paskaidrojuma rakstā ir teikts, ka Cietokšņa turpmākā attīstība ir iespējama tikai atjaunojot, restaurējot un rekonstruējot kompleksa teritorijā esošās ēkas un arhitektūras ansambļus, pilnveidojot esošo ielu tīklu un labiekārtojot teritoriju.

Daugavpils (Dinaburgas) cietokšņa restaurācijas un apsaimniekošanas vadlīnijas

Izstrādātas 2011. gadā EEZ Finanšu instrumenta un Norvēģijas valdības divpusējā finanšu instrumenta prioritātes „Eiropas kultūras mantojuma saglabāšana” otrā atklātā individuālo projektu konkursa atbalstītā projekta „Ūdenstorņa ēkas paraugrestaurācija un apsaimniekošana Daugavpils cietoksnī” (Nr. LV-0093).

Vadlīnijas tapušas sadarbībā ar dažādu jomu speciālistiem un ekspertiem Ingas Goldbergas vadībā. Tās ir domātas kā ieteikumi cietokšņa īpašniekiem un apsaimniekotājiem, lai nodrošinātu kompleksu tā attīstību. Vadlīnijas var tikt izmantotas par pamatu Daugavpils cietokšņa attīstības programmas un citu saistošo dokumentu izstrādei. Vadlīnijas dod ieteikumus attīstības procesu vadībai un sniedz citus risinājumus ar cietokšņa atjaunošanu saistītos jautājumos. Vadlīnijās tiek uzsvēta un pamatota Daugavpils cietokšņa pārvaldes izveidošanas nepieciešamība, lai nodrošinātu efektīvāku un koordinētāku cietokšņa vispārējo attīstību.

Otrs vadlīniju virziens ir kopīgu restaurācijas pamatprincipu noteikšana. Vadlīnijas ir pieejamas Daugavpils pilsētas domes tīmekļa vietnē sadaļā „Pilsētas attīstība / Projekti”¹³.

Ekspertu ieteikumi Daugavpils cietokšņa restaurācijas un apsaimniekošanas vadlīniju izstrādei

Pie Daugavpils cietokšņa restaurācijas un apsaimniekošanas vadlīnijām tika izstrādāti arī ekspertu ieteikumi šo vadlīniju izstrādei, kā arī turpmākajai cietokšņa saglabāšanai un attīstībai. Lielā mērā šie divi dokumenti atkārto un papildina viens otru, akcentējot dažādas svarīgas domas, piemēram, par Daugavpils cietokšņa pārvaldes jeb pārvaldošas institūcijas un par cietokšņa saglabāšanas un attīstības padomes jeb koordinējošas institūcijas izveidošanas nepieciešamību, kā arī par svarīgāko mārketinga attīstības ideju izvēlās iniciatīvu „Nocietināta ideāla pilsēta”.

¹² <http://www.daugavpils.lv/lv/254> (2012. gada novembrī)

¹³ <http://www.daugavpils.lv/lv/117> (2012. gada novembrī)

Eksperti piedāvā savu redzējumu uz transporta un tūristu plūsmu novirzīšanu, cietokšņa teritorijas zonējumu u.c. jautājumiem.

Vācu ekspertu H.Rēdera (*Hartmut Röder*) un H.-R.Neimaņa (*Hans-Rudolf Neumann*) izstrādātie ieteikumi ir pieejami Daugavpils cietokšņa Kultūras un informācijas centrā, Nikolaja ielā 5, Daugavpils cietoksnī.

Daugavpils tūrisma attīstības programma

Apstiprināta 2012. gada 17. maijā. Daugavpils cietoksnis ir nosaukts par perspektīvu komplekso tūrisma objektu, kas var kļūt par Daugavpils pilsētas vizītkarti.

Programma uzsver to, ka tūristu piesaistei un komerciālajai atdevei nebūtu pareizi veidot cietoksnī kā „lielu muzeju”. Būtu ieteicams cietokšņa atjaunošanas projektos paredzēt iespējas unikālo tūrisma piedāvājumu radīšanai, kas veidotu vienreizējo kultūrvēsturisko vērtību un atraktīvu elementu savienojumu. Ņemot vērā cietokšņa teritorijas platību un objektu skaitu, cietokšņa attīstība un uzturēšana nav realizējama bez privātā sektora atbalsta.

Daugavpils cietoksnis ir unikāls objekts Austrumeiropas mērogā. Jāņem vērā tas, ka šo unikalitāti apzinās tikai ekspertu vidū, jo tā ir saistīta ar specifisko cietokšņa kompleksa struktūru un saglabātības pakāpi. Diemžēl unikalitāte šādā šaurā aspektā nepiesaistīs tūristus, jo tūrisma attīstības ziņā ir svarīgi, lai objekts būtu interesants ne tikai šauram ekspertu lokam, bet arī pēc iespējas lielākam cilvēku skaitam. Ņemot vērā iepriekš minēto, cietokšņa atjaunošanas projektos ieteicams paredzēt iespējas unikālo tūrisma piedāvājumu radīšanai, kurus veidotu gan vienreizējās kultūrvēsturiskās vērtības, gan atraktivitātes elementi.

Koncepcija ir pieejama Daugavpils pilsētas domes timekļa vietnē sadaļā „Tūrisms”¹⁴.

Daugavpils pilsētas attīstības programma 2008-2013

Apstiprināta Daugavpils pilsētas domē 2008. gadā. Daugavpils (Dinaburgas) cietokšņa attīstība atzīta par vienu no pilsētas izaugsmes resursiem, cietokšņa reģenerācija ir atzīta par prioritāru projektu un Pilsētvides attīstības rīcības programmā (RP2), viena no rīcībām ir Daugavpils cietokšņa reģenerācija (A22). Cietokšņa reģenerācijas jeb atjaunošanas mērķis ir radīt priekšnoteikumus valsts pilsētībūvnieciskā pieminekļa kā unikāla kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanai un racionālai izmantošanai, izveidojot to par administratīvo, kultūras, darījumu, atpūtas un tūrisma centru. Minētās rīcības īstenošanai attīstības programmā ir paredzēti sekojoši pasākumi:

- cietokšņa infrastruktūras – ielu kompleksais labiekārtojums un inženiertīklu renovācija;

¹⁴ <http://www.daugavpils.lv/lv/turisms> (sk. 01.12.2012)

- cietokšņa informācijas un tūrisma pakalpojumu centra izveidošana;
- Marka Rotko mākslas centra izveide Artilērijas arsenāla ēkā, saskaņā ar apstiprināto projekta koncepciju;
- cietokšņa vaļņu pārņemšana pašvaldības īpašumā un to uzturēšana;
- cietokšņa parka pārņemšana pašvaldības īpašumā, ar mērķi nodrošināt tā apsaimniekošanu;
- kara hospitāļa ēkas izveide par multifunkcionālu atpūtas, pakalpojumu un biznesa centru, izmantojot PPP pieeju attīstībai un apsaimniekošanai;
- cietokšņa apsaimniekošanas sistēmas izveide;
- cietokšņa teritorijā esošā dzīvojamā fonda reģenerācijas projekta izstrāde un projekta realizācijas uzsākšana.

No rīcības programmā (RP2) paredzētajiem astoņiem pasākumiem šobrīd realizācijas stadijā ir četri pasākumi, trīs no tiem jau ir veiksmīgi pabeigti. Vienīgais pasākums, kura realizācija nav uzsākta ir esošā dzīvojamā fonda reģenerācijas projekta izstrāde un realizācija, jo nav piemērotas ES fondu programmas, kā arī svarīgs ir aspekts, ka vairākas mājas tika uzbūvētas 19. gadsimtā un to energoefektivitātes palielināšanas iespējas ir visai ierobežotas.

Programma ir pieejama Daugavpils pilsētas domes timekļa vietnē sadaļā „Pilsētas attīstība”¹⁵.

Daugavpils pilsētas attīstības programma 2014-2020

Atrodas pēdējā izstrādes un akceptēšanas stadijā. Tajā par galveno Daugavpils pilsētas tūrisma resursu ir atzīti kultūrvēsturiskā mantojuma objekti un kā visinteresantākais no tiem – Daugavpils cietoksnis.

Latgales programma 2010-2017

Šajā dokumentā¹⁶ Daugavpils loma Latgales pilsētu tīklā ir raksturota kā multikulturāla, multietniskā un multifunkcionāla pilsēta, pārrobežu ekonomiskās attīstības un pakalpojumu centrs. Par tās īpašām iezīmēm ir atzīti: Marks Rotko, Daugavpils cietoksnis, Daugavas krastmala, Stropu ezers, pilsētas centrs, daudznacionālā kopiena un sociālais dienests.

¹⁵ <http://www.daugavpils.lv/lv/107> (sk. 2012. gada novembris)

¹⁶ Ir pieejams Latgales plānošanas reģiona mājaslapā: <http://www.latgale.lv/lv/padome/planosana> (sk. 18.12.2012.)

Par atbalstāmiem pasākumiem izvirzīta Daugavpils cietokšņa revitalizācija, izveidojot Daugavpils cietoksni par lielāko reģionālo un pārrobežu tūrisma, kultūras un darījumu centru, restaurējot un atjaunojot tā kultūrvēsturiskās vērtības, nodibinot kultūras un tūrisma iestādes, nodrošinot nepieciešamu lietišķās aktivitātes infrastruktūru un iekļaujot Cietokšņa kultūras pasākumus starptautiskā apritē.

Tādējādi dokumenti, kuros detalizēti ir apskatīti konkrēti rīcību un pasākumu plāni tūrisma attīstībai Daugavpils cietoksnī ir Daugavpils pilsētas tūrisma koncepcija un Daugavpils pilsētas attīstības programmas.

Ieguldījumi cietokšņa teritorijas revitalizācijā

Šodien Daugavpils cietokšņa teritorijas reģenerācijā un revitalizācijā (atdzīvināšanā) tiek ieguldīts finansējums vairāk nekā **20,3 miljonu Ls** apjomā. Tie ir Daugavpils pašvaldības un VAS „Valsts nekustamie īpašumi” jau īstenotie vai pašlaik realizējamie projekti, ar gandrīz vienādu sadalījumu 50%/50%. Diemžēl cietoksnī netiek investēts privātais kapitāls. Uzņēmēji pagaidām ierobežojas ar nekustamā īpašuma objektu pirkšanu un turpmāku pārdošanu, neieguldot līdzekļus savu īpašumu sakārtošanā, konservācijā vai apsargāšanā (vai dara to minimāli).

Daugavpils pilsētas pašvaldība jau ir pabeigusi 9 projektu īstenošanu uz kopēju summu gandrīz **1,3 miljonu Ls**. Pašlaik turpinās vēl 4 projektu īstenošana uz kopējo summu **9,1 miljoni Ls**. Viens projekta pieteikums ir iesniegts Latvijas-Lietuvas-Baltkrievijas pārrobežu sadarbības programmā izvērtēšanai. Projektu īstenošanas tiek piesaistīts publisks finansējums no dažādiem avotiem – Valsts Kultūrkapitāla fonds nelieliem remontdarbiem, projektēšanai un izpētei, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija ēku glābšanas un konservācijas darbiem, Eiropas Savienības dažādu struktūrfondu finansējums.

Līdz šim īstenoto un pašlaik realizējamo projektu rezultātā tiek burtiski uzlabota cietokšņa infrastruktūra – inženiertīkli, ielas, dažas pašvaldībai piederošās ēkas un tām pieguļošā teritorija. Diemžēl pie tūrisma infrastruktūras var pieskaitīt tikai atjaunoto ūdens pacejamo ēku, kurā 2011. gadā atvērās Daugavpils cietokšņa Kultūras un informācijas centrs. 2013. gadā tiks atklāts Marka Rotko mākslas centrs, ar kura darbību kā magnetu saista tūrisma plūsmas palielināšanos turpmākajos gados. Nikolaja ielas atjaunošanas projekta ietvaros tiks izremontētas telpas sabiedrisko tualešu izvietojumam, kā arī tiks izveidots centrālais ieejas mezgls tūristiem no ierīkojamajām autostāvvietām Daugavas ielā pa atjaunojamo koka tiltu pār aizsarggrāvī un caur restaurējamajiem Nikolaja vārtiem līdz kultūras un tūrisma zonas sākumam.

Paralēli tiek veikti pašvaldības ēku konservācijas darbi.

Valsts īsteno cietoksnī vērienīgo projektu, kura rezultātā tiks izveidots Valsts policijas Latgales reģiona pārvaldes iestāžu ēku komplekss. Šis projekts ir sadalīts vairākos etapos. Tehniskais projekts ir jau izstrādāts visiem posmiem. Taču dotajā brīdī notiek tikai 1. etapa realizācija 9,8 mljn. Ls apjomā, bet pārējo etapu īstenošana ar Ministru kabineta lēmumu ir atlikta līdz labākajiem laikiem.

Šī dokumenta **1. pielikumā** ir apkopota informācija par cietoksnī īstenoto un īstenojamo konservācijas, restaurācijas un rekonstrukcijas projektiem, iekļaujot īstenotāja, finanšu un aktivitāšu datus.

Starptautiskās aktivitātes

UNESCO Pasaules mantojuma saraksta jautājums

No 2005. līdz 2011. gadam Daugavpils cietoksnis tika iekļauts UNESCO Pasaules mantojuma Pagaidu sarakstā. Informācija par cietoksni un tā vērtībām tika nopublicēta UNESCO Pasaules mantojuma saraksta tīmekļa vietnē, tādā veidā popularizējot šo objektu un netieši veicinot tūrisma attīstību tajā. Taču saskaņā ar Pagaidu saraksta noteikumiem, pēc 5 gadiem par objekta turpmāku iekļaušanu vai neiekļaušanu UNESCO Pasaules mantojuma pamatsarakstā ir jālemj UNESCO nacionālajai komitejai, atbilstoši tai valstij, kur atrodas šis mantojuma objekts.

2011. gada sākumā UNESCO Latvijas nacionālā komiteja savā Ģenerālajā asamblejā pieņēma lēmumu par trīs jauno Latvijas objektu iekļaušanu UNESCO Pasaules mantojuma Pagaidu sarakstā un par Daugavpils cietokšņa izkļaušanu no tā. Tādā veidā tika liegta iespēja šim unikālam objektam tikt ierakstītam mantojuma galvenajā reģistrā un popularizēt to pasaules līmenī. UNESCO LNK Ģenerālā asambleja rekomendēja iekļaut Daugavpils cietoksni līdzīgu objektu ķēdē un nominēt tos UNESCO Pasaules mantojuma saraksta sērijveida nominācijā.

Iesaistīšanās starptautiskajās organizācijās

Lai vecinātu starptautisko sadarbību, popularizētu informāciju par Daugavpils un Latvijas mantojumu starptautiskā līmenī, kā arī apmainīties pieminekļu restaurācijas un attīstības pieredzē Daugavpils pilsētas pašvaldības darbinieki ir iesaistījušies vairāku starptautisko organizāciju darbībā.

ICOMOS ir Starptautiskā mantojuma un ievērojamo vietu padome kas darbojas kā padomdevējs UNESCO un sniedz tā ekspertu viedokli par dažādiem ar mantojumu saistītajiem jautājumiem. Katra ICOMOS dalībvalsts nodibina savu vietējo nodaļu jeb komiteju. Latvijā ir reģistrēta biedrība „ICOMOS Latvija”, kas oficiāli ir ICOMOS Latvijas nacionālā komiteja un Latvijas interešu pārstāvniecība ICOMOS attiecībās un Ģenerālajā asamblejā, kas notiek ik trīs gadus. 2011. gadā ICOMOS 17. Ģenerālajā asamblejā Latviju pārstāvēja Daugavpils pilsētas domes eksperts projektu jautājumos Artjoms Maļļins, kas nodarbojas ar vairākiem Daugavpils cietokšņa revitalizācijas jautājumiem. A.Maļļins ir ICOMOS biedrs kopš 2011. gada.

ICOMOS paspārnē darbojas arī vairākas profilētas ekspertu komitejas. Ar Daugavpils cietoksni tieši ir saistīta ICOFORT – ICOMOS Starptautiskā fortifikāciju un militārā mantojuma komiteja, kas caur ICOMOS sniedz UNESCO fortifikāciju ekspertu viedokli par militāro objektu (piļu, cietokšņu, kaujas lauku un ainavu u.c.) iekļaušanu Pasaules mantojuma sarakstā. A.Maļļins iesaistījies arī ICOFORT darbībā kā biedrs ar balsošanas tiesībām. Pagaidām viņš ir vienīgais Latvijas pārstāvis šajā starptautiskajā organizācijā. Dalība šajā komitejā ļauj regulāri piedalīties specifiskajās konferencēs un apmācībās, dibināt kontaktus ar starptautiski atzītiem ekspertiem u.c.

Starptautiskās konferences

Sadarbojoties ar Starptautisko fortifikāciju un militārā mantojuma komiteju ICOFORT Daugavpils pilsētas dome 2011. gada 30.-31. augustā rīkoja Starptautisko konferenci „Nocietinātās ideālās pilsētas”. Tajā piedalījās 12 pilsētu pārstāvji no 9 dažādām valstīm, kurās šādā vai citā veidā ir saglabājušas Daugavpils cietoksnim līdzīgās fortifikācijas: Daugavpils un Rīga (Latvija), Klaipēda (Lietuva), Kostžina un Zamošča (Polija), Jaromerža (Čehija), Jīliha un Zārluīsa (Vācija), Elburga (Nīderlandes), Fredriksta (Norvēģija), Karlovaca (Horvātija), Alba Julija (Rumānija). Konferences mērķis bija iepazīties ar šādiem Eiropas cietokšņiem, uzzināt no atbildīgiem ekspertiem un speciālistiem par problēmām, ar kādām viņi sastopas mantojuma saglabāšanas un revitalizācijas jomā. Konferences nobeigumā tika parakstīta arī iniciatīvas deklarācija – „Daugavpils deklarācija” – par idejas atbalstu Eiropas nocietināto ideālo pilsētu tīklojuma izveidošanu, kā arī šī tīklojuma turpmāku virzīšanu sērijveidīgai nominācijai UNESCO Pasaules mantojuma sarakstam.

Konferences un iniciatīvas svarīgumu ar savu klātbūtni ir apliecinājusi ICOFORT Prezidente Milagrosa Floresas kundze (Puerto-Riko, ASV). Viņa arī apsolīja atbalstīt šīs iniciatīvas turpmāku virzīšanu.

Daugavpils cietokšņa SVID/SWAT analīze

STIPRĀS PUSES	VĀJĀS PUSES
+ veikti plaši vēsturiskās izpētes darbi; + veikta arhitektoniskā un tehniskā inventarizācija; + atrodas netālu no pilsētas centra, veidojot ar valni ierobežoto zaļu klusu pilsētiņu pilsētā; + izstrādāts Detālpārplānojums; + tiek īstenota virkne projektu, piesaistot publisko fondu finansējumu, tai skaitā ES; + objekts līdz šim saglabājis savu autentisko apjomu, regulāro apbūvi, galvenokārt tādēļ, ka netika veikti nekādi atjaunošanas un pārbūves darbi, ēkas pēdējo 20 gadu laikā netika ekspluatētas; + izveidots starptautiskās sadarbības pamats; + Daugavpils pārstāvji iesaistījušies starptautisko institūciju darbībā, kas nodarbojas ar pieminekļu saglabāšanu un attīstību; + darbojas Daugavpils novada Tūrisma informācijas centrs, Daugavpils cietokšņa Kultūras un informācijas centrs; + politiskais un ekonomiskais atbalsts tūrisma attīstības procesiem no pašvaldības puses	- liela daļa cietokšņa ēku un būvju netiek izmantota un tām nav noteiktas turpmākās izmantošanas funkcijas; - lielākā daļa cietokšņa ēku un būvju ir nolaista ar nepievilcīgu ārējo izskatu un smagu tehnisko stāvokli, apdraudot garam gājējus; - daļai ēku un būvju ir nepieciešams steidzams remonts vai konservācija; - objekta milzīga platība, kuru sarežģīti apsaimniekot un nodrošināt kārtību un tīrību tajā; - ēku liela platība, kādēļ ir sarežģīti piesaistīt līdzekļus elementārai konservācijai, jo tas prasa simtiem tūkstošu naudu; - nav veikta valsts teritorijas lielākās daļa topogrāfiskā uzmērīšana, nocietinājumu uzmērīšana; - nav vienota koordinatora, kas nodrošinātu cietokšņa komplekso apsaimniekošanu, ilgtspējīgu attīstību; - nav atbilstošas tūrisma infrastruktūras; - nav izstrādāti atbilstoši tūrisma produkti un pieejami pakalpojumi; - pasākumi cietoksnī tiek organizēti stihiski, nekoordinēti; - kultūras pakalpojumu un pasākumu klāsts ir ierobežots; - kamēr nav izremontēti visi ceļi, nav iespējams rīkot plašus pasākumus, svētkus; - cilvēkresursu nepietiekama kapacitāte: trūkst profesionālo gidu, ekskursiju vadītāju ar latviešu valodas un svešvalodu zināšanām; - vēsturiskie materiāli par cietoksni ir pieejami fragmentāri, nav veikta arhīvu fondu izpēte, nav izveidota vienota apzināto vēsturisko faktu un dokumentu datu bāze; - nav īstenots aizsarggrāvja meliorācijas projekts, kas apdraud visas cietokšņa iekšējās apbūves objektu saglabātību no mitruma un paaugstinātiem grunts ūdeņiem; - savdabīga, vēsturiski izveidojusies

	sabiedrības „komūna” ar sarežģītu sociālo situāciju: ir ļoti nabadzīgie cilvēki, esot alkohola un narkotisko vielu nelegālās tirgošanas vietas
IESPĒJAS	DRAUDI
✓ attīstot tūrisma infrastruktūru, piesaistīt tūristus no Latvijas, kaimiņvalstu reģiona un no augsti prioritārajiem tirgiem; ✓ īstenojot sadarbību ar līdzīgu cietokšņu īpašniekiem vai apsaimniekotājiem, attīstīt pieminekļu grupu „Nocietināta ideāla pilsēta” un būt ierakstītam UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā sērijas nominācijā; ✓ pamatojoties uz detalizētākajiem pētījumiem, uzlabot restaurācijas tehnisko projektu un būvdarbu kvalitāti, nodrošinot autentiskuma un vietas gara saglabāšanu; ✓ iesaistot vietējās sabiedrības „komūnas” aktīvistus un cietokšņa entuziastus brīvprātīgajā darbā, kā arī vietējos amatniekus, nodrošinot interesantāko un daudzveidīgāko tūrisma produktu klāstu; ✓ apvienojot visas ieinteresētās puses, īpašniekus un dažādu jomu speciālistus, izveidot Daugavpils cietokšņa saglabāšanas un attīstības padomi – konsultatīvu institūciju cietoksnī notiekošo procesu uzraudzībai un koordinēšanai; ✓ attīstot tūrisma infrastruktūru un sakārtojot cietokšņa teritoriju, veidot priekšnosacījumus uzņēmējdarbības attīstībai un investoru piesaistei; ✓ pašvaldības funkciju nodrošināšanai pieminekļa kompleksa teritorijā izveidot Daugavpils cietokšņa pārvaldi; ✓ klūt par reģiona lielāko tūrisma, kultūras un lietišķās aktivitātes centru	✗ veicot rekonstrukcijas darbus, tiek zaudētas autentiskas lietas un vērtības; ✗ finansu nepietiekamības dēļ netiek veikti pieminekļu konservācijas un steidzami glābšanas darbi, kā rezultātā pieminekļi turpina iet postā; ✗ netiek veidota Daugavpils cietokšņa saglabāšanas un attīstības padome un objekta attīstība nebūs koordinēta, būs haotiska un nesamērīga, objekts būs sadrumstalots, netiks veidotas strukturētas zonas tūrismam, kultūrai, dzīvošanai un administrācijai; ✗ netiek veidota Daugavpils cietokšņa pārvalde un objekta atjaunošana un attīstība nebūs efektīva, uz ilgtspējīgu attīstību orientēta, zinātniski pamatota, rūpīgi saplānota; ✗ vietējā „komūna” neattīstās, vairāki cilvēki turpina degradēt, veicinot vesela mikrorajona nelabas slavas celšanos; ✗ neveicot melioratīvus pasākumus aizsarggrāvī un neregulējot ūdeņu nokļūšanu tajā un izkļūšanu no tā saglabas augsts grunts ūdeņu līmenis citadelē, ēku pamati turpina iesūknēt mitrumu, mitrums pāriet uz sienu konstrukcijām, bojā celtnu fasādes, pamatnes un iekšējās telpas ✗ degvielas glabāšanas bāzes negatīva ietekme uz apkārtējo dabu un tūrisma vidi, cietokšņa kā kultūrvēstures objekta kopējo tēlu

2. DAUGAVPILS CIETOKŠŅA VĒSTURE

Lēmumu par Dinaburgas cietokšņa celtniecību pieņēma Krievijas cariene Katrīna II 1772. gadā, kad Latgales teritorija tika pievienota Krievijas impērijai pēc Polijas sadalīšanas. Daugavpils cietoksnim bija jāklūst par rietumu robežu nocietinājumu sistēmas būtisku sastāvdaļu. Cietokšņa būvniecība tika uzsākta 1810. gadā pēc pulkveža-inženiera Jegora Hekeļa projekta imperatora Aleksandra I valdīšanas laikā. Dinaburgas cietokšņa projektā tika plānots būvēt cietoksni Daugavas labajā krastā, pāri upei uzcelt tiltu, un cietokšņa aizsardzībai uzbūvēt tilta nocietinājumu. Cietoksnī arī bija paredzēts izvietot septiņus tūkstošus vīru lielu garnizonu un uzstādīt ap 600 lielgabalu. Celtniecības laukumos bija nodarbināti ap 15 tūkstoši cilvēku trīs maiņās. Cietokšņa celtniecība tika pārtraukta 1812. gadā, kad tam uzbruka franču Lielās armijas maršala Makdonalda karaspēks.

1818. gadā pilnībā tika pabeigta tilta nocietinājuma celtniecība, bet citadelē pabeigts galvenais valnis, pulvera pagrabi, komandanta pārvaldes ēka, ģenerāļa māja, vairākas virsnieku dzīvojamās ēkas, kazarmas, virssardzes ēka un pieci sardzes posteņi. Cietokšņa iekšējā teritorija sadalīta 20 apbūves kvartālos. Tika atļauts celt tikai mūra ēkas.

1819.-1827. gados notika galvenā cietokšņa vaļņa nostiprināšanas darbi ar granīta blukēm – eskarpu. Eskarpa sienas celtniecībai materiālus piegādāja lielākoties no Sāremas salas (Igaunija).

1821.-1824. gadā tika uzsākta četru monumentālu cietokšņa vārtu izbūve. Tie tika nosaukti par Aleksandra, Konstantīna, Nikolaja un Mihaila vārtiem – par godu pašam imperatoram Aleksandram I un viņa brāļiem-lielkņaziem.

Cietokšņa teritorijā atradās 3 trīsstāvu kazarmas 500 vīriem, komandanta māja ar cara apartamentiem, trīs virsnieku mājas, inženierarsenāls, artilērijas arsenāls, trīs pulverpagrabi, hospitālis 500 cilvēkiem, cietums 400 arestantiem un provianta noliktavas 1256 tonnu pārtikas uzglabāšanai.

1833. gadā 21. maijā notika cietokšņa un tā karogu svinīga iesvētīšana, kurā piedalījās imperators Nikolajs I un augstākās garīdzniecības pārstāvji.

1840. gadā cietoksnis tika izveidots kā vienots ansamblis, tas sastāvēja no divām daļām: galvenās, kas atradās Daugavas labajā krastā un tilta nocietinājuma upes kreisajā krastā.

1878. gadā nocietinājumu celtniecība tika pabeigta.

1893. gadā cietoksnim nomainīja nosaukumu – sakarā ar pilsētas vāciskā nosaukuma pārkrievošanu, tas nosaukts par Dvinskas cietoksni.

Militārajai stratēģijai mainoties, 19. gs. otrajā pusē cietoksnis pakāpeniski zaudēja savu sākotnējo nozīmi un 1897. gadā to pārvērsa par cietoksni-noliktavu.

1. Pasaules kara laikā cietoksnī tika izvietots Dvinskas apgabala štābs. Pēc kara 1918.-1919. gadā uz neilgiem periodiem viens otru mainot cietoksnī uzturējās vācu, lielinieku un tad poļu karaspēki.

No 1920. līdz 1940. gadam cietoksnī dislocējās Latvijas armijas Zemgales divīzijas pulki: 10. Aizputes kājnieku pulks, 11. Dobeles kājnieku pulks, 12. Bauskas kājnieku pulks un Zemgales artilērijas pulks.

2. Pasaules kara laikā cietoksni izmantoja nacistu karaspēki štāba un noliktavu izvietojumam, darbojās hospitālis, bet tilta nocietinājumos – ebreju geto. Aiz cietokšņa Mežciema kāpās tika ierīkota koncentrācijas noņemšanas padomju karagūstekņiem. Gandrīz visi geto iemītnieki (pārsvarā sievietes un bērni), kā arī daudzi noņemšanas gūstekņi turpat Mežciemā tika vardarbīgi nošauti. Kara beigās līdz šim nenoskaidroto apstākļu dēļ, tika uzspridzināts 18. gs. baroka meistardarbs – 60 metru augstā jezuītu katedrāle, kura savā laikā tika izpirkta no jezuītu ordeņa un pārveidota par pareizticīgo baznīcu. Šī baznīca bija visas apkārtnes dominante un cietokšņa garīgās dzīves centrs, apkārt kuram darbojas skola, klosteris un bāreņu patversme. Latvijas armija pārveidoja šo baznīcu atkal par katoļu katedrāli, kur savus dievkalpojumus noturēja gan katoļi, gan luterticīgie, gan pareizticīgie, jo bija organizēti vairāki altāri.

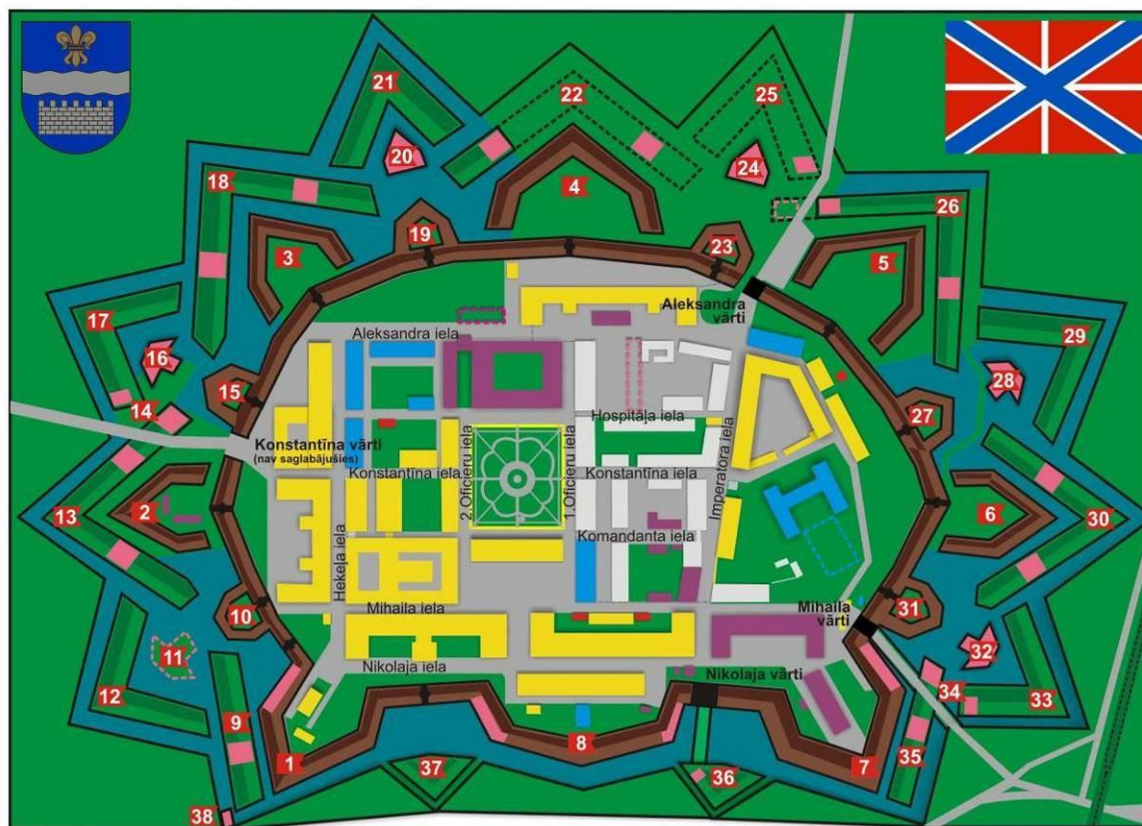
No 1948. gada līdz 1993. gadam cietoksnī atradās padomju kara aviācijas inženieru augstskola, bet pats cietoksnis atradās PSRS Aizsardzības ministrijas pakļautībā, tāpēc vairākas izmaiņas tā apbūvē un nocietinājumos netika saskaņotas ar kultūras mantojuma saglabāšanas instancēm. Šajā periodā tika nojauktas vairākas saimniecības nozīmes koka celtnes un ķieģeļu šķūņi ar mazu kultūrvēsturisko (vismaz pēc tā laika dokumentiem) vērtību, kā arī tika novāktas katedrāles ruīnas. 1962. gadā tika izjaukti Konstantīna vārti, jo augstskolā bija nepieciešams ievest kādu lielgabariņa aprīkojumu. Zem militāristu spiediena kultūras pieminekļu aizsardzības iestādes bija spiestas atļaut šādas rīcības, jo Konstantīna vārtiem identiski līdzīgie palika Aleksandra vārti, pie kam daudz labākajā tehniskajā stāvoklī. Vairākas nocietinājumu celtnes tika pielāgotas augstskolas vajadzībām, kas mūsdienas ir viens no to bojāšanas iemesliem. Vairākos posmos tika aizbērts aizsarggrāvis.

1998. gadā cietoksnis tika nodots Valsts nekustamā īpašuma aģentūras pārvaldīšanā. Lai saglabātu un attīstītu aizsargvalņa teritoriju, Daugavpils pašvaldība pārņēmusi to 2011. gadā, kā arī turpina pārņemt vairākas ēkas tūrisma un kultūras attīstībai cietoksnī.

Pēc vēsturiskām un pašreizējās situācijas fotogrāfijām var konstatēt, ka būtiski pārbūves vai pārplānojuma darbi Daugavpils cietoksnī laika gaitā nav izdarīti. Tāpat oriģinālie celtniecības un apdares materiāli ar retiem izņēmumiem ir palikuši sākotnējie – sarkanais ķieģelis (ķieģeļnīcas speciāli cietokšņa celtniecības vajadzībām tika izveidotas netālu esošajos Kalkūnos un Vecpilī, bet kaļķu rūpnīca – Dubnā), granīta apdares bloki, bruģakmens, u.c.

Droši var apgalvot, ka šis 19. gadsimta 1. puses bastiona tipa cietoksnis ir vienīgais Ziemeļu un Austrumu Eiropā, kas saglabāties ar unikālu fortifikācijas sistēmu bez ievērojamām izmaiņām. Būvums stilistiski monolīta klasicisma virziena arhitektūras pārstāvis, tas rada vispārēju priekšstatu par tā laika fortifikācijas mākslas un celtniecības idejām un sasniegumiem. Cietokšņa teritorijā ir ap 80 ēkas un būves, vairākām piešķirts Latvijas valsts vai vietējās nozīmes arhitektūras pieminekļa statuss, apkārt cietoksnim – sarežģīta aizsardzības sistēma ar galveno valni, kas kopā veido vienu no iespaidīgākajiem valsts nozīmes pilsēt būvniecības pieminekli mūsu valstī.

3. DAUGAVPILS CIETOKŠŅA ĀRĒJO NOCIETINĀJUMU OBJEKTU IZPĒTE UN PIELĀGOŠANAS IESPĒJAS TŪRISMA FUNKCIJĀM ANALĪZE

Dinaburgas cietokšņa shēma Daugavpilī, Latvijā

Apzīmējumi:

- Aizsargvalnis
- Aizsarggrāvis
- Sarkano ķieģeļu nocietinājumi
- Būves, kas nav saglabājušas
- Zemes nocietinājumi
- Zaļā zona
- Poternas zem vaļņa, vārti valnī
- Daugavpils pašvaldības īpašumi
- VAS „Valsts nekustamie īpašumi” (Finanšu ministrija)
- Privātīpašumi (pārdots)
- Dzīvojamā zona. Īpašumi pārsvarā ir privatizēti
- VAS „Latvenergo” īpašumi

Ārējie nocietinājumi:

- 1 — 1. bastions
- 2 — 2. bastions
- 3 — 3. bastions
- 4 — 4. bastions
- 5 — 5. bastions
- 6 — 6. bastions
- 7 — 7. bastions
- 8 — 8. bastions
- 9 — 1. puskontrgarde
- 10 — 1. kurtīnlunete
- 11 — 1. reduīte (nav saglabājusies)
- 12 — 1. ravelīns
- 13 — 2. kontrgarde
- 14 — Arku un barjērvārti (daļēji saglab.)
- 15 — 2. kurtīnlunete
- 16 — 2. reduīte
- 17 — 2. ravelīns
- 18 — 3. kontrgarde
- 19 — 3. kurtīnlunete
- 20 — 3. reduīte
- 21 — 3. ravelīns
- 22 — 4. kontrgarde (daļēji saglabājusies)
- 23 — 4. kurtīnlunete
- 24 — 4. reduīte
- 25 — 4. ravelīns (norakts)
- 26 — 5. kontrgarde
- 27 — 5. kurtīnlunete
- 28 — 5. reduīte (daļēji sabrukusi)
- 29 — 5. ravelīns
- 30 — 6. kontrgarde
- 31 — 6. kurtīnlunete
- 32 — 6. reduīte
- 33 — 6. ravelīns
- 34 — Arku un barjērvārti ar kordegardi
- 35 — 7. puskontrgarde
- 36 — 1. krasta lunete ar kordegardi
- 37 — 2. krasta lunete
- 38 — Slūžu akas un galerijas

*Zīmēja un apkopoja: A. Maļlins, Mg.hist.
DCDC, Daugavpils, 2011. gada 06. maijā*

Rīcības plāna tūrisma objektam – Daugavpils cietoksnis – sagatavošanas nolūkos tika apsekoti un izpētīti 47 cietokšņa ārējo nocietinājumu apbūves objekti. Pārsvara tie ir zemes vaļņa veidā veidotie nocietinājumi galvenā aizsargvaļņa piesegšanai un apkārtējās teritorijas apšaudei no

dažādām pozīcijām un ar dažādiem leņķiem. Ārējie nocietinājumi tika veidoti tā, lai ap cietokšņa galveno aizsargvalni nebūtu nevienas vietas, kas netiktu pārskatāma un pēc nepieciešamības arī apšaudāma no vairākām šaujamlūkām un lielgabalu ambrazūrām.

Jāatzīmē, ka pašreiz lielākā daļa ārējo nocietinājumu vienkāršiem tūristiem ir grūti sasniedzama jebkurā gada laikā, jo tos vienu no cita atdala aizsarggrāvis, kurā gandrīz visa gada garumā uzturas mainīgs ūdens līmenis. Vairāki nocietinājumi ir apauguši ar pašsējas kokiem un krūmiem, kas arī ierobežo šo celtnu sasniedzamību. Kaut gan pēdējos gados regulāri tiek izcirti krūmi un koki, tiek veidotas takas. Taču lai šo darbu turpinātu ir nepieciešami ļoti lieli materiālie resursi.

Šodien var brīvi izstaigāt cietoksnim apkārt pa aizsargvaļņa augšējo malu – tie ir gandrīz 3,5 km! Toties ir tikai trīs aprīkotas vietas, kur var uzkāpt uz valni augšā un nolaisties no tā – kāpnes ir izbūvētas pretim Marka Rotko mākslas centram. Pārējās eksistējošās kāpnes ir izbūvētas padomju laikos un pašlaik atrodas sliktā tehniskā stāvoklī, pārsvarā to izmantošana ir apgrūtināta (apaugušas, trūkst pakāpienu, margu utt.).

Pārējos nocietinājumus var apskatīt no galvenā aizsargvaļņa. Lai nolaistos līdz tiem ir jāzina vietas, kur var to izdarīt, un arī ceļš, pa kuru var aiziet pie tiem. Pašlaik nav uzstādītas taku vai maršrutu norādes. Līdz ārējiem nocietinājumiem gidu pavadībā var tikt pa Konstantīna un Aleksandra vārtiem, kā arī vairākām poternām (slepenās ejas zem aizsargvaļņa). Diemžēl, dažu nocietinājumu gan vizuālais, gan tehniskais stāvoklis nav apmierinošs, tie steidzami ir jākonservē. Piemēram, 5. reduītes ieejas bloka daļa ir gandrīz pilnīgi sadrupusi, taču gar šo celtni ved vienīga sakārtotā taka aizsarggrāvī, kuru izmanto gan vietējie iedzīvotāji pastaigām, gan tūristu ekskursijām. Šī celtnē ir jānorobežo un jāuzstāda brīdinājuma zīmes par to, ka ir bīstami atrastiem tai tuvumā vai ienākt iekšā.

Taču vairākos nocietinājumos ir iespējams ienākt iekšā un apskatīt ķieģeļu mūrēšanas aizraujošos piemērus, kā arī lielgabalu ambrazūras un āķus lielgabalu stobru nomaiņai uz lafetēm u.c. – tie ir kaponieri, kurtīn-lunetes un kazemāti gan aizsargvalnī, gan vairākos bastionos. Pēdējos gados tie tika iztīrīti no atkritumiem un gružiem, taču nav iespējams uzturēt tos pastāvīgā kārtībā un tīrībā, to kopējās platības dēļ, apsardzes un līdzekļu trūkuma dēļ.

Ņemot vērā, ka ārējie nocietinājumi veido zaļo joslu apkārt cietokšņa citadelei, kā arī vairāku nocietinājumu plašus iekšējos pagalmus, ir iespējama dažāda to izmantošana tūrisma mērķiem un interesantu tūrisma produktu veidošanai. Ja kaponierus var tikai apskatīt (no ārienes un iekšienes), tad bastioni sastāv no kazemātiem vaļņa iekšā un lieliem iekšējiem pagalmiem. Šie objekti ir interesanti apskatīšanai (var uzkāpt bastiona augšā un apskatīt apkārtējo teritoriju un citus nocietinājumus, var ieiet bastiona kazemātos un apskatīt to sazarotas galerijas un slepenas telpas kareivju uzturēšanai un munīcijas glabāšanai), kā arī pietiekoši lieli dažādu pasākumu rīkošanai un jaunu funkciju ierīkošanai.

Tā, piemēram, 2. bastions atrodas aiz nojauktajiem Konstantīna vārtiem pie Lidotāju ielas vietā, kur var ierīkot stāvlaukumu. Uz bastionu ved poterna zem vaļņa. Šajā bastionā varētu izbūvēt brīvdabas estrādi dažādiem koncertiem, teātra iestudējumiem, dejām, kino u.c. pasākumiem. Šeit būtu labs savienojums ar Rīgas – Daugavpils šoseju P67, cietoksni (caur Konstantīna vārtiem un poternu), kā arī izdevīga novietošana relatīvi tālu no mājām, lai netraucētu vakara stundās vai lai būtu iespēja rīkot pasākumus visas nakts garumā. Pie poternas izejas vaļņa eskarpa sienā atrodas interesants tūrisma objekts – piemiņas akmens par godu Prūsijas ģenerālleitnanta fon Rauha vizītei Dinaburgas cietoksnī 1822. gadā, kas liecina par Krievijas u Prūsijas militāro sadarbību pieredzes

apmaiņu fortifikācijas mākslā. Šis akmens varētu būt vēl viens iemesls, kāpēc būtu nepieciešams izveidot tūristiem izeju no cietokšņa citadeles pa poternu zem vaļņa šajā vietā.

3. bastions kopā ar citiem apkārt esošajiem nocietinājumiem veido labi saglabājušo fortifikācijas būvju kompleksu, kuru būtu labi rādīt tūristiem kopā ar stāstu par militāro stratēģiju. Bastiona iekšējo pagalmu var izmantot militāro cīņu rekonstrukcijām, kā arī divkaujas teatralizētai rekonstrukcijai, kurā var iesaistīt tūristus, skaidrojot divkaujas ētiskos un tehniskos momentus.

4. bastionā vēsturiski bija ierīkots regulārais parks (tagadējais cietokšņa dārzs parādījās daudz vēlāk). Tas ir visplatākais cietokšņa bastions. Tā centrālajā pagalmā var tikt tikai izmantojot poternu zem vaļņa no Aleksandra ielas puses. Ņemot vērā, ka pēdējos gados krasi samazinājies apstādījumu skaits cietokšņa teritorijā (ielu rekonstrukcijas un traucējošo koku demontāžas gaitā), būtu labi atjaunot vēsturisko parku šajā bastionā. Cietokšņa dārzs būs pārpildīts ar tūristiem (tas ir viens no atraktīvākajiem cietokšņa apskates objektiem un to obligāti parāda visiem apmeklētājiem), darbiniekiem no apkārt esošām iestādēm. Parks 4. bastionā var kļūt par rekreācijas zonu cietokšņa iedzīvotājiem, kur varētu atpūsties jaunās māmiņas ar bērniem, seniori un citi. Parku kopā ar bastiona kazemātiem būs interesanti apmeklēt arī tūristiem, īpaši tiem, kuri apskata cietoksni bez gida pavadījuma. Parka kādā stūrī varētu izveidot „meža kaķa” piedzīvojumu trasi ar vairākām ekstremālām atrakcijām bērniem un pieaugušajiem.

5. bastions atrodas aiz Aleksandra vārtiem. Pie tā ir izveidots stāvlaukums. No cietokšņa teritorijas uz to ved arī poterna no Aleksandra ielas puses aiz Inženierarsenāla ēkas. Šī bastiona plašā teritorijā var veiksmīgi izkārtot vairākus sporta laukumus dažādiem komandas sporta veidiem (volejbols, basketbols, strītbols u.c.), kā arī individuāliem sporta veidiem (piem. lielais un galda teniss). Kā īpašu ar cietokšņa vēsturi saistīto sporta veidu būtu ieteicams attīstīt „gorodki” spēles tradīcijas, kas bija populārs sporta veids Krievijas impērijas un padomju gados. Šis brīvā laika pavadīšanas veids varētu kļūt par savdabīgu cietokšņa „rozīnīti”, kuru obligāti varētu piedāvāt „nogaršot” tūristiem.

Uz 6. bastionu un tam pieguļošo teritoriju tiek plānots pārvietot Latgales zoodārzu. Kopā ar M.Rotko mākslas centru, Amatnieku māju, tas kopā var ļoti pozitīvi ietekmēt tūristu plūsmas palielināšanos cietoksni, tādā veidā veidojot kompleksa objektu, kura apmeklēšanai ir vajadzīga viena vesela vai pat divas dienas. Toties zoodārza ierīkošanas projekts ir ļoti ambiciozs un relatīvi dārgs, tāpēc tā īstenošana vēl nav uzsākta. Gadījumā ja 6. bastionā netiks veidots zoodārzs, tā teritoriju var izmantot peintbola spēlēm vai plašākām „meža kaķa” tipa trašu ierīkošanai, jo bastiona kazemātu sienas tika pārbūvētas padomju laikos un to atjaunošana praktiski nav iespējama, un līdz ar to netiks bojātas vēsturiskās konstrukcijas. Nokļūšana uz 6. bastiona iekšējo pagalmu ir iespējama caur poternu zem vaļņa, kā arī pa ceļu no Vaļņu ielas puses.

Cietokšņa pievilcības paaugstināšanas nolūkos, būtu interesanti ierīkot 1., 7. un 8. bastiona eskarpa sienu vakara un nakts apgaismojumu no Daugavas ielas puses, tādā veidā veicinot potenciālu tūristu interesi un objekta atraktivitāti, ņemot vērā tā izvietojumu gar Rīgas-Daugavpils maģistrāli. Arī ieejas mezgla izgaismošana pie Mihaila vārtiem varētu rādīt daudz pozitīvu emociju gan tūristiem, gan cietokšņa iedzīvotājiem.

1. un 6. kurtīn-lunetes saglabājās relatīvi apmierinošā stāvoklī. Jau tagad tās ir apskatāmas un pieejamas tūristiem. 1. kurtīn-lunetē Valsts policijas, Pašvaldības policijas un Zemessardzes vajadzībām varētu ierīkot pistoļu šautuvi, kuru būs iespējams izmantot arī tūristiem, piem. šaušanai

no vēsturiskām un mūsdienu pistolēm, lokiem u.c. 6. kurtīn-luneti var pilnībā atjaunot un atvērt tūristiem, ierīkojot tajā Mihaila vārtu iespējamās aizsardzības demonstrējumus, ārā ekspozīcijas vai citas izstādes. 2., 3., 4. un 5. kurtīn-luneti ir nepieciešams konservēt un aizvērt apmeklētājiem, jo tajās ziemās mīt sikspārņi. Taču šīs mistiskās būtnes neizmantos tās telpas, kas pa vasaru tika piesārņotas. Kurtīn-lunetu iekšējos pagalmus ir iespējams apskatīt no galvenā vaļņa augšas.

1. krasta lunete kopā ar kordegardes (sardzes) ēku veido Nikolaja vārtu un tilta ieejas mezglu. Tāpēc ir svarīgi šo nocietinājumu restaurēt tuvākajā laikā (vārtu restaurācija tiks pabeigta 2014. gada pavasarī). Kordegardi būs iespējams izmantot vēsturiskās sardzes posteņa rekonstrukcijai, kur sargi varēs sagaidīt tūristus ģērbti vēsturiskajos formastērpos un izspēlēt, piem., dokumentu pārbaudi.

2. krasta lunetē var ierīkot memoriālu ebreju geto cietušajiem, Daugavpils un vairāku citu zemju iedzīvotājiem. 2. Pasaules kara laikā cietokšņa tilta nocietinājumos tika mocīti vairāki desmiti tūkstoši ebreji, kuri pārsvarā tika nošauti Mežciema kāpās. Uz geto upuru memoriāla nepieciešamību vairakkārt bija norādījušas dažas ebreju un Izraēlas organizācijas, kā arī ebreju tautības tūristi, kuriem šī tēma ir sāpīga un svarīga. No citadeles var atjaunot koka tiltu pār aizsarggrāvī līdz 2. krasta lunetei, bet tajā ierīkot ārā ekspozīciju, pieminekli vai memoriālu. Šī vieta ir labi piemērota šādam objektam, jo no lunetes paveras skats uz tilta nocietinājumiem un ceļu līdz Mežciemam.

6. ravelīna kordegarde, 6. reduīte un 7. puskontrgardes arku vārti agrāk veidoja ieejas mezglu uz cietoksni caur Mihaila vārtiem. Pašlaik tiek veidots centrālais ieejas mezgli caur Nikolaja vārtiem tiem tūristiem, kas atbrauks uz cietoksni ar autobusu vai mašīnu, taču ievērojama tūristu daļa sasniedz cietoksni kājām, izejot no pilsētas centra. Tāpēc par nākamo cietokšņa saglabāšanas un tā tūrisma attīstības prioritāti ir jānoteic tieši Mihaila vārtu ieejas mezgla sakārtošana un šajā sektorā esošo nocietinājumu atjaunošana un pielāgošana jaunām funkcijām. Tiek piedāvāts atjaunot koka tiltu divas sekcijas, lai savienotu esošo pievedceļu ar 6. ravelīna sardzi un barjērvartiem, un tālāk – ar 7. puskontrgardes arku vārtiem. Šādā veidā tūristiem būs aizraujoša iespēja sasniegt Mihaila vārtus vēsturiskajā ceļā, paralēli tuvāk apskatot aizsarggrāvī izvietotos nocietinājumus. Sargu telpās varētu ierīkot Daugavpils cietokšņa Kultūras un informācijas centra filiāli ar iespēju pasūtīt ekskursijas gidu pavadījumā, iegādāties suvenīrus, saņemt kartes un citu informāciju.

Detalizētākā informācija par šo un citu nocietinājumu turpmākas izmantošanas iespējām ir apkopotā šī dokumenta **2. pielikumā**.

4. DAUGAVPILS CIETOKŠŅA IEKŠĒJĀS APBŪVES OBJEKTU IZPĒTE UN PIELĀGOŠANAS IESPĒJAS TŪRISMA FUNKCIJĀM ANALĪZE

Dinaburgas cietokšņa shēma Daugavpilī, Latvijā

Apzīmējumi:

— Aizsargvalnis	9 — Saimniecības ēka	40 — Aizsargvalņa nocietinājumu teritorija
— Aizsarggrāvis	10 — Sardze / Ēka nojaukta	41 — Aizsargvalņa nocietinājumu teritorija
— Sarkano ķieģeļu nocietinājumi	11 — Artilērijas smēde / Ceptuve	42 — Kazemāts 8. bastiona labajā flangā
— Būves, kas nav saglabājušas	12 — Inženieru arsenāls / Darbnīcas	43 — Kazemāts 1. bastiona labajā flangā
— Zemes nocietinājumi	13 — Pirts	44 — 2. reduīte un 2. ravelīns
— Zaļā zona	14 — Pirts	45 — Kazemāts 5. bastiona kreisajā flangā
— Poternas zem vaļņa, vārti valnī	15 — Dzīvojamā māja / Veikals	46 — Kazemāts 8. bastiona kreisajā flangā
— Daugavpils pašvaldības īpašumi	16 — Komandanta pārvalde / Policijas pārvalde	47 — Saimniecības ēka
— VAS „Valsts nekustamie īpašumi” (Finanšu ministrija)	17 — Lapene cietokšņa dārzā	48 — Artilērijas arsenāls / Mākslas centrs
— Privātpašumi (pārdots)	18 — Lidmašīnu angārs	49 — Ūdens paceļamā ēka / Informācijas centrs
— Dzīvojamā zona. Īpašumi pārsvarā ir privatizēti	19 — Virsnieku klubs	50 — Pulvera noliktava / Dārzu noliktava
— VAS „Latvenergo” īpašumi	20 — Virsnieku māja / Mācību korpuss	51 — Pulvera noliktavai pieguļošā zeme
Īpašumu vēsturiskā un mūsdienu izmantošana:	21 — Kazarmas	52 — Saimniecības ēka / Sabiedriskās tualetes
1 — Caurlaides punkts / Ēka nojaukta	22 — Kazarmas	53 — Kara hospitālis
2 — Sardze, saimnieciskā ēka	23 — Mācību korpuss	54 — Katlu māja (dabas gāze)
3 — Provīzijas noliktava / Ieroču noliktava	24 — Kapella	55 — Garāžas
4 — Saimniecības ēka	25 — Kazarmas	56 — Garāžas
5 — Kazarmas / Mācību korpuss	26 — Administratīvā ēka / Policijas pārvalde	57 — Kazemāts 2. bastiona kreisajā flangā
6 — Noliktava / Klubs	27 — Mācību korpuss / Zonālais arhīvs	58 — Kaponieris 2. kontrgardes labajā flangā
7 — Kazarmas / Ēdnīca	28 — Štāba virsnieku ēka / Mācību korpuss	59 — Virsnieku ēka
8 — Saimniecības ēka	29 — Medicīnas darbinieku ēka	60 — Virsnieku ēka
	30 — Garāžas	61 — Sadzīves pakalpojumu ēka / Patversme
	31 — Virsnieku klubs	62 — Civiliedzīvotāju māja / Bērnu patversme
	32 — Virsnieku ēka / Mācību korpuss	63 — Rezerves fonds (šķūņi)
	33 — Pulvera noliktava / Šautuve	64 — Rezerves fonds (bērnu rotaļlaukums)
	34 — Pārrunu telpa	65 — Rezerves fonds (piebraucamais ceļš)
	35 — Saimniecības ēka / Pasts	66 — Rezerves fonds (stāvlaukums)
	36 — Skola	67 — Rezerves fonds (ēkas drupas)
	37 — Veikals	68 — Rezerves fonds (ēkas drupas)
	38 — Degvielas glabāšanas bāze	69 — Rezerves fonds (pieminekļis-lielgabals)
	39 — Aizsargvalņa nocietinājumu teritorija	

Zīmēja un apkopoja: A. Mahlins
Daugavpili, 2012. gada septembrī

Rīcības plāna sagatavošanai tika izpētīti 80 cietokšņa iekšējās apbūves objekti. Detalizētākā informācija par šo objektu turpmākas izmantošanas iespējām ir apkopotā šī dokumenta **3.pielikumā**.

Lielākoties gan dzīvojamās, gan neapdzīvotās mājas atrodas sliktā tehniskā stāvoklī, jo tika būvētas 19. gadsimtā un 20. gadsimta 60.-80. gados. Kapitālremonts kopš tiem laikiem netika veikts. Ēku un celtnu ārējo fasāžu drūms un nesakārtots izskats negatīvi ietekmē tūrisma attīstības iespējas, samazina cietokšņa tēla kvalitāti kopumā. Ir nepieciešama speciālās dzīvojamā fonda sakārtošanas programmas izveide, kas palīdzētu ēku īpašniekiem īslaicīgā periodā uzlabot gan savu īpašumu ārējo izskatu, gan dzīvošanas apstākļus tajā. Ir jāstrādā ar neapdzīvoto un pagaidām neizmantojamo īpašumu saimniekiem: šie objekti ir jākonservē (pats galvenais ir jumtu remonts un lietus ūdeņu notekreņu atjaunošana), tam pieguļošā teritorija ir regulāri jākopj. Pašvaldībai ir jāpalīdz privātīpašniekiem publisko vai citu fondu līdzekļu piesaistes veicināšanā, jāinformē par šādām iespējām, varbūt jāpalīdz pieteikumu rakstīšanā, konsultēšanā. 2013. gadā cietoksnī veidosies diezgan komiska, ja ne traģiska situācija – ekspluatācijā tiks nodotas visas renovētas ielas ar jaunu ielu apgaismojumu, atjaunotajiem inženiertīkliem, taču māju ārējais veidols netiks mainīts un disonanse ar izremontētiem ceļiem būs stipri ievērojama.

Lietderīgās platības ziņā, cietoksnī ir vairākas lielās un ļoti lielās ēkas (no 4000 līdz 13000 kvm), kuru revitalizācijai ir nepieciešami milzīgie finanšu un cilvēku resursi. Piemēram, gan Artilērijas arsenāla ēkas (platība 5165 kvm) un Kara hospitāļa ēkas (platība 9340 kvm) pielāgošanas jaunām funkcijām (dažādām) aptuvenas izmaksas ir ap 4,5 mljn. Ls. Tas nozīmē, ka 1 kvm renovācijas izmaksas sastāda apmēram 450-900 Ls. Gandrīz visas mazās platības ēkas (līdz 250 kvm) atrodas privātīpašumā, kas ir loģiski un finansiāli pamatoti, jo to izpirkšana un turpmāka pielāgošana jaunām funkcijām prasīs samērā nelielas investīcijas.

Līdz ar to ir svarīgi stratēģiski plānot cietokšņa iekšējās apbūves turpmāko zonējumu un zonu izmantošanu, atkarībā no zonējuma funkcijām. Ir svarīgi visiem cietokšņa apsaimniekotājiem vienoties par šādu stratēģisku ilgtspējīgu attīstību, lai katram īpašniekam būtu skaidra vīzija, kas veidosies blakus viņa īpašumam, kādās nišās vēl ir nepieciešamas investīcijas, bet kādu produktu netiek plānots attīstīt cietoksnī.

Analizējot iekšējās apbūves ēkas un celtnes var redzēt, ka atsevišķu grupu veido dzīvojamās mājas, kas izvietotas vienā cietokšņa citadeles centrālajā rajonā un ieņem aptuveni 1/3 daļu no visas iekšējās platības. Šādās mājās ir ierobežota jauno funkciju izvietošana, taču 19. gs. būvēto māju 1. stāvos ir iespējams izvietot dažādus veikaliņus, bodītes, darbnīcas un citus pakalpojumu sniedzējus (piemēram, fotosalons vai kafejnīca).

Pašlaik neapdzīvoto māju turpmākas izmantošanas funkcijas var būt dažādas, bet pārsvara tās varētu būt biroju vai darījumu telpas, viesnīcas, ēdināšanas vai tirdzniecības pakalpojumi, noliktavas. Atsevišķas lielās platības ēkas ir iespējams izmantot muzeju un izstāžu vai galeriju funkcijām. Detālpārplānojums pieļauj arī vieglās rūpniecības vai ražošanas objektus pieminekļa teritorijā. Tie varētu būt šūšanas uzņēmumi u.tml.

5. CITU VALSTU PIEREDZE CIETOKŠŅU TERITORIJU PIELĀGOŠANĀ TŪRISMA ATTĪSTĪBAI

Suomenlinna

Par vienu no veiksmīgākajiem piemēriem veco nocietinājumu apsaimniekošanā un tūrisma attīstībā Baltijas valstu reģionā tiek uzskatīts Suomenlinnas cietoksnis Helsinkos, Somija.

Suomenlinnas cietokšņa komplekss.
Wikipedia, 2005

Suomenlinna ziemā.
Suomenlinnas pārvaldes institūcija, 2012

Bijušais zviedru un krievu Sveaborgas cietoksnis tika būvēts agrāk par Daugavpils cietoksni – 18. gadsimtā – uz vairākām salām. Šodien tas ir viens no lielākajiem saglabātiem tieši jūras cietokšņiem, kaut gan tā kopējā platība ir vien 80 ha, kas ir divreiz mazāk, nekā Dinaburgas cietoksnis Daugavpilī. Dažādos laika posmos cietoksni izmantoja garnizonu dislocēšanai, civiliedzīvotāju izvietojšanai, cietuma un ostas funkcijām utt. Arī šodien šeit atrodas atvērtā tipa cietums, kura ieslodzītie tiek iesaistīti restaurācijas darbos; sausā kuģu būvētava; jūras kara akadēmija; mājas un dzīvokļi 900 iedzīvotājiem u.c.

Nocietinājumu saglabāšanas un tūrisma attīstības nolūkos 30 gadu atpakaļ ar Valsts prezidenta patronāžu tika nodibināta Suomenlinnas pārvaldes institūcija, kuru uzrauga valdības izveidotā speciālā komiteja pie Izglītības un kultūras ministrijas. Pārvaldes institūcijai ir nodoti gandrīz visi īpašumi cietokšņa teritorijā (izņemot ostu, cietumu un kara akadēmiju), tā tiek finansēta pilnīgi no valsts un Helsinku pilsētas budžeta.

Sākot no 1973. gada šeit tiek uzkrāta milzīga pieredze gan nocietinājumu restaurācijā un saglabāšanā, gan tūrisma infrastruktūras attīstībā, gan darbā ar nomniekiem, privāto kapitālu. Vispirms Suomenlinnā tika uzsākti aktīvi nocietinājumu nostiprināšanas un restaurācijas darbi, tūristu taku izveidošana un dažādu ēku sakārtošana, kurās varētu izvietoties ar tūrismu saistošo pakalpojumu sniedzēji. Šis darbs tiek turpināts šajos trijos virzienos. Pašlaik visas cietokšņa salas ir pieejamas tūristiem, tās ir savienotas ar tiltiem vai tās var sasniegt ar laivām vai kuģīšiem. Pašu cietoksni ar Helsinku ostu savieno pastāvīga prāmja satiksmes līnija. Cietoksnī ir sazarota tūristu taku tīkls, kuru var izmantot ar vai bez gidu pakalpojumiem. Vasaras sezonā tūristiem ir pieejami 11 dažādi

ēdināšanas punkti: alus krogi, kafejnīcas, picērija, bērnu kafejnīca un augstās klases restorāni. Darbojas cietokšņa, cietokšņa pirmā komandanta A. Erensvjarda, muitas un leļļu muzeji. Ārā ekspozīcijā ir daudzi vēsturiskie liellgabali, kā arī nelielā 1930. gg. zemūdene „Vesikko”. Vienā no bastioniem siltajā sezonā darbojas teātris (virs bastiona ierīkots viegls jumts).

Izmantojot valsts budžeta līdzekļus Suomenlinnas pārvaldes institūcija ir spējusi sakārtot gandrīz visus īpašumus uz salām, izremontēt un restaurēt vēsturiskās mājas un saimnieciskās ēkas, veiksmīgi atrādot tām jaunās funkcijas. Pārvaldes institūcija pati pieņem lēmumus par jaunu funkciju piešķiršanu katrai ēkai un vadoties no apstiprinātā Masterplāna veic šo ēku rekonstrukciju. Tā vēsturiskā artilērijas manēžas ēkā iekārtota sporta zāle ar ģērbtuvēm un dušas telpām, bet vecajā beķerējā – kafejnīca; tāpat vairākos nocietinājumos izveidotas vairākas darbnīcas un telpas māksliniekiem. Pārvalde par saviem līdzekļiem remontē ēkas un telpas, noteic to vēlamo izmantošanas funkciju un meklē nomniekus, īrniekus, apsaimniekotājus. Skolas vecajā ēkā ir izveidota tūrisma bāze „Suomenlinna” 40 cilvēkiem. Viesu piestātne piedāvā savus pakalpojumus tūristiem, kas ierodas cietoksnī ar saviem personiskiem kuģīšiem. Suomenlinnas baznīca ir populāra vieta kāzu ceremoniju rīkošanai. Darbojas fitnesa centrs, saunas, bibliotēka, piknika terases u.c.

Kafejnīcas telpas bijušajā kazarmā.
Suomenlinnas pārvaldes institūcija, 2012

Vasaras teātris zem jumta vienā no bastioniem.
Suomenlinnas pārvaldes institūcija, 2012

Katru gadu Suomenlinnas cietoksni, kas kopš 1991. gada ir iekļauts UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā, apmeklē ap 700 000 tūristu, kas padara to par vienu no Somijas populārāko tūrisma mērķi. Cietokšņa vidū ir pieejams Tūrisma centrs. Centra ēkā izvietots tūrisma informācijas punkts un muzejs „Suomenlinna”. Tūrisma centrā pārdod suvenīrus, grāmatas un atklātnes. Tūrisma centrā sākas kājāmgājēju ekskursijas ar gidēm. Tūrisma centrs darbojas katru dienu no plkst. 10:00 līdz 18:00 vasarā (2.maijs – 30.septembris) un no plkst. 10:30 līdz 16:30 ziemā (1.oktobris – 30.aprīlis). Tūrisma centra izveidotais „Zilais maršruts” savieno cietoksni no ziemeļiem līdz dienvidiem. Visi galvenie apskates objekti izvietoti gar šo maršrutu, kas ir apzīmēts kartēs ar zilo līniju un zilām norādēm dabā. Gar maršrutu izvietoti vairāki informācijas stendi, kur var iepazīties ar apskates objektu sīku informāciju un to vēsturi.

Nemot vērā, ka cietoksnis uzbūvēts uz akmens salām un ka tūrisma maršruts izveidots uz bastioniem, nocietinājuma sienām, kuras ir sarežģīti iežogot vai citādi ierobežot, apmeklētāji staigā pa cietoksni paši ievērojot drošības un citus noteikumus, par ko brīdina vairākas zīmes. Diemžēl, nereti tas nepasarga no nelaimes gadījumiem.

Neskatoties uz ļoti lielu tūrisma plūsmu, ienākumi no tiem sedz tikai pusi no visiem Suomenlinnas pārvaldes institūcijas izdevumiem. Iespējams, tas notiek tāpēc, ka pārvaldes institūcijas vēlas pēc iespējas ātrāk un pilnīgāk sakārtot cietokšņa visu teritorijā, ieguldot milzīgus resursus restaurācijas un labiekārtošanas darbos, par kuru kvalitāti šaubu nav.

Kā negatīvu momentu Pārvaldes institūcijas speciālisti atzīmē pārāk intensīvu tūristu plūsmas ietekmi uz nocietinājumiem: grunts erozija, piesārņošana, troksnis u.c. Šo un citu apsvērumu dēļ, Pārvaldes institūcija pagaidām nevēlas palielināt tūristu skaitu un ierobežo to – šeit iestājas nepieciešamība veidot balansu starp UNESCO Pasaules mantojuma saraksta prasībām un tūrisma finanšu labumiem.¹⁷

Alba Karolina

Pavisam citu apsaimniekošanas tipu piekopj Transilvānijas lielākajā cietoksnī Alba Karolinā, kas pašlaik atrodas Rumānijas pilsētā Alba Julijā. 70 ha lielo cietoksni būvēja 1715.-1738. gados itāļu meistari pēc franču inženiera un karavadoņa Vobāna fortifikācijas sistēmas, kas ir tuva Dinaburgas cietoksnim, kuru uzskata pa šīs sistēmas pēdējo uzbūvēto nocietinājumu Eiropā.

Diemžēl, gadsimtu gaitā tika demontēti un pārbūvēti vairāki Alba Karolinas cietokšņa nocietinājumi un ēkas. Pēdējos gados, saskaņā ar Rumānijas valdības uz sava mantojuma atjaunošanu orientēto valsts politiku, cietoksnis pārdzīvo ievērojamus restaurācijas un atjaunošanas darbus. Viss cietokšņa komplekss ar pilsētas valdes lēmumu tika nodots ilglaicīgā nomā kādai privātai kompānijai. Šīs uzņēmums pats piesaista līdzekļus rekonstrukcijai un tūrisma infrastruktūras attīstībai (tai skaitā izmantojot ES dažādu programmu līdzfinansējumu), uzrauga būvdarbus, plāno pieminekļa saglabāšanu un turpmāku attīstību.

Cietokšņa kompleksa teritorijā ir pieejams tūrisma maršruts, kas tika izveidots sausajā aizsarggrāvī. Tūrisma birojā var pasūtīt ekskursijas, kā arī iegādāties suvenīrus. Katru dienu no plkst. 11:30 tūristu uzmanību piesaista austroungāru un sakšu formastērpos ģērbtie „karavīri”, kas „patrulē” cietoksni, rāda savu munīciju un stāsta militārās vēstures nianšes. Plkst. 12:00 katru dienu tiek izdarīti lielgabala trīs šāvienī.¹⁸

¹⁷ *Suomenlinna Conservation and Reuse*. – Helsinki: Governing Body of Suomenlinna, 2010.

¹⁸ www.albacarolina.com (skat. 07.12.2012.)

Alba Karolinas cietokšņa aizsarggrāvja mūsdienu skats.
A. Mahļins, 2011

Viduslaiku deju nodarbības Alba Karolinas viesiem.
A. Mahļins, 2011

Tūristu un citu apmeklētāju vajadzībām darbojas viesnīca un kafējnīcas. Ir pieejami konferenču un atpūtas kompleksa pakalpojumi, vairāki muzeji un izstādes. Cietoksnī darbojas arī jāšanas centrs: šeit zirgus izmanto gan „jātnieku” parādēm, gan bērnu nodarbībām.

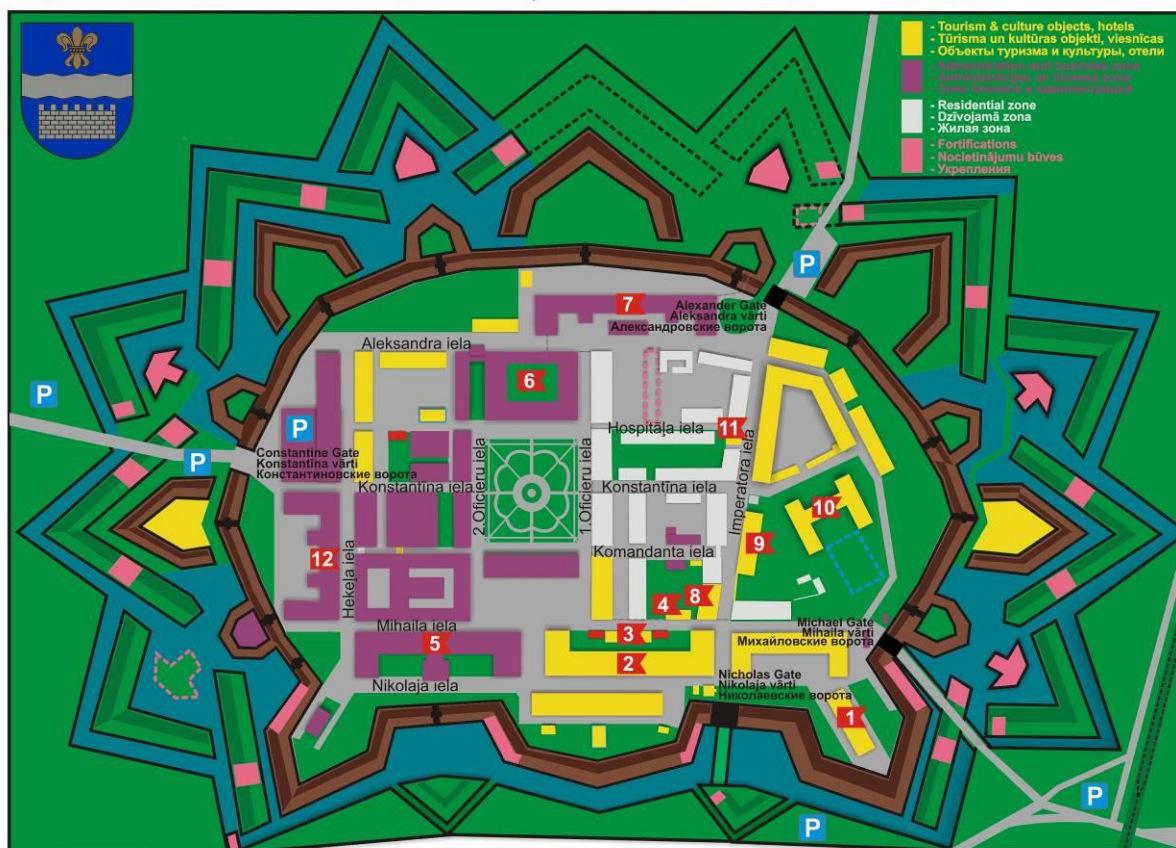
Alba Julijs atrodas 350 km no Rumānijas galvaspilsētas Bukarestes. To var sasniegt arī no Ungārijas galvaspilsētas Budapeštas ar vilcienu – 8 stundu laikā. Šajos gados Alba Karolinas cietoksni apmeklē ne vairāk kā 10000 tūristi gadā. Bet neskatoties uz attālināto novietojumu no populārākajiem Rumānijas un Ungārijas tūrisma objektiem, cietoksni biežāk sāka iekļaut tūrisma maršrutos un tas sāk iegūst zināmo popularitāti ne tikai fortifikāciju speciālistu vidū.

Taču no negatīviem momentiem var atzīmēt cietokšņa kompleksa atjaunošanas kvalitāti – diemžēl, plaši tiek pielietoti mūsdienu materiāli, kas tikai atgādina vēsturiskumu. Aizsarggrāvi pārbūvēja par atpūtas parku ar vairākiem celiņiem, automašīnu stāvvietām, laternām un apstādījumiem. Iespējams, ka no tūrisma viedokļa tas ir veiksmīgs gājiens, taču no cietokšņa kompleksa saglabātības un autentiskuma vērtību viedokļa. Tūrists šodien nav tikai populāro preču vai pakalpojumu patērētājs, bet arī aktīvs pētnieks, kuram ir svarīgi izzināt vietu un pieminekli, ko viņš apmeklē. Tāpēc viņam nav interesanti vērot pieminekļu mūsdienu variācijas, bet autentiskas vērtības – mantojumu tā oriģinālajā izskatā. Tāpēc tūrisma veicināšanā un pieminekļu saglabāšanā ir ļoti loma zinātniskai restaurācijai, kas balstās uz dziļu pētniecību un vecām tehnoloģijām.

Diemžēl, tā trūkst arī Dinaburgas cietoksnim šobrīd.

6. TŪRISMA ATTĪSTĪBAS VĪZIJA DAUGAVPILS CIETOKSNĪ

Daugavpils Fortress Revitalisation Plan / Daugavpils cietokšņa revitalizācijas plāns / План ревитализации Даугавпилсской крепости

Izanalizējot Daugavpils cietokšņa ārējos nocietinājumus un iekšējās apbūves objektus, kā arī to apsaimniekotāju vēlmes un intereses, tika apkopots iespējamais cietokšņa un tūrisma attīstības zonējums, atkarībā no konkrētas zonas funkcijām.

Tā cietokšņa nocietinājumu zona ārpus cietokšņa valņa starp Daugavas, Valņu Odu un Lidotāju ielu ir mākslīgi un dabiski (īpaši pēdējo 20 gadu laikā) izveidojusies zaļā buferzona, kuru nav vēlams intensīvi apbūvēt vai citādi pārveidot. Šeit ir lieliska iespēja attīstīt brīvdabas tūrismu – takas, atpūtas laukumiņi, sporta laukumi, brīvdabas estrāde, pastaigu maršruti, rekreācijas sektori, sīkspārņu mītnes, zoodārzs u.tml. Šeit ir svarīgi palielināt objektu sasniedzamību un pieejamību, uzlabot to tehnisko stāvokli, izveidot saprotamu un vienkāršu norāžu sistēmu, kā arī nodrošināt tūristu drošību (piemēram, staigājot pa valni vai aizsarggrāvī).

Cietokšņa citadeles iekšējo teritoriju gar Imperatora un Mihaila ielu ieteicams attīstīt kā kultūras un tūrisma zonu. Šeit būtu izvietojami tūrisma pakalpojumu centri, amatnieki, dažādas galerijas, ēdināšanas un tirdzniecības uzņēmumi, muzeji un izklaides kompleksi, telpas sarīkojumiem un konferencēm, aktīvai atpūtai. Šajā zonā ir svarīgi ievērot tūristu dažādu grupu intereses. Jāņem vērā, ka pārsvarā tūristiem nav interesanti tikai vērot, bet aizraujošāka personiska dalība kādos procesos. Amatnieku centros ir jābūt iespējai pašam veidot kādu suvenīru vai mantu. Jānodrošina iespēja pielaikt vecā parauga karavīru formastērpus un civiliedzīvotāju apģērbu, kā arī nofotografēties tajā; izbaudīt karavīru dienesta ikdienas vai cietumnieka skumjas. Ir ļoti liela loma

dažāda tipa kauju vai kara tehnoloģiju vēsturiskām rekonstrukcijām un teatralizētiem priekšnesumiem, kuros tūristam būtu iespēja pašam piedalīties, tādā veidā iegūstot dziļākās zināšanas un dažādu procesu praktiskās iemaņas.

Šiem nolūkiem ieteicams:

- 1) sakārtot ieejas mezglu pie Nikolaja vārtiem, pabeidzot Nikolaja ielas atjaunošanu vēsturiskajā izskatā, veicot 1. krasta lunetes restaurāciju, kā arī izveidojot amatniecības centru bijušo provianta magazīnu ēkā Nikolaja ielā 9;
- 2) izveidot galveno tūrisma maršrutu pa galvenā aizsargvaļņa brustvēra augšējo daļu ar iespēju apiet apkārt cietokšņa citadelei, uzkāpt uz valni un nokāpt no tā lejā vairākās vietās; pakāpeniski attīstīt citus maršrutus aizsarggrāvja un citadeles iekšējā teritorijā;
- 3) sakārtot ieejas mezglu pie Mihaila vārtiem, rekonstruējot koka tiltus starp arku vārtiem, 6. ravelīna sardzi un piebraucamo ceļu, kā arī izveidojot Kultūras un informācijas centra filiāli sardzes telpās;
- 4) visa gada garumā piedāvāt interesantu kultūras un izklaides programmu tūristiem, kā arī pilsētas un paša cietokšņa iedzīvotājiem.

Dzīvojamā zonā paliek bez izmaiņām – iekšējās apbūves sektors starp Mihaila, Imperatora, Aleksandra un 1. Oficieru ielu. Ir jācenšas uzturēt šo zonu pastāvīgā kārtībā, sakārtojot iekšpagalmu teritorijas, nodrošinot sabiedrisko kārtību. Sociāli nozīmīgi un lietderīgi būtu iesaistīt kādos ar tūrismu saistītajos procesos arī cietokšņa iedzīvotājus kā brīvprātīgos aktierus vai palīgus. Tādā veidā tiks veicināta patriotisma un kārtības sajūta par šo vietu. Ņemot vērā, ka šī zona robežojas ar tūrisma zonu, šeit varētu attīstīties sīktirdzniecība un ēdināšanas pakalpojumi, kā arī dažāda veida apartamentu nomas pakalpojumi.

Teritorija starp Mihaila, 1. Oficieru, Aleksandra un Hekeļa ielu varētu attīstīties kā administratīvā un darījumu zona. Šeit izveidosies Valsts policijas Latgales reģiona pārvaldes ēku komplekss. Šeit izvietotas lielākās pēc izmēra ēkas, kas varētu būt izmantotas kā biroju telpas, vieglās ražošanas vai citu pakalpojumu telpas. Nepieciešamības gadījumā tās varētu pārveidotas par apartamentiem vai daudzdzīvokļu mājām.

Apkārt iekšējās apbūves teritorijai ir svarīgi izveidot nepieciešamo tūrisma infrastruktūru ar pēc iespējas plašāko izmantošanas variāciju. Galvenā doma ir piesaistīt pēc iespējas vairākas tūristu un ceļotāju grupas, padarot viņu nokļūšanu un uzturēšanos cietoksnī par ērtu un patīkamu. Tāpēc ir svarīgi ierīkot autotransporta stāvvietas netālu no ieejas mezgliem cietoksnī, izveidot laukumus kempingiem, teltīm, auto-karavānām, divriteņu stāvvietas un nomas punktus, kas apkalpotu iekšējās apbūves dažādas zonas.

Pamatojoties uz cietokšņa objektu izpēti, savāktu materiālu zemāk ir piedāvāta Daugavpils cietokšņa revitalizācijas un tūrisma attīstības koncepcija.

Daugavpils cietokšņa revitalizācijas un tūrisma attīstības koncepcija

(priekšlikums)

„Cietoksnis – Kā tas darbojas?”

“Fortress – How Does It Work?”

«Крепость – Как это работает?»

1. PRIORITĀTE – VĒSTURISKĀ MUZEJA-REZERVĀTA vai PĀRVALDES VEIDOŠANA

- 1) ***I alternatīva*** – Nodibināt Daugavpils cietokšņa teritorijā vēsturisko muzeju-rezervātu ar ierobežoto pārvietošanos, būvēšanas, arheoloģisko u.c. darbu veikšanas iespēju. Rezultātā – pamatots nepiederošu personu uzturēšanas un darbības aizliegums, ieviesta kārtība, uzraudzība un apsardze, netiek pieļauta cietokšņa objektu demolēšana vai cita veida pārveidošana. Visas teritorijas perimetrā var uzstādīt brīdinājuma zīmes par teritorijas statusu un uzvedības noteikumiem tajā.
- 2) ***II alternatīva*** – Izveidot Daugavpils cietokšņa pārvaldi, kā Daugavpils pilsētas domes struktūrvienību. Tās galvenais uzdevums – koordinēt cietokšņa apsaimniekošanu. Bez tās atļaujas neviena darbība vai pasākums netiek rīkots cietokšņa teritorijā. Pārvaldes struktūrā tiek iekļauta Konsultatīvā padome, kuras locekļi darbojas bez atsevišķa atalgojuma. Pārvaldes struktūrā iekļautos arī Dinaburgas cietokšņa dokumentācijas centrs, projektu nodaļa, saimniecības nodaļa, zinātniskā nodaļa u.c. saskaņā ar pārvaldes darba virzieniem.

2. PRIORITĀTE – INFRASTRUKTŪRAS IZVEIDOŠANA

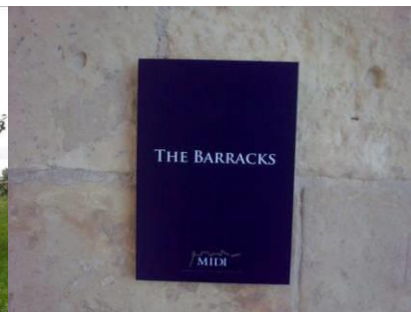
- 1) Pašsējas koku un krūmu likvidēšanas un augu retināšanas darbi visa cietokšņa vaļņa un ap to esošajā teritorijā ārpus cietokšņa – ievērojot skatupunktus (no kuriem cietoksnis potenciāli labāk tiek apskatīts) un ainaviskās īpašības. Avārijas koku likvidācija un to nomaiņa ar jauniem. Cietokšņa iekšējā teritorijā ir pieļaujama koku un citu dekoratīvo augu stādīšana tā, lai netiktu aizsegta ēku fasādes un citi nozīmīgi objekti (piem. valnis).
- 2) Aizsarggrāvja attīrīšanas darbu rīkošana. Ir nepieciešams attīrīt grāvi no kokiem, krūmiem un lieka grunta. Izņemt no grāvja akmeņus, kas izkrituši no mūriem. Perspektīvā ir nepieciešams atjaunot slūžu darbību Šūņu ezerā un Daugavas krastā, kas regulētu ūdens līmeni cietokšņa grāvī. Ir svarīgi, lai ozolkoka pāļi (uz kuriem pārsvarā ir uzcelts cietoksnis) vienmēr būtu mitrumā – ne tikai grāvja un vaļņa teritorijā, bet arī iekšējā apbūvē. Jāapskata grāvja stāvoklis pie Konstantīna un Aleksandra vārtiem un jārisina tā aizpurvošanas problēmas.

- 3) Sabiedrisko tualetu ierīkošana cietokšņa teritorijā, ņemot vērā arī personu ar kustību traucējumiem speciālās prasības. Bērnu rotaļlaukumu ierīkošana. Sporta laukumu un rekreācijas zonu veidošana.
- 4) Vasaras periodā piesaistīt privātos uzņēmumus ēdināšanas pakalpojumu sniegšanai – piem., saldējums, atspirdzinošie dzērieni. Vasaras kafejnīca vai moblais pārdošanas punkts. Vasaras kafejnīcu varētu ierīkot Kara hospitāļa iekšējā pagalmiņa 2. Oficiēru ielas beigās ar skatu uz parku (visas nepieciešamas komunikācijas atrodas blakus).
- 5) Būvju un ēku noteikšana, kas atrodami avārijas stāvoklī. Dažu ēku drupu likvidācija.
- 6) Visu būvju un ēku funkcionalitātes noteikšana. Teritorijas zonējuma noteikšana.
- 7) Visos Daugavpils pilsētas piebraucamo ceļu malās uzstādīt ceļa zīmes ar attāluma un virziena norādījumu līdz cietoksnim vairākās valodās. Daugavpils – Rēzeknes šosejā pie pagrieziena uz Krāslavu var uzstādīt ceļa zīmi ar attāluma un virziena norādījumu līdz Dinaburgas pils un Dinaburgas cietoksnim. Var uzstādīt dekoratīvās informācijas vai ceļa zīmes Rīgas starptautiskajā lidostā, Rīgas Starptautiskajā autoostā, Rīgas centrālajā dzelzceļa stacijā. Tādas pašas informācijas zīmes ar norādēm, kā nokļūt līdz cietoksnim utt. vajag novietot Daugavpils autoostā un dzelzceļa stacijā tā, lai tās būtu redzamas pilsētas viesiem.
- 8) Pie katras ēkas un būves fasādes ierīkojama izkārtne/infostends ar pamatinformāciju par ēkas būvēšanas gadiem, arhitektu, funkcionalitāti un mūsdienu izmantošanu. Uz izkārtņēm jābūt attēlotam pilsētas ģerbonim un cietokšņa logotipam (nepieciešams izstrādāt vai var izmantot tā laika Krievijas impērijas ģerboņa attēlojumu (Aleksandra I laika stilizācijā)). Atsevišķi var izgatavot izkārtnes ar informāciju par Aviācijas skolas periodu – kāda bija funkcionalitāte ēkām un teritorijām.

Piemērs: Dažādi informācijas izvietošanas paņēmieni

Infostends pie Bauskas pils muzeja.
A. Maļina foto, 2009

Informatīva izkārtne Manuēla fortā
(Malta).
V. Jurčenko-Vetrova foto, 2009

Akmens ar bastiona nosaukumu
Kopenhāgenas cietoksnī (Dānija).
A. Maļina foto, 2008

Izkārtnes poļu un angļu valodā ar informāciju par ēkas
vēsturi un funkcijām Zamoščā (Polija).
A. Maļina foto, 2008

Infostends ar tūristu maršrutu apzīmējumiem un informāciju
par ēku angļu un poļu valodā Ļublinā (Polija).
A. Maļina foto, 2008

- 9) Izstrādāt un uzstādīt pie retiem, vērtīgiem svešzemju augu taksoniem (4 koki) plāksnītes ar nosaukumu latviešu, krievu un angļu valodā un sugas nosaukumu latīņu valodā, kā arī stādīšanas laiku (ja ir zināms).
- 10) Stāvvietas ierīkošana netālu no Mihaila vārtiem (pagrieziens uz Vaļņu ielu) un pretim Nikolaja vārtiem (piekrastē), Odu ielā un Lidotāju ielā.
- 11) Cietokšņa iekšējā teritorijā jāreducē stāvvietu skaits līdz nepieciešamajam minimumam, lai samazinātos nelabvēlīga autotransporta ietekme uz Cietokšņa objektiem (vibrācija, troksnis, gāze un dūmi).
- 12) Optimizēt sabiedriskā transporta kustību no pilsētas centrālās autoostas līdz cietoksnim.
- 13) Organizēt speciālā neliela autobusa kustību no pilsētas centra līdz cietokšņa apskates sākuma punktam – bezmaksas vai par minimālu cenu. Jāierīko informācijas un reklāmas stendi vairākās valodās. Jāizvēlas kāda labi sasniedzama un pārskatāma vieta pilsētas centrā. Šī punkta izpildei ir jādomā par ārvalstu tūrista iespējamām grūtībām orientēties jaunajā vidē.
- 14) Nākotnē organizēt izklaides tvaiku bānīša (vai tā modeļa) kustību no Kalkūnes dzelzceļa stacijas (platformas) līdz cietoksnim pa dzelzceļa tiltu pār Daugavu. Upes labajā krastā netālu no tilta ierīkot dzelzceļa stacijas platformu ar apskates vietu. Atsevišķi ierīkojami lifti cilvēkiem ar kustības traucējumiem. Kustības grafiks jāsaskaņo ar LDZ, bet jāņem vērā, ka šajā dzelzceļa līnijā vilcienu kustības intensitāte nav augsta. Šī projekta rezultātā tiek reģenerēts Kalkūnes degradējošais mikrorajons, palielināts nodarbināto skaits, samazināts bezdarbs, pozitīvi mainīta pilsētas pakalpojumu bilance, palielināts cietokšņa apmeklēšanas aizrautīguma līmenis, potenciāli palielināts tūristu skaits, palielināts cietokšņa teritorijas plašuma uztveres līmenis (objekts tiek adekvāti uztverts kā iekšējās teritorijas, aktīvās aizsardzības līnijas un esplanādes kopums). Šajā gadījumā tūristu maršruts tiek uzsākts Kalkūnē.
- 15) Vaļņa sagatavošana kāju ekskursijām – ierīkot celiņus, trepes, iežogojumu nepieciešamās vietās, solus, atkritumu tvertnes, informatīvās zīmes par objektiem. Jāpārbauda un jānostiprina valnis dažās vietās. Personas ar kustības traucējumiem izmanto aparēles pie 7., 8. un 1. bastiona. Jāapspriež vaļņa izmantošanas iespēja divriteņu ekskursijām no tūristu drošības viedokļa – nokrišanās no vaļņa, traucēšana kājāmgājējiem. Noderēs sabiedrisko divriteņu sistēma iekšējās apbūves apskatīšanai: kad tūristi var izmantot divriteņus (visvienkāršākās konstrukcijas, aprīkotos ar cietokšņa karti) pārvietošanai pa cietokšņa teritoriju; ierīkojamas speciālās stāvvietas ar speciālām slēdžēm. Piemēram, tūrists var ielikt latu slēdžē un atķēdēt divriteņi. Bet atgūt latu atpakaļ tikai tad, kas piestiprina to pie stāvvietas atpakaļ. Stāvvietas var būt ierīkotas pie katriem vārtiem.
- 16) Izveidot vienotu cietokšņa maksas ekspozīciju apmeklēšanas biļeti. Ņemot vērā, ka teritorija ir liela un to izstaigāt ir visai grūti vienā dienā, vienotā biļete ļauj apmeklēt kādu izstādi vai muzeju nākamajā cietokšņa apmeklēšanas reizē, piemēram, viena gada ietvaros, vai pat bez ierobežojumiem. Biļetē var būt norādītas visas izstādes, maksas apmeklēšanas objekti.
- 17) Piedāvāt uzņēmējiem par minimālu īres maksu izmantot cietokšņa brīvās telpas veikaliņu ierīkošanai. Prioritārie: suvenīru, dāvanu, grāmatu veikali u.c. Var būt arī Latvijas pārtikas un preču veikali.

NB: 1. un 2. prioritātes tiek realizētas paralēli vienlaikus.

3. PRIORITĀTE – ZINĀTNISKĀ IZPĒTE

- 1) Papildināt un padarīt kvalitatīvu un pievilcīgu rakstu par Dinaburgas cietoksni atklātajā elektroniskajā enciklopēdijā „Wikipedia” krievu valodā. Izveidot līdzīgus rakstus latviešu un angļu „Wikipedia” versijās. Papildināt arī lappuses par pilsētu (latviešu/angļu), par pamatu ņemot visai kvalitatīvu un samērā pilnīgu informāciju krievu valodas versijā.
- 2) Visu Cietokšņa ieejas mezglu arhitektoniskā un mākslinieciski-vēsturiskā izpēte.
- 3) Arheoloģiskie izrakumi bijušās baznīcas pamatu vietā (pie skolas ēkas). Izrakumi ir vēl viens potenciālais tūrisma objekts. Jāveido informācijas stendi ar stāstiem par baznīcu, arheoloģisko izrakumu paņēmieniem, izrakumu mērķiem, leģendām u.tml.
- 4) Informācijas, dokumentu un citu vēsturisku liecību vākšanas kampaņas organizēšana.
- 5) Pētījumu atbalstīšana un veikšana Baltkrievijas, Krievijas un Polijas arhīvos.
- 6) Dinaburgas cietokšņa dokumentācijas centra (DCDC) darbības nodrošināšana DU Latgales Pētniecības institūta paspārnē (direktors Henrihs SOMS, Dr.hist.).
- 7) Speciālu pētījumu veikšana fortifikācijas mākslas un kara mākslas jautājumos, lai noskaidrotu konkrētu ēku, konstrukciju un citu fortifikācijas objektu nozīmi un darbības mehānismu, tā, lai veidotos kompleksais skats uz to, kā īsti „darbojās” cietoksnis.

4. PRIORITĀTE – RENOVĀCIJA, RESTAURĀCIJA un REVITALIZĀCIJA (3RE)

- 1) REVITALIZĀCIJAS PRINCIPS var būt šāds – dažādu vēsturisko periodu prasmīga savienošana. Cietoksni var sadalīt vairākos sektoros pa tā vēstures laika periodiem („Impērijas militārais mantojums”, „Latvijas armijas gaitas”, „Vācu okupācija”, „Padomju laiki”). Var izstrādāt vairākus tematiskus maršrūtus atkarībā no laika perioda. Dažādi apskates sākuma punkti. Piem. caur Nikolaja vārtiem – uz carisko Krieviju. Pa Mihaila vārtiem – uz padomju Latviju. Jāņem vērā arī augsts tūristu pieprasījums visam, kas saistīts ar padomju periodu. Jāizstrādā tematisko maršrutu infrastruktūra – ar rādītājiem vienotā stilā un krāsā.
- 2) IeM Daugavpils PRPP objektu ierīkošanas atbalsts cietokšņa teritorijā – vairāku ēku un plašas teritorijas labierīkošana un apsaimniekošana.
- 3) Ielu komunikāciju būvniecība un ielu labiekārtošana (Domes projekts).
- 4) Marka Rotko mākslas centra veidošana un darbības nodrošināšana (Domes projekts).
- 5) Daugavpils cietokšņa Kultūras un informācijas centra darbības nodrošināšana.
- 6) Atpūtas-izklaides vai administratīvā kompleksa veidošana Kara hospitāļa ēkā (Domes projekts). Viesnīca, restorāns, SPA kosmētiskie saloni, biroju telpas, kara medicīnas muzejs.
- 7) Visu projektu veiksmīgai realizēšanai tiek veidota Koordinācijas padome, kuras sastāvā ir vēlams iekļaut visu apsaimniekotāju, būvuzņēmēju un citu struktūru pārstāvjus. Koordinācijas padomei jādarbojas kopā ar Cietokšņa pārvaldi.
- 8) Vaļņa restaurācija – izkritušu akmeņu ielikšana atpakaļ vaļņa sienās (eskarpā).
- 9) Fortifikācijas objektu restaurācija (reduītes, kaponieri u.c.). Degradācijas un izdemolēšanas apturēšana.

- 10) Inženieru arsenāla ēka. Šeit var ierīkot Cietokšņa pārvaldes administratīvās telpas, Cietokšņa muzeju, Tehnikas muzeju, Policijas muzeju. Samērā attālināta no Cietokšņa centra un tūristu pamatobjektiem – būs pamats un iemesls izstaigāt visu Cietoksni un ar interesantu izstāžu apmeklēšanu pabeigt (vai uzsākt) Cietokšņa izpēti. Ēkas trīsstūra formā iekļauts liels laukums, kuru var izmantot arī ekspozīcijām. Ēka ir neapmierinošā stāvoklī.
- 11) Kādu brīvu ēku var izdalīt nacionālajām kultūras biedrībām ar nosaukumu „Kultūras Vēstniecība” / “Embassy of Culture” / «Посольство Культуры».
- 12) Sakarā ar Komandanta mājas izmantošanu Daugavpils PRPP štāba izvietojumam (saskaņā ar īstenojamajiem projektiem) tiek slēgta tūristu piekļuve Imperatora dzīvoklim, kura bija ierīkota šīs ēkas trešajā stāvā. Nodrošināt šo telpu un vēsturisko trepju apskatīšanu. Imperatora dzīvokļa telpās ierīkot izstādi par cariskās ģimenes locekļu viesošanās cietoksni.
- 13) Atjaunot lidmašīnas MiG-19S monumentu pie Mihaila vārtiem.
- 14) Sakopt cietokšņa komandanta G.Piļenko kāpa vietu pie Mihaila vārtiem.
- 15) Jāņem vērā tūristu interese ne tik visu apskatīt, cik visu saprast, izmantot, paturēt rokās, izspēlēt. Tāpēc jāorganizē interaktīvie tūristu tūri – cilvēki var būt pārgērpti dažādu cietokšņa vēstures posmu formas tērpos, piedalīties dažāda veida atrakcijās un spēlēs. Piemēram, izbaudīt padomju kara aviācijas augstskolas sporta pilsētiņas rīkus vai ēdienus padomju virtuves gaumē; pacelt uz vaļņiem 19. gs. lielgabalu, izšaut no tā...
- 16) Ņemot vērā, ka cietoksnis un tā objekti ir statiskie, jāpievieno kustīgie elementi cietokšņa siluetai. Pēc iespējas vairāk izmantot karogus un vimpeļus. Jāizstrādā cietokšņa karogs un tā izvietojuma vietas. Var lietot valsts vai pilsētas karogu. Jānovieto karogi tā, lai tie būtu redzami potenciālajiem tūristiem no dažādiem skatu punktiem. Piem., pie vārtiem, virs Komandanta mājas, administratīvām telpām. 8. bastionā vai virs Nikolaja vārtiem var ierīkot keizarkaroga (cietokšņa vēsturiskā karoga) vietu ar lielgabalu, kas plkst. 12.00 izšautu, atzīmējot pusdienu (senā Krievijas cietokšņu tradīcija). Stāvvietā pie Komandanta mājas var ierīkot mastu ar lielā izmēra Latvijas valsts karogu. Cietokšņa darba laiki varētu būt saskanīgi ar karoga pacelšanas un noņemšanas laikiem. Karoga pacelšana un noņemšana varētu būt vēl viens tūristu uzmanības piesaistīšanas pasākums, kā arī nākamo policistu patriotiskā audzināšana.
- 17) Speciālās optiskās ierīces uzstādīšana uz kurtīnes starp 7. un 8. bastionu: fiksēts skats uz Tiltā nocietinājumu ar tilta rekonstrukciju franču aplenkuma dienās. Tādā veidā veidotos priekšstats par tilta atrašanās vietu un tā lomu fortifikācijas sistēmā. Uz vaļņiem var uzstādīt arī tālskatus lai tūristiem būtu iespēja apskatīt arī tālākos cietokšņa fortifikācijas objektus.
- 18) Tūristu piesaistes, kā arī cietokšņa pievilcības kā tūrisma objekta palielināšanas nolūkos, pie fortifikācijas objektiem, ēkām izvietot koka vai plastika modeļus, kuros būtu attēloti cilvēki, karavīri, mehānismi, ieroči u.tml., kā tika izmantots konkrēts objekts. Piemēram, uz vaļņa apareļa var izvietot modeli, kā uz valni tika nogādāts lielgabals. Modeļi var attēlot dažādu laikmetu un laika periodu ainas. Šī pieeja ļaus vizualizēt gidu stāstīto vielu, ilustrēt vēsturisko materiālu un, kā gala rezultāts, izveidot pozitīvu iespaidu tūristiem par cietokšņa apmeklēšanu.
- 19) Konstantīna vārtu restaurācija. Restaurācijas gadījumā nebūs iebrauktuves cietokšņa teritorijā smagajai vai lielajai tehnikai, piem. būvniecības tehnikai, bet veidosies jauns nepārtraukts gājēju maršruts pa cietokšņa valni.
- 20) Pulvera noliktavu pie Provianta noliktavas (Nikolaja iela 15) var izmantot svinību rīkošanai – piem., laulības, dzimšanas dienas, bērnu svētki u.tml. Šajā garajā ēkā var izvietot lielu cilvēku skaitu. Netālu ir Provianta noliktava, kurā var ierīkot virtuves un nakšņošanas vietas. Pie pulvera noliktavas ir ierīkots spēļu laukums, kuru var aprīkot ar bērnu spēļu pilsētiņu. Netālu ir izeja uz cietokšņa valni (8. bastiona apareļi).

7. MĀRKETINGA AKTIVITĀŠU PLĀNS 2013.-2017. GADAM

Apzīmējumi:

DPD – Daugavpils pilsētas dome, K. Valdemāra ielā 1, Daugavpilī

TIC – Daugavpils novada Tūrisma un informācijas centrs, Rīgas ielā 22A, Daugavpilī

KIC – Daugavpils cietokšņa Kultūras un informācijas centrs, Nikolaja ielā 5, Daugavpilī

MRMC – Marka Rotko mākslas centrs, Mihaila ielā 3, Daugavpilī

LRAA – Latgales reģiona attīstības aģentūra, Saules ielā 15, Daugavpilī

LPR – Latgales plānošanas reģions, Saules ielā 15, Daugavpilī

Veicamā aktivitāte*	Ieviešanas gads	Izmaksas (LVL)	Atbildīgās institūcijas
Regulāra un sistemātiska cietokšņa tūrisma materiālu izdošana latviešu, krievu, lietuviešu, poļu un angļu valodā (tirāža 20 000 eks. katrā valodā, kopā 80 000 eks.)	2014 - 2017	10 000 gadā	DPD/KIC/TIC
Cietokšņa tūrisma materiālu elektronisko versiju izvietošana www.visitdaugavpils.lv	2013 – 2017	-	TIC
Cietokšņa tūrisma materiālu izplatīšana Latvijas TICos	Regulāri	-	TIC
Maršrutu karšu izplatīšana Rīgas dzelzceļa stacijā AS „Pasažieru vilciens” i-punktā	2013-2017	-	TIC
Cietokšņa tūrisma materiālu izplatīšana Latvijas diplomātiskajās pārstāvniecībās augsti prioritāros un prioritāros tūrisma tirgos: Maskavā, Sanktpēterburgā, Pleskavā, Minskā, Varšavā	2014 - 2017	-	TIC
Cietokšņa tūrisma materiālu sistemātiska izplatīšana Rīgas tūrisma informācijas centrā Rātslaukumā LIVE RIGA partneru programmas ietvaros	2013 - 2017	-	TIC
Cietokšņa tūrisma materiālu sistemātiska izplatīšana ceļojuma galamērķu Bella Dvina un Baltijas ezeru zeme TICos Baltkrievijas Republikas Vitebskas apgabalā, Lietuvas Republikas Aukštaitijā, Krievijas Federācijas Pleskavas apgabalā	2013 - 2017	500 gadā	TIC, LPR
Regulāra informācijas par cietoksni atjaunošana portālos www.visitdaugavpils.lv , www.visitlatgale.com , www.latvia.travel	2013 – 2017	-	TIC
Cietokšņa iekļaušana starptautiskos pārrobežu maršrutos un iekļaušana pārrobežu tūrisma bukletos	2013 – 2017	-	KIC/TIC/LPR
Mērķtiecīgs un sistemātisks darbs ar Cietokšņa profiliem sociālajos tīklos: http://www.facebook.com/Daugavpils.cietoksnis , http://www.draugiem.lv/daugavpilscietoksnis/ , Twitter: @Daugavpils_fort	2013 - 2017	-	KIC/TIC
Cietokšņa profila izveide http://www.tripadvisor.com/	2013	-	TIC

Regulāra informācijas izplatīšana par cietokšņa jaunumiem, pasākumiem, jauniem tūrisma produktiem (TIC liste, reklāmas kampaņas Latvijas lielākajos masu saziņas līdzekļos www.travelnews.lv , www.delfi.lv , www.delfi.lv/ru , „Latvijas Avīze”, „Mājas Viesis”, «Суббота», «МК Латвия». Reklāmas ievietošana tematiskajos tūrisma izdevumos.	2014 - 2017	10 000 gadā	KIC/TIC
Sadarbībā ar LPR un LRAA cietokšņa popularizēšana starptautiskajās tūrisma izstādēs: „MATKA”, Helsinki (Somija) „ADVENTURE”, Viļņa (Lietuva) „BALTTOUR”, Rīga (Latvija) „TOUREST”, Tallina (Igaunija) „ITB”, Berlīne (Vācija) „MITT”, Maskava (Krievija) „TUR”, Gēteborga, (Zviedrija) «Отдых без границ. Лето», Sanktpēterburga (Krievija) «Отдых», Minska (Baltkrievija) „INWETEX”, Sanktpēterburga (Krievija)	2013 - 2017	6000 gadā	LPR/LRAA/TIC
Sadarbībā ar LPR un LRAA Krievijas žurnālistu un tūrisma firmu pārstāvju iepazīšanās vizīšu organizēšana	2014 -2017	5000 gadā	LPR/LRAA/TIC/KIC
Info dienas rīkošana Latvijas un Latgales masu saziņas līdzekļu pārstāvjiem ar mērķi iepazīstināt ar Daugavpils cietoksni	2014 - 2017	2000 gadā	KIC
Latvijas un Latgales TICu speciālistu info diena ar mērķi iepazīstināt ar Daugavpils cietoksni	2014	1000	KIC/TIC
Darbs ar Latvijas tūrisma aģentūrām par cietokšņa + Marka Rotko mākslas centra un cietokšņa + Daugavpils skrošu rūpnīcas iekļaušanu tematiskajos vienas dienas, kā arī vairākdienu ekskursiju maršrutos iekšzemes un ārvalstu tūristu grupām, individuālajiem un korporatīvajiem klientiem.	2013 - 2017	3000	TIC/KIC/MRMC SIA „DSR”
Ceļojuma galamērķu Bella Dvina un Baltijas ezeru zeme TICu speciālistu info diena ar mērķi iepazīstināt ar Daugavpils cietoksni	2014	1000	KIC/TIC
Nākamā gada cietokšņa pasākumu plāna apstiprināšana ne vēlāk kā iepriekšējā gada oktobrī, ar mērķi šo informāciju sniegt tūrisma aģentūrām, kuras rudenī veido jaunās tūrisma sezonas tūrisma produktus	2013 -2017	-	DPD/KIC
Jaunu marķētu pastaigu maršrutu izveidošana	2013 - 2017	1000 gadā	KIC
Cietokšņa domēnvārda reģistrācija www.visitfortress.lv , www.daugavpilscietoksnis.lv , www.daugavpilsfortress.lv un mājas lapas izveidošana LV, RUS, ENG valodā (ar sasaisti, ka no visiem	2014	5000	DPD/KIC

domēnvārdiem apmeklētājs nonāk vienā mājas lapā). Mājas lapas mobilās aplikācijas izveidošana.			
Audiogida un kartes izveidošana	2015	8000	KIC/MRMC
Pastāvīga gida pakalpojumu nodrošināšana 7 dienas nedēļā (arī starpsezonā)	2015	8000	KIC/ MRMC
Informatīvo skārienjūtīgo displeju izvietošana cietokšņa teritorijā	2015	10 000	KIC
Nepievilcīgo ēku fasāžu noklāšana ar baneriem, uz kuriem attēlota sakārtota fasāde	2015	10 000	DPD/KIC
Vienota stila Informatīvo plāksnīšu izvietošana uz nozīmīgāko ēku fasādēm (ar ēkas nosaukumu, uzcelšanas gadu, ar īsu apzīmējumu, kas tajā atradies, kāds ievērojams cilvēks bijis vai dzīvojis).	2014 - 2015	80 000	DPD/KIC
Informatīvie stendi cietokšņa teritorijā (5) un 1 viens pirms ieejas cietoksnī. Standartizētās norādes (brūnās zīmes) uz cietoksni (vismaz 6). Cietokšņa informācijas stendi (lielie reklāmas baneri – 5x6 m) pie valsts nozīmes ceļiem iebraucot Daugavpilī – no Lietuvas, Baltkrievijas, Rīgas, pirms iebraukšanas pilsētā no Stropu puses (Rēzeknes virziens)	2014-2015	25 000	DPD/KIC
„Daugavpils prece” suvenīru un saldumu veikala atvēršana	2015	Nav zināms	DPD/amatnieki, uzņēmēji
Velo, velokartu un SEGWAY nomas punkta izveide, velo novietņu iekārtošana, velo maršruta izveide un velo kartes izdošana	2014	100 000	KIC/uzņēmēji
Amatnieku pilsētiņas izveide cietoksnī, kuras meistardarbnīcās apmeklētājiem atraktīvā veidā būs iespēja iepazīties ar tradicionālajiem senajiem arodiem (kalšanu, podniecību, rokdarbiem u.c.), iespēja iegādāties suvenīrus, izkalt cietokšņa monētu	2014 - 2017	500 000	DPD/KIC/ Daugavpils amatnieki
Bērnu pilsētiņas izveide: dažādi atraktīvi lieli koka vides elementi, figūras, šūpoles, labirints. Labirinta sienas varētu kalpot dažādu mākslas izstāžu, plakātu, fotoizstāžu rīkošanai	2014 - 2017	50 000	DPD/KIC
Dažādu tautu pilsētiņa: sadarbībā ar nacionālajām kultūras biedrībām, iepazīšanās ar tradīcijām, arodiem, suvenīri, nacionālo ēdienu degustācijas (varētu būt kā tematiskie pasākumi sezonas laikā, pēc grafika)	2014 - 2017	5000 gadā	DPD/KIC/ nacionālas biedrības
Cietokšņa vēstures pilsētiņas izveide: cietokšņa vēstures ekspozīcijas muzejs, 19., 20.gs. vēsturisko notikumu posmiem atbilstoša tērpu kolekcija un figūru un vēsturisko personāžu kolekcija, iespēja pārgērbties un nofotografēties (1812.g. – personāži – Krievijas armijas un Napoleona armijas karavīri, Napoleons,	2014 - 2017	10 000 gadā	DPD/KIC

Aleksandrs I; cietokšņa ieslodzīto tērps; I pasaules karš – atbilstoša forma, cara Nikolaja II meitas, žēlsirdīgās māšas; Latvijas armijas Zemgales divīzijas laiks – atbilstoša forma; II Pasaules karš – atbilstoša forma. Interaktīvu elementu (e-kioski ar skārienjūtīgiem ekrāniem) izveidošana			
TRADICIONĀLS PASĀKUMS: Militārās mūzikas festivāls (katru otro gadu)	2014, 2016	10 000 gadā	DPD/KIC/MRMC
TRADICIONĀLS PASĀKUMS: Daugavpils pilsētas svētku viena diena tiek atzīmēta Daugavpils cietokšņa teritorijā jūnija sākumā	2013-2017	10 000 gadā	DPD/KIC/MRMC
TRADICIONĀLS PASĀKUMS: „Muzeju nakts” pasākumi cietoksnī – atrakcijas bērniem, bezmaksas ekskursijas lāpu gaismā jauniešiem un vecākiem, tematiskās izstādes un aktivitātes, kultūras iestādes ir brīvi pieejamas apmeklētājiem	2013-2017	1 000 gadā	KIC/MRMC
TRADICIONĀLS PASĀKUMS: Eiropas kultūras mantojuma dienas pasākumi cietoksnī – atrakcijas bērniem, bezmaksas ekskursijas, tematiskās izstādes un aktivitātes	2013-2017	1 000 gadā	KIC/MRMC
Daugavpils cietokšņa stila grāmatas izstrāde	2013-2014	3 000	DPD/KIC
TRADICIONĀLS PASĀKUMS: Daugavpils kara aviācijas un inženieru augstskolas absolventu tikšanās diena (jūnija pēdējā sestdiena)	2014-2017	5 000 gadā	DPD/KIC
Tūrisma un informācijas centra filiāles atvēršana 6. ravelīna kordegardes (sardzes) ēkā pirms Mihaila vārtiem tūristu apkalpošanai, kas nāk no pilsētas centra puses (kājām, ar tramvaju vai autobusu) vai iznāk no cietokšņa (gidu pakalpojumu pasūtīšana, bukletu izplatīšana, suvenīru tirgošana)	2015-2017	300 000	DPD/KIC/TIC
Tūristu sagaidīšanas vietas iekārtošana pirms Mihaila vārtiem (pie M.Džalilam veltītās plāksnes): stends ar cietokšņa karti, nojume, soli	2013-2014	20 000	DPD/KIC
Vēsturisko karavīru formastērpu izgatavošana DCKIC darbiniekiem, kuri īpašos gadījumos tajos sagaida apmeklētājus	2012-2013	700	DPD/KIC

* Izstrādāts, pamatojoties uz Daugavpils novada Tūrisma un informācijas centra un Daugavpils cietokšņa Kultūras un informācijas centra sniegtās informācijas.

Mārketinga scenāriji un sagaidāmie rezultāti

Pesimistiskā scenārija gadījumā netiek virzīti finanšu un cilvēkresursi Daugavpils cietokšņa mārketinga pasākumu un tūrisma attīstības rīcības plāna attīstībai no pašvaldības un citiem avotiem. Tiks finansēta Daugavpils Marka Rotko mākslas centra un Daugavpils cietokšņa Kultūras un informācijas centra darbība, jo pastāv projektos noteiktās saistības šo iestāžu funkcionēšanai. Tūrisms netiks veicināts, tūrisma plūsma attīstīsies pati par sevi, kā tas notika agrāk, negarantējot tūristu un apmeklētāju skaita palielināšanos. Tūrisma plūsma būs atkarīga tikai no ārējiem faktoriem – ziņas par pilsētu un tās objektiem reģionālajos un nacionālajos masu medijos, pilsētas tēls publiskajā telpā, informācija par pilsētu tīmeklī, pilsētas un cietokšņa apmeklētāju publiski paustie viedokļi par šīm vietām utt. Iespējams, ka tūristu skaits pat samazināsies, samazinot investoru interesi par cietokšņa objektiem. Cietokšņa komplekss pārtrauks attīstīties, īpašumu stāvoklis turpinās pasliktināties, tādā veidā palielinot nākotnē iespējamus ieguldījumus to sakārtošanā un revitalizācijā. Tūristu interese zudīs par cietoksni un Daugavpils pilsētu kopumā.

Reālistiskā scenārija gadījumā tiek daļēji finansēti Daugavpils cietokšņa mārketinga un tūrisma attīstības rīcības plāna atsevišķie pasākumi no pašvaldības budžeta, kā arī ES programmu projektiem. Tiks uzlabota cietokšņa tūrisma infrastruktūra: tiks izveidoti vairāki tūristu maršruti, pilsētā būs uzstādīti norādes un informācijas stendi ar cietokšņa reklāmu. Līdz Marka Rotko mākslas centram un Kultūras un informācijas centram cietoksni sāks darboties Amatniecības centrs, daži veikali un citi pakalpojumu sniedzēji. Piedāvātais tūrisma un kultūras pasākumu klāsts būs pietiekošs, lai pakāpeniski pieaugtu tūrisma plūsma, tūrisma jomā nodarbināto personu skaits, tūrisma jomas kopīgie ienākumi. Tūrists pavadīs cietoksni gandrīz visu dienu. Tiks organizēti un rīkoti pasākumi dažādām tūristu mērķgrupām gan vasaras, gan ziemas periodā, nodrošinot apmeklētību abās tūrisma sezonās. Ārējā reklāma un citi faktori kopā nodrošinās tūristu un apmeklētāju skaita palielināšanos līdz 10000 cilvēkiem jau 2013. gadā (DCKIC apkalpoto skaits) un līdz 30000 tūristiem 2017. gadā. Daugavpils pilsēta plašajā telpā asociēsies ar Daugavpils cietoksni un tikai tā dēļ uz Daugavpils brauks tūristi, veidojot to par tūrisma galamērķi.

Optimistiskā scenārija gadījumā tiek finansēti pilnā apjomā Daugavpils cietokšņa mārketinga pasākumi un tūrisma attīstības rīcības plāns. Tiks izveidota mūsdienīga tūrisma infrastruktūra, vairākas jaunās kultūras un tūrisma iestādes, veicinot citu pakalpojumu sniedzēju klāsta attīstību. Īslaicīgā perspektīvā tiks izveidotas viesnīcas, kafejnīcas, radīsies citi publisko pakalpojumu sniedzēji. Tūrists pavadīs cietoksni vienu-divas dienas, nakšņos cietoksni izvietotajā viesnīcā, baudīs maltīti cietoksni izveidotajās kafejnīcās vai restorānos, piedalīsies vairākos interaktīvajos pasākumos, kas būs interesanti gan bērniem, gan pieaugušajiem; plānos atgriezties cietoksni pēc kāda laik. Tiks rīkoti kultūras un tūrisma pasākumi visā gada garumā, nodrošinot vienmērīgu tūristu plūsmu. Apmeklētāju skaits palielināsies līdz 15000 tūristiem 2013. gadā (DCKIC apkalpoto cilvēku skaits) un līdz 55000 tūristiem 2017. gadā. Daugavpils pilsēta plašajā telpā asociēsies ar Daugavpils cietoksni un tikai tā dēļ uz Daugavpils brauks tūristi, veidojot to par tūrisma galamērķi. Līdz 2017. gada beigām Daugavpils cietoksnis kļūs par Latgales un pārrobežu reģiona lielāko tūrisma, kultūras un lietišķas aktivitātes centru.

8. SECINĀJUMI UN IEROSINĀJUMI

- 1) Daugavpils cietoksnim kā kultūrvēstures mantojuma objektam ir ļoti liels potenciāls lai kļūtu par reģiona lielāko tūrisma, kultūras un lietišķās aktivitātes centru.
- 2) Šobrīd tūrisma attīstība cietokšņa teritorijā netiek koordinēta vai mērķtiecīgi vadīta.
- 3) Ir stingri rekomendējama Daugavpils cietokšņa pārvaldes un Daugavpils cietokšņa saglabāšanas un attīstības padomes izveidošana, lai veicinātu, nodrošinātu, attīstītu, kontrolētu un koordinētu tūrisma procesus pieminekļa teritorijā.
- 4) Cietokšņa iekšējā apbūve ir sadalāma trīs zonās: tūrisma un kultūras zona; dzīvojamā zona; administratīvā un biznesa zona. Nocietinājumu buferzonā tiek veidota zaļā rekreācijas teritorija.
- 5) Tūrisma infrastruktūras izvietojanas galvenās vietas ir gar Mihaila un Imperatora ielu, kuras veido centrālās tūristu plūsmu asis.
- 6) Ir īstenojama cietokšņa revitalizācijas un tūrisma attīstības koncepcija un mārketinga pasākumu plāns, koordinēti starp cietokšņa teritorijā izvietotām institūcijām.
- 7) Jānodrošina cietokšņa attīstības koncepcijas vai vīzijas pieņemšana valdības līmenī.

9. PIELIKUMI

- 1) Projektu kopsavilkums
- 2) Cietokšņa ārējo nocietinājumu objektu izpētes tabula
- 3) Cietokšņa iekšējās apbūves objektu izpētes tabula

DAUGAVPILS CIETOKSNĪ ĪSTENOJAMO PROJEKTU KOPSAVILKUMS 2008.-2012. GG.

Nr. p.k.	Projekta nosaukums, īss apraksts	Projekta īstenotājs	Projekta finansējums / avots	Projekta statuss	Attēls
1.	„Daugavpils Cietokšņa Nikolaja vārtu un tilta tehniskā apsekošana, arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija un kultūrvēsturiskā izpēte” - tika veikta nepieciešamās informācijas vākšana vārtu restaurācijas tehniskā projekta sagatavošanai; - sagatavoti arhitektoniski mākslinieciskās inventarizācijas un kultūrvēsturiskās izpētes sējumi.	Daugavpils pilsētas domes Attīstības departaments	LVL 4 800,00 Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Kultūras pieminekļu glābšanas programma	Projekts pabeigts 2008. gadā	
2.	„Daugavpils Cietokšņa Nikolaja vārtu un tilta restaurācijas tehniskā projekta izstrāde” - tika sagatavota nepieciešamā tehniskā dokumentācija vārtu restaurācijai un tilta atjaunošanai	Daugavpils pilsētas domes Attīstības departaments	LVL 5 000,00 Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Kultūras pieminekļu glābšanas programma LVL 7 900,00 Valsts Kultūrkapitāla fonda Kultūras mantojuma konkurss	Projekts pabeigts 2009. gadā	

3.	Daugavpils cietokšņa Kara hospitāļa ēkas iztīrīšanas un konservācijas neatliekamie darbi - iztīrīt ēkas iekšējās telpas un pagalmiņus; - aizsegt 20 logu ailas ar koka skaidu platēm pret nepiederošo personu iekļūšanu ēkā un tās demolēšanu.	Daugavpils pilsētas domes Attīstības departaments	LVL 1 000,00 Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Kultūras pieminekļu izpētes, glābšanas un restaurācijas programma	Projekts pabeigts 2010.gada martā	
4.	Daugavpils cietokšņa Kara hospitāļa logailu aizsegšana - aizsegt 20 logu ailas ar koka skaidu platēm pret nepiederošo personu iekļūšanu ēkā un tās demolēšanu	Daugavpils pilsētas domes Attīstības departaments	LVL 580,00 Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Kultūras pieminekļu izpētes, glābšanas un restaurācijas programma	Projekts pabeigts 2010.gada jūlijā	
5.	Dinaburgas cietokšņa Aleksandra vārtu arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija un kultūrvēsturiskā izpēte - veikta vārtu apsekošana; - izstrādāta arhitektoniski māksliniecisku inventarizācija; - veikta kultūrvēsturiskā izpēte	Daugavpils pilsētas domes Attīstības departaments	LVL 3 019,00 Valsts Kultūrkapitāla fonda Kultūras mantojuma konkurss	Projekts pabeigts 2010. gada augustā	

6.	„Valsts un privātās partnerības attīstība Daugavpils Cietoksnī” - Hospitāļa ēkas priekšizpēte (finanšu-ekonomiskā pamatojuma sagatavošana, VPP instrumenta izmantošanas iespēju izpēte turpmākai ēkas apsaimniekošanai, ēkas arhitektoniskā izpēte); - Hospitāļa ēkas tehniskā projekta sagatavošana; - Hospitāļa ēkas iepirkumu dokumentācijas sagatavošana VPP aspektā; - Cietokšņa teritorijas un Hospitāļa ēkas mārketinga, potenciālo investoru ieinteresēšana un piesaiste projektam	Daugavpils pilsētas domes Attīstības departaments	LVL 356 716,00 Pašvaldības līdzfinansējums – LVL 53 507	Projekts pabeigts 2011. gada aprīlī	
7.	„Ūdenstornja paraugrestaurācija un apsaimniekošana Daugavpils Cietoksnī” - Ūdenstornja ēkas restaurācija; - Daugavpils cietokšņa īpašnieku darba grupu organizēšana; - Daugavpils cietokšņa restaurācijas un apsaimniekošanas vadlīniju izstrādāšana; - „Daugavpils cietokšņa Kultūras un informācijas centra” izveide; - Daugavpils cietoksnī notiekošo kultūras, mākslas u.c. norišu un semināru programmas 1 gadam izstrāde.	Daugavpils pilsētas domes Kultūras pārvalde	LVL 452 873,00 Pašvaldības līdzfinansējums: LVL 67 932	Projekts pabeigts 2011. gada aprīlī. Ēka nodota ekspluatācijā 2011. gada 27. aprīlī.	

8.	„Daugavpils Cietokšņa infrastruktūras – ielu kompleksais labiekārtojums un inženiertīklu rekonstrukcija” - ūdensvada, kanalizācijas tīklu izbūve; - siltumtīklu izbūve; - ārējo elektroapgādes un apgaismojuma tīklu izbūve; - ielu izbūve un teritorijas labiekārtošana, tajā skaitā ietvju, velosceļu un autostāvvietu izbūve.	Daugavpils pilsētas domes Komunālās saimniecības pārvalde	LVL 3 873 439,00 ERAF: LVL 3 292 423,00 Pašvaldība: LVL 406 711,00 Valsts: LVL 174 305,00	Projekts tiek īstenots (nobeiguma termiņš 24.03.2013.)	
9.	„Radošo industriju attīstība Latvijas-Lietuvas pārrobežu reģionā” - Apmācības un publicitāte. - Radošā darba aktivizēšanas pasākumi - Radošo industriju kluba izveide - Artilērijas arsenāla ēkas rekonstrukcijas darbi	Daugavpils pilsētas domes Kultūras pārvalde	LVL 807 381,00 Daugavpils daļa: LVL 554 372,00 ERAF finansējums: 471 216,00 (85%); pašv. līdzfinans.: LVL 83 156,00 (15%).	Projekts pabeigts 30.09.2011.	
10.	„Artilērijas arsenāla ēkas rekonstrukcija Daugavpils Rotko mākslas centra izveidei” - Artilērijas arsenāla ēkas fasāžu un jumta rekonstrukcija, vēsturiskā ieejas mezgla rekonstrukcija; - Būvuzraudzība, autoruzraudzība; - Publicitāte	Daugavpils pilsētas domes Kultūras pārvalde	LVL 1 428 571,00 ERAF finansējums: LVL 1 200 000,00. Valsts budžeta dotācija: LVL 42 857,00. Pašvaldības finans.: LVL 185 714,00	Projekts tiek īstenots (nobeiguma termiņš 2012. gada decembris)	

11.	„Daugavpils Rotko mākslas centra ēkas rekonstrukcija un pieguļošās teritorijas labiekārtošana” - Artilērijas arsenāla ēkas rekonstrukcija un pieguļošās teritorijas labiekārtošana; - Daugavpils Rotko mākslas centra izveidošanas pasākumi.	Daugavpils pilsētas domes Kultūras pārvalde	LVL 2 500 000 ERAF finansējums: LVL 2 125 000 (85%) Pašvaldības līdzfin.: LVL 375 000 (15%).	Projekts tiek īstenots (nobeiguma termiņš 2012. gada decembris)	
12.	„Dinaburgas cietokšņa Aleksandra vārtu fasāžu daļējā konservācija” - naseguma izveidošana vārtu abu fasāžu augšējām daļām	Daugavpils pilsētas dome	LVL 1 500,00 Valsts Kultūrkapitāla fonda Kultūras mantojuma konkurss	Projekts pabeigts 2011. gada decembrī	
13.	„Daugavpils cietokšņa Nikolaja ielas un tās apbūves atjaunošana” - atjaunot Nikolaja ielas daļas vēsturisko izskatu; - rekonstruēt ēku Nikolaja ielā 7 un izveidot sabiedriskās tualetes tajā; - rekonstruēt ēku Nikolaja ielā 13 un izveidot saimniecisko ēku tajā; - izbūvēt tūrisma transporta stāvlaukumu; - restaurēt Nikolaja vārtus; - atjaunot ieejas mezglu caur Nikolaja vārtiem pa atjaunoto tiltu; - labiekārtot pieguļošo teritoriju.	Daugavpils pilsētas dome	Plānojamā summa: LVL 1 313 743,00 ERAF finansējums: LVL 1 116 682,00. Valsts budžeta dotācija: LVL 39 412,00. Pašvaldības finans.: LVL 157 649,00	Projekts tiek īstenots (nobeiguma termiņš 30.06.2014.)	

14.	„Kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšana un attīstīšana Daugavpils pilsētā un Grodņas pilsētā” - vadība, koordinācija un komunikēšana (projekta vadīšana un publicitāte); - mantojuma saglabāšana: objekta inventarizācija, Dinaburgas cietokšņa 1. krasta lunetes un savrupmājas Grodņas vēsturiskajā centrā restaurācijas darbu veikšana; - mantojuma un pārrobežu tūrisma promocija: zīmju un informācijas sistēmas izveidošana cietoksnī, pārrobežu maršruta izveide, pētnieciskais darbs arhīvos, brošūru izveidošana par mantojumu; - zināšanu un pieredzes dalīšana: kopīgo pieredzes apmaiņas pasākumu organizēšana (1 mantojuma seminārs (G) un 1 tūrisma forums (D), plenērs (G), darbnīcas (Daugavpilī un Grodņā).	Daugavpils pilsētas dome	LVL 687 388,00 Daugavpils daļa: LVL 348 966,00 Pašv.līdzfinansējums: LVL 34 897,00	Projekta iesniegums apstiprināts. Tiek gatavota dokumentācija granta līguma parakstīšanai.	
Tika īstenoti projekti uz summu, LVL:			1 387 760,00	t.sk. pašvaldības līdzfinansējums: 204 595,00 LVL	
Tiek īstenoti projekti uz summu, LVL:			9 115 753,00	t.sk. pašvaldības līdzfinansējums: 1 125 074,00 LVL	
KOPĀ, LVL:			10 503 513,00	t.sk. pašvaldības līdzfinansējums: 1 329 669,00 LVL	
Pieteikti projekti uz kopējo summu Daugavpils daļai, LVL:			348 966,00	t.sk. pašvaldības līdzfinansējums: 34 897,00 LVL	
VAS „Valsts nekustamie īpašumi” īstenotais projekts			9 800 000,00	pašvaldības līdzfinansējuma nav	

PRIEKŠLIKUMI DAUGAVPILS CIETOKŠŅA ĀRĒJO NOCIETINĀJUMU OBJEKTU TURPMĀKAI IZMANTOŠANAI

Nr. p.k.	Objekta nosaukums, izvietojums / Īpašnieks / Zemesgabala kadastra numurs	Zemesgabala platība, m ²	Vēsturiskā, mūsdienu un atļauta izmantošana	Objekta mūsdienu tehniskā stāvokļa apraksts	Objekta mūsdienu fotogrāfija	Turpmākas izmantošanas priekšlikumi	Turpmākai izmantošanai nepieciešamas objektu atjaunošanas aptuvenas izmaksas
V1	Cietokšņa aizsargvalņa daļas teritorija (no Mihaila vārtiem gar Daugavas ielu līdz Konstantīna vārtiem) <i>Daugavpils pilsētas pašvaldība</i> 0500 011 2102	165 493	Vēsturiski: cietokšņa aizsargvalnis ar aizsarggrāvi un nocietinājumu būvēm. Padomju laikos: tas pats, vairākas vietās aizsarggrāvis aizbērts, valnī ierīkotas blindāžas un vingrinājumu šķēršļu joslas. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija	Valņa eskarpa sienās redzami akmens izkritumi, vairākās vietās demontētas hidroizolācijai domātās cinka loksnes, grāvis aizaudzis un ūdens novadīšana ir apgrūtināta. Vietām valnis ir apaudzis ar krūmiem un kokiem, kuru sakņu sistēma bojā valņa brustvēra (augšējo) daļu un izstumj akmeņus no eskarpa, bojā		Turpmākai izmantošanai ir nepieciešams atjaunot aizsarggrāvja ūdens novadīšanas sistēmu, padziļinot un iztīrot to, atjaunojot slūžu sistēmu; izcirst apaugumu un atjaunot zālāju ar celiņu visa valņa garumā (aptuveni 3 km).	16 549 300
V2	Cietokšņa aizsargvalņa daļas teritorija (no Konstantīna vārtiem līdz Aleksandra vārtiem gar Valņu ielu) <i>Daugavpils pilsētas pašvaldība</i> 0500 011 2202	148 500	Vēsturiski: cietokšņa aizsargvalnis ar aizsarggrāvi un nocietinājumu būvēm. Padomju laikos: tas pats, vairākas vietās aizsarggrāvis aizbērts, demontēta Konstantīna vārtu jumta daļa un paplašināta caurbrauktuves vieta. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija	Valnis ir apaudzis ar krūmiem un kokiem, kuru sakņu sistēma bojā valņa brustvēra (augšējo) daļu un izstumj akmeņus no eskarpa, bojā		Valnis ir ideāla vieta pastaigām svaigā gaisā, cietokšņa ārējo nocietinājumu un iekšējās apbūves apskatei.	14 850 000

V3	Cietokšņa aizsargvalņa daļas teritorija (no Aleksandra vārtiem līdz Mihaila vārtiem gar Vaļņu ielu) <i>Daugavpils pilsētas pašvaldība</i> 0500 011 1101	145 500	Vēsturiski: cietokšņa aizsargvalnis ar aizsarggrāvi un nocietinājumu būvēm. Padomju laikos: tas pats, vairākas vietās aizsarggrāvis aizbērts. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija	hidroizolāciju.		<i>Nemot vērā, ka valņa teritorijā atrodas vairākas nocietinājumu būves, to apraksts un turpmākas izmantošanas priekšlikumi ir norādīti atsevišķi zemāk.</i>	14 550 000
KOPĒJĀ PLATĪBA:		459493					

Nr. p.k.	Objekta nosaukums, izvietojums / Zemesgabala un atsevišķu būvju kadastra numurs	Būves platība, m ²	Vēsturiskā, mūsdienu un atļauta izmantošana	Objekta mūsdienu tehniskā stāvokļa apraksts	Objekta mūsdienu fotogrāfija	Turpmākas izmantošanas priekšlikumi	Turpmākai izmantošanai nepieciešamas objektu atjaunošanas aptuvenas izmaksas
1.	1. bastions Vaļņa sastāvā 0500 011 2102 0500 011 1814 (kazemāts)	6 500 334	Vēsturiski: lielgabalu novietošanai, bastiona iekšējā teritorijā pulvera noliktava (nav saglabājusies). Labā flangā kazemāts, kas pašlaik tiek izīrēts un izmantots kā dārzu glabātuve. Padomju laikos iekšējā teritorijā uzbūvēta sargu telpa (nojaukta 2011. g.). Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija.	Dienvidu un ziemeļu sienās vairāki akmeņu izdrupumi. Ziemeļu siena apaugusi ar kokiem. Brustvēra profils saglabāts; vaļņa iekšējās augšējās daļas, kas pievienojas pie brustvēra (<i>Wehrgang, валганг</i>), profils ir saglabāts. Apareles ir saglabātas.		Eskarpa sienas remonts. Pastaigu celiņa ierīkošana uz brustvēra. Kazemāta iznomāšana saimnieciskām vajadzībām (noliktava, glabātuve) vai tā iztīrīšana un atvēršana apskatei vai pielāgošana atradumu un vērtīgo celtniecības materiālu depozitārija izveidošanai	1 300 000
2.	2. bastions Atsevišķi stāvošs 0500 011 2102 0500 011 2104 (kazemāts) 0500 011 2105 (garāžas) 0500 011 2106 (garāžas)	5 480 904 377 155	Vēsturiski: lielgabalu novietošanai. Kreisā un labā flangā kazemāti, kas pašlaik netiek izmantoti. Padomju laikos iekšējā teritorijā uzbūvētas garāžas un noliktavas. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija	Visās sienās vairāki akmeņu izdrupumi. Sienas apaugušas ar kokiem. Brustvēra profils saglabāts; vaļņa iekšējās augšējās daļas, kas pievienojas pie brustvēra (<i>Wehrgang, валганг</i>), profils ir saglabāts. Apareles ir daļēji saglabātas. Kreisā flanga kazemāta siena ir aplikta ar moderniem materiāliem. Labā flanga kontreskarpa siena sadrupusi uz 60%.		Eskarpa un kontreskarpa sienas remonts, koku un krūmu izzāģēšana, profila un apareļu atjaunošana. Kazemātu iztīrīšana un atvēršana apskatei. Garāžu demontāža. Šautuves izbūve policijas pārvaldei, sporta sekcijai, apmeklētājiem (pārvedot no pilsētas centrālā parka) bastiona iekšējā teritorijā. Kazemātos varētu izvietoties palīgtelpas, ģērbtuves... Brīvdabas estrādes ierīkošana. Ziemas laikā nodrošināt sīkspārņu	1 096 000

						ziemošanu.	
3.	3. bastions Atsevišķi stāvošs 0500 011 2202	5 554	Vēsturiski: lielgabalu novietošanai. Kreisā un labā flangā kazemāti, kas pašlaik netiek izmantoti. Padomju laikā iekšējā teritorijā uzbūvētas noliktavas. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija	Visās sienās vairāki akmeņu dziļi izdrupumi. Daudzās vietās izraktas cinka plāksnes. Sienas stipri apaugušas ar kokiem. Brustvēra profils saglabāts; vaļņa iekšējas augšējās daļas, kas pievienojas pie brustvēra, profils ir saglabāts. Apareles ir saglabāti. Abu flangu kontreskarpa sienas sadrupušas uz 70%.		Eskarpa un kontreskarpa sienas remonts, koku un krūmu izzāģēšana. Kazemātu iztīrīšana un atvēršana apskatei. Atstāt neapbūvētu, nocietinājumu autentiskā izskata apskatei. 19. gs. divkauju rekonstrukcijas atrakcijas, iesaistot apmeklētājus (ir iespēja pārgērbties un glabāt inventāru 2. reduītē)	1 110 800
4.	4. bastions Atsevišķi stāvošs 0500 011 2202	6 353	Vēsturiski: lielgabalu novietošanai. Kreisā un labā flangā kazemāti, kas pašlaik netiek izmantoti. Iekšējā teritorijā ierīkots parks. Padomju laikā iekšējā teritorijā uzbūvētas saimnieciskās ēkas. Parks nav saglabājies. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija	Visās sienās vairāki akmeņu izdrupumi. Daudzās vietās izraktas cinka plāksnes. Sienas stipri apaugušas ar kokiem. Brustvēra profils saglabāts; vaļņa iekšējas augšējās daļas, kas pievienojas pie brustvēra, profils ir saglabāts. Apareles ir saglabātas. Abu flangu kontreskarpa sienas sadrupušas uz 50%.		Eskarpa un kontreskarpa sienas remonts, koku un krūmu izzāģēšana. Kazemātu iztīrīšana un atvēršana apskatei. Grunts līmeņa pazemināšana aiz bastiona garāžu teritorijā. Atjaunot parku, ierīkot aktīvas atpūtas zonu bērniem un jauniešiem, piem. piedzīvojumu parks	1 270 600
5.	5. bastions Atsevišķi stāvošs 0500 011 1101 0500 011 1110 (kazemāts)	5 986 1 304	Vēsturiski: lielgabalu novietošanai. Kreisā un labā flangā kazemāti, kas pašlaik netiek izmantoti. Iekšējā teritorijā izvietoti koka stalli, darbojās aka. Padomju laikā iekšējā teritorijā uzbūvētas saimnieciskās ēkas. Blakus ierīkots stāvvietu asfaltēts laukums. Atļauta izmantošana: tūrisma un	Ziemeļu sienā akmeņu izdrupumi. Sienas stipri apaugušas ar kokiem. Brustvēra profils saglabāts; vaļņa iekšējas augšējās daļas, kas pievienojas pie brustvēra, profils ir saglabāts. Apareles ir		Eskarpa un kontreskarpa sienas remonts, koku un krūmu izzāģēšana. Kazemātu iztīrīšana un atvēršana apskatei. Ierīkot universālus sporta laukumus āra nodarbībām. Vasarā: teniss, volejbols,	1 197 200

			rekreācijas teritorija	saglabātas. Abu flangu kontreskarpa sienas sadrupušās uz 50%. Iekšējā teritorija atbrīvota no apauguma.		basketbols, „GORODKI” u.c. Ziemā: hokejs, slidošana, paintbols u.c. Akas atrašanās gadījumā, attīrīt to, labiekārtot atpūtas laukumu apkārt tai.	
6.	6. bastions Atsevišķi stāvošs 0500 011 1101	4 701	Vēsturiski: lielgabalu novietošanai. Kreisā un labā flangā kazemāti, kas pašlaik netiek izmantoti. Padomju laikā iekšējā teritorijā uzbūvēta skatuve sanāksmēm, kino un teātra izrādēm, sporta spēlēm. Uz bastiona ierīkotas sēdvietas amfiteātra veidā, pārbūvējot vēsturisko profilu. Kazemātos ierīkotas gērbtuves, tualetes, noliktavas. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija, dabas aizsardzības objektu teritorija (sikspārņu ziemošanas vietas)	Dienvidu un austrumu sienās vairāki akmeņu izdrupumi. Daudzās vietās izraktas cinka plāksnes. Sienas stipri apaugušās ar kokiem. Brustvēra profils mainīts; vaļņa iekšējas augšējas daļas, kas pievienojas pie brustvēra, profils ir stipri mainīts bastiona spices zonā. Aparentes ir apraktas vai izjauktas. Abu flangu kazemātu sienas ir apliktas ar sarkaniem ķieģeļiem (20. gs. 70.gg.). iekšējā teritorija pārveidota.		Eskarpa sienas remonts, koku un krūmu izzāģēšana. Brīvdabas estrādes ierīkošana, amfiteātra atjaunošana, kazemātu iztīrīšana, remonts un pielāgošana jaunām funkcijām. Skatuves vietā var ierīkot sporta laukumu, bet pasākumu laikā īrēt pārvietojamo skatuvi. Ziemā var rīkot ledus un sniega skulptūru festivālu. Atjaunot elektroenerģijas un citus inženiertīklu pieslēgumus. Latgales zoodārza ierīkošana.	1 410 300
7.	7. bastions Vaļņa sastāvā 0500 011 2102	6 640	Vēsturiski: lielgabalu novietošanai, bastiona iekšējā teritorijā pulvera noliktava. Kreisā flangā kazemāts, kas pašlaik tiek izmantots saimniecisko materiālu glabāšanai. Padomju laikā iekšējā teritorijā uzbūvēta saimnieciskā ēka un ūdens rezervuāri. Uz bastiona ierīkotas šķēršļu treniņu josla. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija, kultūras iestāžu teritorija (iekšējā apbūve)	Dienvidrietumu un rietumu sienās vairāki akmeņu izdrupumi. Sienas stipri apaugušās ar kokiem. Brustvēra profils saglabāts; vaļņa iekšējas augšējas daļas, kas pievienojas pie brustvēra, profils nav mainīts, ierīkota šķēršļu treniņu josla tā labā flangā. Aparentes ir aizaugušas.		Eskarpa un kontreskarpa sienas remonts, koku un krūmu izzāģēšana, profila un aparentu atjaunošana. Kazemāta iztīrīšana un pielāgošana kultūras iestāžu funkcijām (ēdināšanas serviss, apskates vieta, amatnieku darbnīca utt.). Pastaigu celiņa ierīkošana uz brustvēra	1 328 000

8.	8. bastions Vaļņa sastāvā 0500 011 2102	6 080	Vēsturiski: lielgabalu novietošanai, bastiona iekšējā teritorijā pulvera noliktava. Kreisā un labā flangā kazemāti, kas pašlaik ir iztīrīti un pieejami apskatei. Padomju laikā kazemātos tika ierīkotas noliktavas. Pulvera noliktavā – sprādzienkamēra (ieroču izmēģinājumiem). Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija, sabiedrisko iestāžu un darījumu teritorija (iekšējā apbūve)	Dienvidu dienvidrietumu sienās vairāki akmeņu izdrupumi. Sienas stipri apaugušas ar kokiem. Brustvēra profils saglabāts; vaļņa iekšējās augšējās daļas, kas pievienojas pie brustvēra, profils ir saglabāts. Aparentes ir aizaugušas. Kreisā flanga kazemāta siena ir daļēji sadrupusi. Trūkst jumta un vedināšanas skursteņu. Labā flanga kazemātam jumts saglabājies, bet ir sliktā stāvoklī, trūkst skursteņu.		Eskarpa un kontreskarpa sienas remonts, koku un krūmu izzāģēšana, profila un apareļu atjaunošana. Kazemātu iztīrīšana, jumtu remonts un pielāgošana kultūras iestāžu funkcijām (ēdināšanas serviss, apskates vieta, amatnieku darbnīca utt.). Pastaigu celiņa ierīkošana uz brustvēra. Cietokšņa vēsturiskā karoga (ķeizarkaroga) turētāja ierīkošana uz bastiona spices, karoga pacelšanas/nolaišanas ceremonijas, pusdienu šāviens...	1 216 000
9.	1. puskontrgarde Divstāvu kaponieris 0500 011 2102	3 768 408	Vēsturiski: uzbērums lielgabalu novietošanai, 1. bastiona aizsegšanai, Daugavas upes slūžu aizsargāšanai. Iebūvēts divstāvu kaponieris no sarkaniem ķieģeļiem, tā ārējā fasāde aplikta no granīta blukiem. Ir slepena taka līdz poternai kurtīnē starp 1. bastionu un 1. kurtīnluneti Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija.	Forma un profils saglabāts. Kaponieris labā stāvoklī, ir granīta akmeņu izkritumi no ārsienas. Ziemeļu pusē atsegusies laukakmeņu kārtā.		Kaponiera remonts un iztīrīšana, kāpņu atjaunošana. Uzbēruma ziemeļu daļas formas atjaunošana, krūmu un koku izciršana, ierīkot taku apskates iespējai	91 600

10.	1. kurtīnlunete 0500 011 2102	2 000	Vēsturiski: telpas vaļņa sastāvā ar kazemātiem un iekšējo pagalmu, kurtīnes (vaļņa sienas) starp 1. un 2. bastionu pastiprināšanai. Padomju laikos: šautuve. Atļauta izmantošana: dabas aizsardzības objektu teritorija. Viena no sīkspārņu ziemošanas vietām.	Pa perimetru izraktas hidroizolācijai domātas cinka loksnes. Ārējā sienā vairākās vietās granīta blukņu izkritumi. Augšējā daļa apaugusi ar krūmiem un kokiem.		Koku un krūmu izciršana, brustvāra remonts, eskarpa sienas remonts. Kazemātu iztīrīšana, šaujamlūku atvēršana, poternas remonts, vārtiņu atjaunošana, ierīkot taku apskates iespējai. Šautuves ierīkošana tūristiem (piem. ar lokiem vai šķēpiem). Uz ziemas periodu slēgt vārtiņus, lai netraucētu sīkspārņiem.	200 000
11.	1. reduīte (nav saglabājusies) 0500 011 2102	1 600	Vēsturiski: no sarkaniem ķieģeļiem būvēta ēka garnizona daļas uzturēšanai aplenkuma laikā – lielgabalu un kareivju izvietošanai. Izskatījās identiski 2., 5. un 6. reduītei. 2. PK laikā izmantota ebreju geto saimnieciskām vajadzībām. Bija degusi, sadrupusi. Padomju laikos: pilnīgi demontēta. Ir slepena taka līdz poternai kurtīnē starp 1. un 2. bastionu. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija.	Būve pilnīgi nojaukta līdz pamatņu līmenim. Pamatnes saglabājušies visā perimetrā. Ir bedres.		Diez vai ir jēga to atjaunot, jo atrodas grūti sasniedzamā vietā. Varbūt atjaunot tās apjomu, piemēram, metāla karkasa vai pergolas veidā un izveidot ēnainu lapeni, kur var atpūsties un paslēpties no saules stariem	3 200
12.	1. ravelīns 0500 011 2102	6 480	Vēsturiski: zemes uzbērums teritorijas aizsardzībai starp 1. un 2. bastionu. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija.	Būve labā tehniskā stāvoklī. Dažās vietās brustvērā ir iedobumi		Izcirst krūmus un kokus, atjaunot brustvāra profilu, ierīkot taku apskates iespējai	3 240

13.	2. kontrgarde 0500 011 2102 Divstāvu kaponieri 0500 011 2103 (labajā flangā)	6140	Vēsturiski: uzbērums lielgabalu novietošanai, 2. bastiona aizsegšanai. Iebūvēti divi divstāvu kaponieri no sarkaniem ķieģeļiem, to ārējā fasāde aplikta no granīta blūkiem. Padomju laikos kaponieri pārbūvēti. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija, dabas aizsardzības objektu teritorija, jo 2. bastionā ziemo sikspārņi.	Brustvēra profils deformēts. Kaponieris labajā flangā daļēji izjaukts, ir piebūves. Kaponieris kreisajā flangā daļēji aizmūrēts, ir piebūves.		Krūmu un koku izciršana. Kaponieru remonts un atjaunošana, piebūvju demontāža. Brustvēra profila remonts, takas ierīkošana apskates iespējai	61 400
14.	Arku vārti un barjervārti (2. kontrgardes arku vārti 2. ravelīna kordegarde ar barjervārtiem) 0500 011 2202	133 143	Vēsturiski: Konstantīna vārtu aizsardzības trīs pakāpju sistēmas sastāvdaļa. Tika savienoti savā starpā un ar Konstantīna vārtiem ar koka tiltu sekcijām. Tiltiņi likvidēti 1920jos gados, aizrokot grāvja posmu un pārraujot 2. kontrgardes labu flangu starp tā kaponieri un vārtiem. Padomju laikos vārti no vienas puses aizmūrēti, tika lietoti kā sardzes postenis. Pašlaik netiek izmantoti. Kontrgardes jeb sardzes ēka kopā ar barjervārtiem veidoja Konstantīna vārtu 1. aizsardzības posmu. Ēkā uzturējās sardze, veicot dokumentu u.c. pārbaudi. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija.	Arku vārtiem: slikts tehniskais stāvoklis, aizmūrēta eja, izsisti jaunie logi, deformēts uzbērums, aizbērtā tilta bedre un grāvis. Kordegarde un barjervārti: kritiskā stāvoklī, turpinās sienu erozija, parapeta daļas sagrūšana, barjervārti ir zuduši, tilta bedre ir aprakta, grāvja posms ir aprakts.	 (skats no augšas) (kordegardes ēkas grausti)	<u>Ir nepieciešama steidzīga ēkas konservācija.</u> Arku vārti: atjaunojami un izmantojami apskatei, atjaunojams koka tilts no arku vārtiem uz barjervārtiem, atjaunojams grāvja posms. Barjervārtiem: atjaunojami un izmantojami apskatei, atjaunojams grāvja posms un koka tilts no barjervārtiem uz Lidotāju ielas pusi. Kordegarde: atjaunojama un izmantojama kā sargu postenis vai saimnieciskā ēka.	507 000

15.	2. kurtīnlunete 0500 011 2202	2 000	Vēsturiski: telpas vaļņa sastāvā ar kazemātiem un iekšējo pagalmu, kurtīnes (vaļņa sienas) starp 2. un 3. bastionu pastiprināšanai. Padomju laikos: noliktava. Atļauta izmantošana: dabas aizsardzības objektu teritorija. Viena no sikspārņu ziemošanas vietām.	Pa perimetru izraktas hidroizolācijai domātas cinka loksnes. Ārējā un iekšējās sienā vairākās vietās granīta blūku izkritumi. Augšējā un iekšējā daļa apaugusi ar krūmiem un kokiem.		Koku un krūmu izciršana, brustvēra remonts, eskarpa sienas remonts. Kazemātu iztīrīšana, šaujamlūku atvēršana, poternas remonts, vārtnu atjaunošana, ierīkot taku apskates iespējai. Atvērt apskatei. Ziemas laikā nodrošināt sikspārņu ziemošanu, slēdzot vārtņus	200 000
16.	2. reduīte 0500 011 2202	1 632	Vēsturiski: no sarkaniem ķieģeļiem būvēta ēka garnizona daļas uzturēšanai aplenkuma laikā – lielgabalu un kareivju izvietojumam. Padomju laikos: jauno kursantu savākšanas punkts, birojus ēka. Identiska 5. un 6. reduītei. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija.	Zudis jumts, bet daļēji palikusi sparū konstrukcija. Ieejas daļa sadrupusi uz 40%. Liela ķieģeļu erozija. Teritorija starp ēku un Lidotāju ēku ir aizbērtā.		<u>Ir nepieciešama steidzīga ēkas konservācija.</u> Koku un krūmu likvidēšana no jumta daļas, jumta atjaunošana, sienu protezēšana un atjaunošana, grāvja posma atberšana, slepenas takas līdz 2. ravelīna sardzes atjaunošana. Iespējama izmantošana: apskates objekts, noliktava policijas vai Cietokšņa pārvaldes vajadzībām	326 400
17.	2. ravelīns 0500 011 2202	6 480	Vēsturiski: zemes uzbērums teritorijas aizsardzībai starp 2. un 3. bastionu. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija.	Būve labā tehniskā stāvoklī. Dažās vietās brustvērā ir iedobumi		Izcirst krūmus un kokus, atjaunot brustvēra profilu, ierīkot taku apskates iespējai	3 240

18.	3. kontrgarde 0500 011 2202	8 800	Vēsturiski: uzbērums lielgabalu novietošanai, 3. bastiona aizsegšanai. Iebūvēti divi vienkārši kaponieri no sarkaniem ķieģeļiem, to ārējā fasāde aplikta no granīta blukēm. Padomju laikos kaponieri netika izmantoti, jo grūti sasniedzami. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija.	Brustvāra profils deformēts. Kaponieri labā tehniskā stāvoklī. Eskarpa sienu ļoti labā stāvoklī. Atsevišķi koki aug ļoti tuvu būvēm.		Krūmu un koku izciršana. Kaponieru aizsardzība pret mitrumu. Brustvāra profila remonts, takas ierīkošana apskates iespējai	88 000
19.	3. kurtīnlunete 0500 011 2202	2 000	Vēsturiski: telpas vaļņa sastāvā ar kazemātiem un iekšējo pagalmu, kurtīnes (vaļņa sienas) starp 3. un 4. bastionu pastiprināšanai. Padomju laikos: noliktava. Atļauta izmantošana: dabas aizsardzības objektu teritorija. Viena no sikspārņu ziemošanas vietām.	Pa perimetru izraktas hidroizolācijai domātas cinka loksnes. Ārējā un iekšējās sienā vairākās vietās granīta bluku izkritumi. Augšējā un iekšējā daļa apaugusi ar krūmiem un kokiem.		Koku un krūmu izciršana, brustvāra remonts, eskarpa sienas remonts. Kazemātu iztīrīšana, šaujamlūku atvēršana, poternas remonts, vārtiņu atjaunošana, ierīkot taku apskates iespējai. Atvērt apskatei. Ziemas laikā nodrošināt sikspārņu ziemošanu, slēdzot vārtiņus	200 000
20.	3. reduīte 0500 011 2202	1 900	Vēsturiski: no sarkaniem ķieģeļiem būvēta ēka garnizona daļas uzturēšanai aplenkuma laikā – lielgabalu un kareivju izvietošanai. Atrodas grūti sasniedzamā vietā. Identiska 4. reduītei. Padomju laikos: netika izmantota. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija.	Nav iespējas pienākt vai piebraukt tuvu. Ķieģeļu mūris vietām erodējies. Vietām izbrukuši parapeta akmeņi. Kopumā ir labā tehniskā stāvoklī.		Koku un krūmu likvidēšana pie būves. Būves iekšā augušo vienu koku vēlams atstāt, ainaviskuma dēļ, ja tas nebojā celtnes konstrukcijas. Iztīrīt grāvja posmu apkārt būvei. Iespējama izmantošana: apskates objekts no vaļņa.	9 500

21.	3. ravelīns 0500 011 2202	6 780	Vēsturiski: zemes uzbērums teritorijas aizsardzībai starp 3. un 4. bastionu. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija.	Būve labā tehniskā stāvoklī.		Brustvēra profila remonts. Ierīkot taku apskates iespējai. Padziļināt grāvja posmu apkārt būvei	3 390
22.	4. kontrgarde 0500 011 2202	6 480	Vēsturiski: uzbērums lielgabalu novietošanai, 4. bastiona aizsegšanai. Iebūvēti divi divstāvu kaponieri no sarkaniem ķieģeļiem, to ārējā fasāde aplikta no granīta blukiem. Padomju laikos kaponieri netika izmantoti, jo grūti sasniedzami. Būves lielākā daļa nojaukta, tās vietā uzbūvētas garāžas civiliedzīvotājiem. Grāvja posmi aizbērti, paaugstinot zemes līmeni un ierīkojot ceļus uz tā. Atļauta izmantošana: apbūves teritorija ar paaugstinātu apstādījumu īpatsvaru	Kaponieri sliktā tehniskā stāvoklī. Atsevišķi koki aug ļoti tuvu būvēm.		Krūmu un koku izciršana. Kaponieru remonts un atjaunošana, piebūvju demontāža. Brustvēra profila remonts, takas ierīkošana apskates iespējai. Garāžu demontāžas jautājuma atrisināšanas gadījumā, būtu vēlams atjaunot būves uzbērumu un profilu, atjaunot grāvja posmus.	648 000
23.	4. kurtīnlunete 0500 011 2202	2 000	Vēsturiski: telpas vaļņa sastāvā ar kazemātiem un iekšējo pagalmu, kurtīnes (vaļņa sienas) starp 4. un 5. bastionu pastiprināšanai. Padomju laikos: nav informācijas par izmantošanu. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija.	Pa perimetru izraktas hidroizolācijai domātas cinka loksnes. Ārējā un iekšējās sienā vairākās vietās granīta bluku izkritumi. Augšējā un iekšējā daļa apaugusi ar krūmiem un kokiem. Pie ārējās sienas būtiski paaugstināts zemes līmenis, uzbūvējot dzelzceļa līniju un degvielas bāzi		Koku un krūmu izciršana, brustvēra remonts, eskarpa sienas remonts. Kazemātu iztīrīšana, šaujamlūku atvēršana, poternas remonts, vārtiņu atjaunošana, ierīkot taku apskates iespējai. Atvērt apskatei. Atjaunot kurtīnes posmu no kurtīnlunetes līdz Aleksandra vārtiem. Atjaunot grāvja posmu. Likvidēt degvielas bāzi.	300 000

24.	4. reduīte	1 900	Vēsturiski: no sarkaniem ķieģeļiem būvēta ēka garnizona daļas uzturēšanai aplenkuma laikā – lielgabalu un kareivju izvietošanai. Atrodas grūti sasniedzamā vietā. Identiska 3. reduītei. Padomju laikos: netika izmantota. Grāvja posms apkārt ir aizbērts, paaugstināts zemes līmenis. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija.	Iespēja pienākt vai piebraukt tikai caur garāžas kooperatīvu. Ķieģeļu mūris vietām erodējies. Vietām izbrukuši parapeta akmeņi. Kopumā ir labā tehniskā stāvoklī.		Koku un krūmu likvidēšana pie būves. Iztīrīt grāvja posmu apkārt būvei. Iespējama izmantošana: apskates objekts no vaļņa vai no apkārtējās teritorijas.	19 000
25.	4. ravelīns	6 780	Vēsturiski: zemes uzbērums teritorijas aizsardzībai starp 4. un 5. bastionu. Atļauta izmantošana: apbūves teritorija ar paaugstinātu apstādījumu īpatsvaru. Padomju laikos būve nojaukta, aizbērts grāvja posms, uzbūvētas garāžas	Būve ir pilnīgi nojaukta. Saglabājusies ravelīna kordegardes (sardzes) ēka, kurā izvietoti garāžu kooperatīva dienesti		Garāžu demontāžas gadījumā, atjaunot būvi un grāvja posmu. Uz doto brīdi saglabāšanas vai citi darbi nav nepieciešami.	67 800
26.	5. kontrgarde 0500 011 1101	7 575	Vēsturiski: uzbērums lielgabalu novietošanai, 5. bastiona aizsegšanai. Iebūvēti divi divstāvu kaponieri no sarkaniem ķieģeļiem, ārējā fasāde aplikta no granīta blukiem. Padomju laikos kaponieros tika ierīkotas noliktavas. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija.	Brustvēra profils deformēts. Kaponieri labā tehniskā stāvoklī. Eskarpa siena ļoti labā stāvoklī. Atsevišķi koki aug ļoti tuvu būvēm.		Krūmu un koku izciršana. Kaponieru remonts un atjaunošana. Brustvēra profila remonts, takas ierīkošana apskates iespējai.	113 625
27.	5. kurtīnlunete 0500 011 1101	2 000	Vēsturiski: telpas vaļņa sastāvā ar kazemātiem un iekšējo pagalmu, kurtīnes (vaļņa sienas) starp 5. un 6. bastionu pastiprināšanai. Padomju laikos: nav informācijas. Atļauta izmantošana: dabas aizsardzības objektu teritorija. Viena no sīkspārņu ziemošanas vietām.	Pa perimetru izraktas hidroizolācijai domātas cinka loksnes. Ārējā un iekšējās sienā vairākās vietās granīta bluku izkritumi. Augšējā un iekšējā daļa apaugusi ar krūmiem un kokiem.		Koku un krūmu izciršana, brustvēra remonts, eskarpa sienas remonts. Kazemātu iztīrīšana, šaujamlūku atvēršana, poternas remonts, vārtnu atjaunošana, ierīkot taku apskates iespējai. Atvērt apskatei. Atjaunot grāvja	200 000

						posmu. Nodrošināt sikspārņu netraucētu ziemošanu	
28.	5. reduīte 0500 011 1101	1 632	Vēsturiski: no sarkaniem ķieģeļiem būvēta ēka garnizona daļas uzturēšanai aplenkuma laikā – lielgabalu un kareivju izvietošanai. Atrodas grūti sasniedzamā vietā. Identiska 1., 3. un 6. reduītei. Padomju laikos: nav informācijas. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija.	leejas daļa ir sabrukusi. Jumts ir zudis. Lielgabalu novietošanas zonā vairāki griestu iebrukumi. Kopumā ir ļoti sliktā tehniskā stāvoklī.		<u>Ir nepieciešami steidzīgi konservācijas darbi.</u> Ir nepieciešama plaša restaurācijas programma: ieejas mezgla atjaunošana, jumta un sienu atjaunošana. Koku un krūmu izciršana no jumta un apkārtnes teritorijas. Grāvja posma iztīrīšana.	816 000
29.	5. ravelīns 0500 011 1101	6 300	Vēsturiski: zemes uzbērums teritorijas aizsardzībai starp 5. un 6. bastionu. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija.	Būve labā tehniskā stāvoklī.		Ierīkot taku apskates iespējai. Padziļināt grāvja posmu apkārt būvei	12 600
30.	6. kontrgarde 0500 011 1101	7 200	Vēsturiski: uzbērums lielgabalu novietošanai, 6. bastiona aizsegšanai. Iebūvēti divi divstāvu kaponieri no sarkaniem ķieģeļiem, ārējā fasāde aplikta no granīta blukiem. Padomju laikos kaponieri netika izmantoti, jo grūti sasniedzami. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija, dabas aizsardzības objektu teritorija	Brustvāra profils deformēts dažās vietās. Kaponieri labā tehniskā stāvoklī. Eskarpa siena ļoti labā stāvoklī. Atsevišķi koki aug ļoti tuvu būvēm.		Krūmu un koku izciršana. Kaponieru remonts un atjaunošana. Brustvāra profila remonts, takas ierīkošana apskates iespējai. Grāvja posma iztīrīšana un padziļināšana	144 000

31.	6. kurtīnlunete 0500 011 1101	2 000	Vēsturiski: telpas vaļņa sastāvā ar kazemātiem un iekšējo pagalmu, kurtīnes (vaļņa sienas) starp 6. un 7. bastionu pastiprināšanai. Padomju laikos: nav informācijas. Atļauta izmantošana: dabas aizsardzības objektu teritorija. Viena no sīkspārņu ziemošanas vietām.	Ārējā un iekšējās sienā vairākās vietās granīta blukļu izkritumi. Augšējā un iekšējā daļa apaugusi ar krūmiem un kokiem.		Koku un krūmu izciršana, brustvēra remonts, eskarpa sienas remonts. Kazemātu iztīrīšana, šaujamlūku atvēršana, poternas remonts, vārtnu atjaunošana, ierīkot taku apskates iespējai. Atvērt apskatei. iztīrīt grāvja posmu. Nodrošināt sīkspārņu netraucētu ziemošanu	100 000
32.	6. reduīte 0500 011 1101	1 632	Vēsturiski: no sarkaniem ķieģeļiem būvēta ēka garnizona daļas uzturēšanai aplenkuma laikā – lielgabalu un kareivju izvietošanai. Atrodas grūti sasniedzamā vietā. Identiska 4. reduītei. Padomju laikos: netika izmantota. Tika plānots iekārtot cietokšņa muzeju tajā, veikta inventarizācija un izpēte. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija.	Nav iespējas pienākt vai piebraukt tuvu. Ķieģeļu mūris vietām erodējies. Vietām izbrukuši parapeta akmeņi. Kopumā ir labā tehniskā stāvoklī.		<u>Ir nepieciešama steidzīga ēkas konservācija.</u> Atjaunot jumtu, remontēt sienas, pārsegumu, šaujamlūku ailes.	326 400
33.	6. ravelīns 0500 011 1101	6 358	Vēsturiski: zemes uzbērums teritorijas aizsardzībai starp 6. un 7. bastionu. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija.	Būve apmierinošā tehniskā stāvoklī. Brustvēra daļa vairākās vietās deformēta – zemes iekritumi un iedobumi		Remontēt brustvēra profilu un ierīkot taku apskates iespējai. iztīrīt grāvja posmu apkārt būvei.	63 580

34.	Arku un barjervārti (7. puskontrgardes arku vārti un 6. ravelīna kordegarde ar barjervārtiem) 0500 011 1101	616	Vēsturiski: Mihaila vārtu aizsardzības trīs pakāpju sistēmas sastāvdaļa. Tika savienoti savā starpā un ar Mihaila vārtiem ar koka tiltu sekcijām. Tiltiņi likvidēti 1920jos gados, pārraujot 7. puskontrgardes posmu un izbūvējot uzbērums ar ceļu starp tā kaponieri un arku vārtiem. Padomju laikos arku vārtos tika ierīkota dārzu noliktava, vēlāk atbrīvoti, ierīkota memoriālā plāksne M.Džalilam. Pašlaik netiek izmantoti. Kontrgardes jeb sardzes ēka kopā ar barjervārtiem veidoja Mihaila vārtu 1. aizsardzības posmu. Ēkā uzturējās sardze, veicot dokumentu u.c. pārbaudi. Padomju laikos netika izmantota, tika plānots ierīkot cietokšņa muzeja palīgtelpas tajā, veikta inventarizācija un izpēte. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija.	Arku vārtiem: apmierinošs tehniskais stāvoklis, tilta bedre uz pusi aizbērtā ar gružiem un grāvis. Kordegarde un barjervārti: apmierinošā stāvoklī, turpinās sienu erozija, parapeta daļas sagrūšana. Barjervārtu četri stabi ir saglabājušies, zudušas vārtu vērtņu restes un dekoratīvas āvas.		Arku vārti: atjaunojami un izmantojami apskatei, atjaunojams koka tilts no arku vārtiem uz barjervārtiem. Barjervārti: atjaunojami un izmantojami apskatei, atjaunojams koka tilts no barjervārtiem uz piebraucamo ceļu. Kordegarde: atjaunojama un izmantojama kā infocentra filiāle, kur ir iespēja pasūtīt gidus, iegādāties suvenīrus.	308 000 300 000
		600					
35.	7. puskontrgarde 0500 011 2101	3 660	Vēsturiski: uzbērums lielgabalu novietošanai, 7. bastiona aizsegšanai. Iebūvēts viens divstāvu kaponieris no sarkaniem ķieģeļiem, ārējā fasāde aplukta no granīta blukiem; arku vārti. Padomju laikos kaponieris netika izmantots. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija.	Brustvāra profils dažās vietās deformēts, pārrauts starp kaponieri un arku vārtiem. Kaponieris apmierinošā tehniskā stāvoklī, izņemot eskarpas sienu: atiet nost no būves.		<u>Ir nepieciešama steidzīga būves eskarpas sienas konservācija.</u> Krūmu un koku izciršana. Kaponiera remonts un atjaunošana. Brustvāra profila remonts, takas ierīkošana apskates iespējai. Grāvja posma iztīrīšana un padziļināšana	366 000

36.	1. krasta lunete (kordegardes (sargu) ēka, lunetes būve) 0500 011 2101	170 2 200	Vēsturiski: nocietinājums Nikolaja vārtu un kurtīnes (vaļņa sienas) starp 7. un 8. bastionu pastiprināšanai. Padomju laikos: netika izmantots; būvējot šoseju tika demontēta būves spice un daļēji aizbērts sausais grāvis. Atļauta izmantošana: tūrisma un rekreācijas teritorija	Brustvēra un iekšējas teritorijas profils deformēts. Dažās vietās bojāta kontreskarpa siena (izkrita akmeņi)		<u>Ir nepieciešama steidzīga būves konservācija (ir izstrādāts TP)</u> Atjaunot (vai iezīmēt) lunetes spici, atjaunot grāvja posmus, remontēt brustvēra profilu, nocirst kokus un krūmus, restaurēt sardzes telpu. Atjaunot barjervārtu 2 stabus un vārtu vērtnes. Sargu telpā ierīkot reālo sargu posteni un 19.gs. sargu posteņa atrakciju	76 672 220 000
37.	2. krasta lunete 0500 011 2101	2 200	Vēsturiski: telpas vaļņa sastāvā ar kazemātiem un iekšējo pagalmu, kurtīnes (vaļņa sienas) starp 3. un 4. bastionu pastiprināšanai. Padomju laikos: noliktava. Atļauta izmantošana: dabas aizsardzības objektu teritorija. Viena no sīkspārņu ziemošanas vietām.	Būve ir apmierinošā, pārbūvēm neskartā stāvoklī. Ir nokritusi kreisā flanga kontreskarpa siena.		Koku un krūmu izciršana grāvja posmā. Kontreskarpa sienas atjaunošana. Koka tiltiņa no lunetes līdz poternai izbūve. Poternas remonts. Būvi var izmantot dažādu āra kompozīciju vai ebreju geto upuriem veltītā memoriāla ierīkošanai	220 000
38.	Slūžas 0500 011 2101	450	Vēsturiski: ņemot vērā cietokšņa novietojumu starp dažādos augstuma līmeņos esošo Šūņu ezeru un Daugavas upi, tika ierīkota slūžu sistēma aizsarggrāvja appludināšanai un ūdens līmeņa kontrolēšanai pāļu laikā. Ierīkotas slūžas ezera un upes piekrastē. Saglabājušas un funkcionējošas slūžas palikušas tikai upes piekrastē: ūdens savākšanas akas, galerija zem aizsargdambja (Daugavas iela) ar kontrolakām neļauj iekļūt ūdeņiem no	Slūžas tiek regulētas manuāli un visa konstrukcija ir grūti attīrāma. Visa būve ir apmierinošā stāvoklī.		Ir nepieciešams izstrādāt aizsarggrāvja hidrosistēmas darbības projektu, atsevišķi nosakot esošo slūžu funkcijas un darbības veidus. Ir nepieciešamas regulāri tīrīt galerijas un regulēt slūžu aizbīdņus. Remontēt, rekonstruēt akas un galeriju.	90 000

			upes aizsarggrāvī pāļu laikos, izlaiž ūdeņus no aizsarggrāvja.				
39.	Aleksandra vārti	160	Vēsturiski: vārti iebraukšanai cietoksnī no Sanktpēterburgas un Krāslavas puses. Līdz ielu renovācijas projektam galvenā iebraukšanas/izbraukšanas vieta.	Būve ir neapmierinošā stāvoklī, augstā ķieģeļu erozija, zudis jumts un dekoratīvie elementi, ēkas pārsegums ir bīstami nestabils		Ir veikta celtnes inventarizācija un izpēte. Ir veikta iekšējās fasādes augšējās daļas konservācija. <u>Ir nepieciešama ēkas pārseguma konservācija un jumta atjaunošana virs vārtu iekšējās puses.</u> Ķieģeļu nomaiņa sienās, izšuvējuma atjaunošana, fasāžu notīrīšana un nostiprināšana, vārtu vērtnu un dekoratīvo elementu atjaunošana, vaļņa posma no vārtiem līdz 4. kurtīnlunetei atjaunošana, esošo inženiertīklu (gāze, siltumtīkls) ieguldīšana zem vaļņa. Ir nepieciešama transporta kustības regulēšana.	160 000
40.	Konstantīna vārti (nav saglabājušies)	160	Vēsturiski: vārti iebraukšanai cietoksnī no Rīgas puses. 1962. gadā demontēta jumta pārseguma daļa, paplašināta caurbrauktuve. Pašlaik tiek izmantoti celtniecības tehnikas iebraukšanai/izbraukšanai. Faktiski ir vienīga iespējama vieta, pa kuru citadelē var iebraukt lielgabarīta tehnika.	Būve faktiski ir zudusi. Palikušas vien divas ar dolomītu izliktas kontreskarpa sienas vaļņa iekšējā pusē		Ir nepieciešams ierīkot pāreju pāri caurbrauktuvei, lai nodrošinātu iespēju nepārtrauktai pastaigai pa valni apkārt citadelei. Dolomīta sienu attīrīšana, remonts.	160 000

41.	Mihaila vārti	160	Vēsturiski: vārti iebraukšanai cietoksnī no pilsētas centra un Krāslavas puses. Padomju laikos: galvenā ieeja kara augstskolas zonā. Līdz ielu renovācijas projektam galvenā kājāmgājēju ieejas/izejas vieta.	Būve ir apmierinošā stāvoklī, zudis jumts. Pārseguma hidroizolāciju nodrošina virsū uzklātais cementa slānis. Iekšējā telpa ir apmesta un nokrāsota, taču vairākās vietas apmetums jau ir sapuvis un nokritis. Ārējā fasādē ir paaugstināts mitrums		Ir nepieciešama fasāžu granīta sienu attīrīšana, nostiprināšana; dolomīta sāna sienu notīrīšana, jumta atjaunošana, hidroizolācijas nodrošināšana	160 000
42.	Nikolaja vārti 0500 011 2101	360	Vēsturiski: vārti iebraukšanai cietoksnī no Vīnes, Varšavas un Viļņas puses. 1920. gadu vidū tika nojaukt koka tilta pār grāvi un uzcelts. uzbērums Padomju laikos tika aizmūrētas no ārējās puses un tajos tika ierīkota noliktava. Pēc 1993. gada tiek izmantoti kā tūrisma un apskates objekts	Būve ir neapmierinošā stāvoklī, augstā ķieģeļu erozija, zudis jumts un dekoratīvie elementi, ēkas pamati ir bīstami nestabili. Saglabājušās augstvērtīgas autentiskās detaļas: vārtu vērtnes, logu un durvju ailes, ģerboņa attēla čuguna lentes, logu restes, riteņu atvairīšanas stabs u.c. Zem uzbēruma – tilta pamati		Ir veikta celtnes inventarizācijas un izpēte. Izstrādāts vārtu restaurācijas un tilta atjaunošanas tehniskais projekts. Būvdarbi sākušies 2012. gada oktobrī (ERAF projekts). Nikolaja vārti kļūs par centrālo tūristu ieeju no Daugavas ielas puses, kur tiks ierīkotas autostāvvietas. Vārtu atvēršanas/ aizvēršanas ceremonija, sardzes nomaiņas ceremonija. Virs vārtiem ierīkot karogu mastus: LV, DGP, ES. ES karogu nomainīt ar kādas valsts karogu uz ārzemju oficiālu viesu vizītes laiku. Vai ES karoga vietā – cietokšņa vēsturisko ķeizarkarogu.	420 459 Vārtu restaurācija, tilta atjaunošana (pēc TP izmaksu aprēķina)

43.	Aizsargvalnis 0500 011 2101 0500 011 2201 0500 011 1101	54 000 34 780 (bez 1., 7. un 8. bast.)	Vēsturiski: zemes uzbērums, apšūts ar granīta bluķiem no ārienes (eskarps) un vairākās vietās ar no iekšienes (kontreskarps) citadeles (iekšējās cietokšņa daļas) aizsardzībai, lielgabalu un garnizona galveno daļu izvietojšanai. 1920.-1940. gados uz vaļņa augšējās virsmas ierīkota taka. Padomju laikos vairākās vietās ierīkots žogs ar dzeloņstiepli. Mūsdienas tiek iztīrīts un izmantots pastaigām ar kājām	Tehniski apmierinošā stāvoklī. Vairākās vietās ir plaši eskarpa sienas akmeņu un parapeta akmeņu izkritumi, izauguši koki un krūmi, izraktas hidroizolācijai domātas cinka loksnes. Dažās vietās ir augsnes iedobumi, deformēts profils un apareles.		Koku un krūmu izciršana no vaļņa augšējās daļas (daži ainaviski vērtīgie un vaļņa piekāpē augošie koki ir saglabājami). Iedobumu un hidroizolācijas slāņa remonts. Eskarpa sienas tīrīšana un remonts: esošo akmeņu nostiprināšana, izdrupušā izšūvojuma atjaunošana, izkritušo akmeņu ielikšana atpakaļ, parapeta daļas atjaunošana. Pastaigu takas atjaunošana uz vaļņa brustvēra. Celiņa velobraucieniem un izjādēm ar zirgiem ierīkošana uz vaļņa valganga (aiz brustvēra). Apareļu un kāpņu atjaunošana.	17 390 000
44.	Aizsarggrāvis 0500 011 2101 0500 011 2201 0500 011 1101	156 000	Vēsturiski: aizsargbūve, kas nepieciešamības gadījumā varētu būt appludināta. Izmantots arī lietusūdeņu novadīšanai no cietokšņa citadeles teritorijas. 20. gs. 20.-30. gg. uzbūvēti zemes uzbērumi pie visiem 4 vārtiem. Padomju laikos ir aizbērti vairāki posmi ziemeļu rajonā.	Aizaudzis ar krūmiem un kokiem. Nav tīrīts ilgu laiku. Ir paaugstinājies ūdens līmenis, kas negatīvi ietekmē aizsargvaļņa un iekšējās citadeles būves. Vairāki posmi ir aizbērti, daudzi pārveidojās par purviem. Grāvī mīt dzīvo būtnu daudzas sugas.		Koku un krūmu izciršana, celmu izlaušana, kanāla tīrīšana un padziļināšana, profila atjaunošana, aizbērtu posmu atbēršana, tīrīšana un padziļināšana. Lietus ūdeņu novadīšanas sistēmas atjaunošana	11 641 294
KOPĀ							45 788 500

PRIEKŠLIKUMI DAUGAVPILS CIETOKŠŅA IEKŠĒJĀS APBŪVES OBJEKTU TURPMĀKAI IZMANTOŠANAI

Piezīme: zaļā krāsā iezīmētās rindas nozīmē, ka dotajam objektam ir noteikta izmantošanas funkcija

Nr. p.k.	Objekta adrese / Īpašnieks / Zemesgabala kadastra numurs	Zemes gabala platība, m ²	Ēku/ Būves platība, m ²	Vēsturiskā, mūsdienu un plānota izmantošana	Objekta mūsdienu tehniskā stāvokļa apraksts	Objekta mūsdienu fotogrāfija	Turpmākas izmantošanas priekšlikumi	Turpmākai izmantošanai nepieciešamas objektu atjaunošanas aptuvenas izmaksas
1	Nikolaja iela 1 <i>Daugavpils pilsētas pašvaldība</i> 0500 011 1513 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4690	4843	587	Vēsturiski: Viena no trim cietokšņa teritorijā uzbūvētajām pulvera noliktavas ēkām. Padomju laikos: Daugavpils Kara aviācijas inženieru augstskolas (turpmāk - DKAIA) dārzeņu glabātuve. Pašlaik ēka tiek izīrēta privātpersonai dārzeņu noliktavas funkcijām. Plānota izmantošana: cietokšņa muzejs vai izstāžu zāle.	Ir elektrības un ūdensvada pieslēgumi. Labā tehniskā stāvoklī. Ir remontējams sienu ķieģeļu ārējais mūrējums		Priekšlikums no <u>Daugavpils pilsētas domes Pilsētplānošanas un būvniecības departamenta (turpmāk – DPD PBD):</u> Izstāžu zāle vai cietokšņa muzejs. Izstāžu zāle vai galerija, telpa prezentācijām, koncertiem, svinībām, konferencēm	
2	Nikolaja iela 2 <i>VAS „Valsts nekustamie īpašumi”</i> 0500 011 1718 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4706	7044	13178	Vēsturiski: Nikolaja kazarma, Zemgales divīzijas 11.Dobeles kājnieku pulka kazarma. Padomju laikos pārbūvēta: uzbūvēts 3. stāvs, pārbūvēta iekšējā struktūra, logu ailes. DKAIA mācību korpusa. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti.	Apmierinošā stāvoklī. Dažās vietās norautas jumta loksnes no parapeta daļas		<u>Priekšlikums no DPD PBD:</u> Darījumu vai pārvaldes objekts, iespējams izveidot brīvā plānojuma biroja telpas. Zinātniski interaktīvs	

				Plānotas izmantošanas nav.			centrs, akadēmiskais parks. Nojaukt 3. stāvu, atjaunot logailu ritmiku un jumta profilu.	
3	Nikolaja iela 5 <i>Daugavpils pilsētas pašvaldība</i> 0500 011 1726 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4692	357	92	Vēsturiski: ūdens pacelšanas ēka cietokšņa ūdensapgādes sistēmas nodrošināšanai. Padomju laikos: ūdens sūkņu stacija. Pašlaik: Daugavpils cietokšņa Kultūras un informācijas centrs (atklāts 2011. gadā)	Ēka pēc renovācijas nodota ekspluatācijā 29.04.2011. Ir visi nepieciešami inženiertīklu pieslēgumi.		Daugavpils cietokšņa Kultūras un informācijas centrs (DCKIC): cietokšņa arhīvs ar lasītavu, telpa semināriem, prezentācijām, darbam ar tūristiem	377 959 LVL Renovācija
4	Nikolaja iela 7 <i>Daugavpils pilsētas pašvaldība</i> 0500 011 1725	422	47	Vēsturiski: noliktava. Padomju laikos: DKAIA noliktava, bufete. Pašlaik: ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti.	Apmierinošā stāvoklī. Fasādēs plaisas. Ēka ir sausa. Nepieciešama pamatņu pastiprināšana, sienu fragmentu pārmūrēšana		Sabiedriskās tualetes (rekonstrukcijas darbi: 2012.-2014. gg.)	72 953 LVL Rekonstrukcija
5	Nikolaja iela 9 VAS „Valsts nekustamie īpašumi” 0500 011 1724	5140	4854	Vēsturiski: provianta noliktava (magazīna, būvēta 1818.g.). Padomju laikos: DKAIA ieroču noliktava. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī	 	Priekšlikums no DPD PBD: Amatniecības centrs, meistardarbnīcas, ēdināšanas vai pakalpojumu objekti. Iespējama dažāda izmantošana katrai no ēkas sekcijām. Amatniecības centrs	

6	Nikolaja iela 13 <i>Daugavpils pilsētas pašvaldība</i> 0500 011 1727	721	26	Vēsturiski: noliktava. Padomju laikos: DKAIA noliktava.	Neapmierinošā stāvoklī. Jumta deformāciju dēļ, notiek ķieģeļu mūrēto sienu bojāšana lielā platībā. Jumts sliktā stāvoklī		Saimniecības ēka, inventāra noliktava (rekonstrukcijas darbi: 2012.-2014. gg.)	41 573 LVL Renovācija
7	Nikolaja iela 15 <i>S. Šmuksts</i> 0500 011 1722	3018	217	Vēsturiski: pulvera noliktava. Padomju laikos: DKAIA šautuve, sprādzienkamēra. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānota izmantošana: munīcijas un bruņojuma ekspozīciju, pārvietojamo izstāžu vai tematisko konferenču norises vieta. Liela pieguļoša teritorija dažādu lielpabeigumu artefaktu izvietojumam.	Apmierinošā stāvoklī. 2011. gadā atraktas pamatnes mitruma mazināšanai		Telpa prezentācijām, koncertiem, svinībām, semināriem, ēdināšanas pakalpojumiem	
8	Nikolaja iela 17 <i>VAS „Valsts nekustamie īpašumi”</i> 0500 011 1721	1250	88	Vēsturiski: stalli ?. Padomju laikos: DKAIA noliktava. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī. Iekšējās telpas pieguļošanas		Amatnieku sēta, piem. kalēju darbnīca vai maizes ceptuve pie provianta magazeina	
9	Nikolaja iela 21 <i>VAS „Valsts nekustamie īpašumi”</i> 0500 011 1808	4110	240	Padomju laikos: sardzes telpa. Ēka nojaukta 2011. gadā.			Vieta ir rezervēta Latgales reģiona valsts policijas pārvaldes Kinoloģijas centra ēkas būvniecībai un savienošanai ar ēku Nikolaja ielā 23. Pašlaik šī etapa finansēšana apturēta.	

10	Nikolaja iela 23 VAS „Valsts nekustamie īpašumi” 0500 011 1808	1066	156	Vēsturiski: nav informācijas. Padomju laikos: sardzes telpa. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti.	Neapmierinošā stāvoklī. Bojāts jumts, nav sakopta		Latgales reģiona valsts polīcijas pārvaldes Kinoloģijas centra ēka. Pašlaik šī etapa finansēšana apturēta.	
11	Mihaila iela 1 VAS „Valsts nekustamie īpašumi” 0500 011 1515	478	58	Padomju laikos: kontroles caurlaides punkta Nr.1 sargu telpa. Pašlaik ēka tiek izmantota kā sargu un saimniecības darbinieku telpa. Ir pieslēgtas visas nepieciešamas komunikācijas. Plānotas izmantošanas nav.	Labā stāvoklī		Nojaukt, tā vietā izvietojot stilizētu sargu būdu	
12	Mihaila iela 2 G. Razumnovs 0500 011 1506	583	n/d	Padomju laikos: kontroles caurlaides punkta Nr.1 sagaidīšanas ēka. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī		Tirdzniecības un pakalpojumu objekts. Divriteņu nomas punkts vai militārās tematikas lietu un apģērba veikals. Nojaukt ēkai apkārt esošo žogu, atbrīvojot skatu uz Mihaila vārtiem.	
13	Mihaila iela 3 Daugavpils pilsētas pašvaldība 0500 011 1512 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4705	7310	5165	Vēsturiski: Artilērijas arsenāls (būvēts 1831- 1837). Padomju laikos: DKAIA ēdnīca, kazarma. Pašlaik notiek rekonstrukcijas darbi	Notiek būvdarbi		Daugavpils Marka Rotko mākslas centrs (izveidošanas darbi: 2011.-2013. gg.)	4 732 952 LVL Rekonstrukcija, radošā darba organizēšana, centra izveidošanas pasākumi, labiekārtošana
14	Mihaila iela 4 VAS „Valsts nekustamie īpašumi” 0500 011 1516	56	22	Padomju laikos: kontroles caurlaides punkta Nr.1 caurlaides ēka. Pašlaik ēka tiek izmantota saimniecības materiālu glabāšanai, cauri staigāšanai uz dzīvojamo zonu un no tās uz pilsētas centru. Ir elektrība.	Neapmierinošā stāvoklī. Tiek plānots ēku nojaukt 2012. gada pavasārī		Nojaukt, sākotnēju funkciju zaudēšanas dēļ, lai atbrīvotu skatu uz Mihaila vārtiem, baznīcas kalnu.	Celtne ir nojaukta 2012. gada augustā

				Plānotas izmantošanas nav.				
15	Mihaila iela 5 <i>AS „Latvenergo”</i> 0500 011 1720			Padomju laikos: elektroenerģijas transformatora ēka Pašlaik ēka tiek izmantota āra ielu apgaismojuma nodrošināšanai	Ēka demontēta un uzstādīts jauns transformators		Transformators	90 000 LVL
16	Mihaila iela 6 <i>Rezerves fonds</i> 0500 011 1518			Vēsturiski: jezuītu klostera palīgtelpas. Padomju laikos: daļēji demontētas, ierīkoti šķūņi. Pašlaik ēka tiek izmantota kā šķūņi malkai un inventāram dzīvojamās mājas Mihaila ielā 8 iedzīvotāju vajadzībām. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī.		Esošā izmantošana iedzīvotāju vajadzībām. Žoga un vārtu remonts	
17	Mihaila iela 7 <i>VAS „Valsts nekustamie īpašumi”</i> 0500 011 1730	2205	772	Vēsturiski: nav zināms (staļļi, manēža?). Padomju laikos: DKAIA klubs. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī.		<u>Priekšlikums no DPD PBD:</u> Tirdzniecības un pakalpojumu objekts. Sarīkojumu vai sapulču zāle, kinoteātris	
18	Mihaila iela 8 <i>Dažādi īpašnieki</i> 0500 011 1508 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4689			Vēsturiski: virsnieku dzīvokļi. Padomju laikos: civiliedzīvotāju dzīvokļi. Pašlaik tiek izmantota kā dzīvojamā māja. Budistu meditācijas centrs. Mākslinieku studija. Ir visi nepieciešami inženiertīklu pieslēgumi. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī. Vairākās vietās bojāts starpstāvu un bēniņu pārsegums		Daudzdzīvokļu māja	
19	Mihaila iela 9 <i>AS „Latvenergo”</i> 0500 011 1719			Padomju laikos: elektroenerģijas transformatora ēka. Pašlaik nestrādā. Plānotas izmantošanas nav.			Transformators	

20	Mihaila iela 10 <i>Daugavpils pilsētas pašvaldība</i> 0500 011 1712 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4707	1492	827	Vēsturiski: virsnieku dzīvokļi. Padomju laikos: civiliedzīvotāju dzīvokļi. Pašlaik netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānotas izmantošanas nav.	Neapmierinošā stāvoklī. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Vairākās vietās bojāta fasāde, mitruma un lietus ūdeņu savākšanas sistēmas trūkuma dēļ.		Dzīvojamā ēka, biroju telpu ēka, viesnīca	
21	Mihaila iela 11 <i>VAS „Valsts nekustamie īpašumi”</i> 0500 011 1717 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4708	10647	7836	Vēsturiski: Nikolaja jaunā kazarma. Padomju laikos: DKAIA kazarma, ēdnīca. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī		Priekšlikums no DPD PBD: Darījumu vai pārvaldes ēka, iespējams izveidot tajā plānojuma biroja telpas Biroju telpas, akadēmiskais parks, jauniešu viesnīca	
22	Mihaila iela 12 <i>Dažādi īpašnieki</i> 0500 011 1711			Padomju laikos: civiliedzīvotāju dzīvokļi. Pašlaik ēka tiek izmantota kā dzīvojamā māja. Ir visi nepieciešami inženiertīkli. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī		Daudzdzīvokļu māja	
23	Mihaila iela 13 <i>VAS „Valsts nekustamie īpašumi”</i> 0500 011 1811	480	76	Vēsturiski: nav informācijas. Padomju laikos: DKAIA darbnīca, cietokšņa maketa telpa. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī		Saimniecības darbinieku ēka. Lai tūristiem būtu interesanti aiziet līdz Nikolaja un Mihaila ielas beigām, ēkā ir jāizvieto kādas interesantas ekspozīcijas, piem. cietokšņa maketu.	

24	Komandanta iela 1 <i>V. Tverдовskis</i> 0500 011 1713	357	198	Vēsturiski: nav informācijas. Padomju laikos: nav informācijas. Pašlaik ēka netiek izmantota. Nav informācijas par inženiertīklu pieslēgumiem. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī. Iekonservētā		Tirdzniecības un pakalpojumu objekts: veikals, kafējnīca, fotosalons	
25	Komandanta iela 2 <i>Daugavpils pilsētas pašvaldība</i> 0500 011 1202 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4717	791	1763	Vēsturiski: civiliedzīvotāju māju apbūve. Padomju laikos: dzīvojamā māja. Ir visi nepieciešami inženiertīkli. Pašlaik ēka ir iekonservēta. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī		Dzīvojamā māja, biroju telpu ēka, sabiedrisko pakalpojumu centrs: pašvaldības policijas postenis, sociālie darbinieki, psiholoģiskā palīdzība, budžeta frizētava, bibliotēka, telpas biedrībām vai Cietokšņa pārvaldei	
26	Komandanta iela 3 <i>Daugavpils pilsētas pašvaldība</i> 0500 011 1706	599	695	Padomju laikos: sadzīves pakalpojumu centrs (1983). Līdz šim ēkā darbojas bērnunams-patversme „Auseklītis”. Ir visi nepieciešami inženiertīkli. Pašlaik tiek iekonservēta. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī. 2006. gadā veikts ēkas un iekšējo telpu remonts.		Biroju telpu ēka, sabiedrisko pakalpojumu centrs: sociālie darbinieki, psiholoģiskā palīdzība, budžeta frizētava, bibliotēka, telpas biedrībām, pagarinātās dienas grupas nodarbībām ar bērniem	
27	Komandanta iela 4 <i>Dažādi īpašnieki</i> 0500 011 1203			Padomju laikos: civiliedzīvotāju dzīvokļi. Pašlaik ēka tiek izmantota kā dzīvojamā māja. Ir visi nepieciešami inženiertīkli. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī		Daudzdzīvokļu māja	
28	Komandanta iela 5 <i>Rezerves fonds</i> 0500 011 2019			Vēsturiski: dzīvojamās mājas, vēlāk nojauktas. Pašlaik: Neapbūvēts zemes gabals. Ierīkots zālājs, neliels bērnu laukumiņš.			Zemes gabala reģistrācija pašvaldības īpašumā. Liela bērnu spēļu	

				Plānotas izmantošanas nav.			laukuma iekārtošana un labiekārtošana	
29	Komandanta iela 6 VAS „Valsts nekustamie īpašumi” 0500 011 1701 0500 011 2009	15619	32	Vēsturiski: parādes laukums („pils laukums”), vēlāk Komandanta/Virsnieku/cietokšņa dārzs. Padomju laikos: dārzs. Pašlaik teritorija izmantojama kā atpūtas zona. Ir 2 neatjaunoti monumenti (Krievijas armijas uzvarai pār Napoleona armiju veltīts piemineklis-strūklaka un Zemgales divīzijas 10. Aizputes kājnieku pulka kritašajiem karavīriem veltīts piemineklis), koka lapene, soli. Plānotas izmantošanas nav.	Piemineklim-strūklakai zuduši vairāki dekoratīvie elementi (impērijas ērglis un ķēdes), granīta postamentā ir plaisas. Ūdenspadeves sistēma nav izpētīta. Strūklakas vanna ir neapmierinošā stāvoklī. Piemineklis karavīriem ir pārbūvēts. Memoriālās plāksnes zudušas. Vairāki koki ir slimī vai ainavu degradējoši.		Atjaunot vēsturisko cietokšņa dārzu: grants celiņi, monuments-strūklaka, piemineklis 10. Aizputes kājnieku pulka kritašajiem, celiņu un monumentu apgaismojums, soli un galdi, mazumtirdzniecības vietas (saldējums u.tml.). Ziemas periodā – slidotava aplī apkārt monumentam-strūklakai	700 000 LVL (pēc 2009. gada VAS „VNĪ” neoficiāliem aprēķiniem)
30	Komandanta iela 7 VAS „Valsts nekustamie īpašumi” 0500 011 1709 Valsts nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4721	9646	2876	Vēsturiski: Komandanta pārvalde ar cara apartamentiem (būvēta 1818.g.). Padomju laikos: DKAIA štābs. Pašlaik ēkā notiek rekonstrukcijas darbi.	Notiek rekonstrukcijas darbi		Administratīvā ēka Latgales reģiona valsts policijas pārvaldes vajadzībām pēc rekonstrukcijas tiks nodota 2013. gada 1. pusē.	9,8 mljn. LVL projekta 1. etaps: 2 ēku Komandanta ielā 7 un Konstantīna ielā 8 rekonstrukcija, 1 ēkas jaunbūve Konstantīna ielā 8
31	Komandanta iela 8 VAS „Valsts nekustamie īpašumi” 0500 011 2019	3339	48	Padomju laikos: saimniecības palīgbūve. Pašlaik ēka netiek izmantota.	Apmierinošā stāvoklī		Tiks nojaukta. Šajā vietā plānots uzbūvēt Latgales reģiona valsts policijas pārvaldes sporta halli. Pašlaik šī etapa finansēšana apturēta.	

32	Komandanta iela 9 <i>VAS „Valsts nekustamie īpašumi” Kultūras ministrija</i> 0500 011 1705	10508	8815	Vēsturiski šajā vietā: stalli. Padomju laikos stalli nojaukti, uzbūvēts jauns DKAIA mācību korpuss. Pašlaik ēka izmantota Daugavpils Valsts zonālā arhīva vajadzībām.	Ēka tiek ekspluatēta uz 30%. Apmierinošā stāvoklī		Daugavpils Valsts zonālais arhīvs. Latgales reģiona valsts policijas pārvaldes administratīvā ēka. Pašlaik šī etapa finansēšana apturēta.	
33	Komandanta iela 10 <i>VAS „Valsts nekustamie īpašumi”</i> 0500 011 2019	3339	1076	Vēsturiski šajā vietā: dažādas noliktava, vēlāk nojauktas. Padomju laikos: DKAIA lidmašīnu mācību angārs ar gaisa pārēju uz blakus esošo mācību korpusu Komandanta ielā 9. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti.	Apmierinošā stāvoklī		Tiks nojaukta. Šajā vietā plānots uzbūvēt Latgales reģiona valsts policijas pārvaldes sporta halli. Pašlaik šī etapa finansēšana apturēta.	
34	Konstantīna iela 1 <i>Dažādi īpašnieki</i> 0500 011 1204			Vēsturiski: privātā dzīvojamā māja. Padomju laikos: dzīvojamā māja. Pašlaik ēka tiek izmantota kā daudzdzīvokļu māja. Ir visi nepieciešami inženiertīklu pieslēgumi. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī		Daudzdzīvokļu māja Pirmajā stāvā iespējama veikaliņu ierīkošana	
35	Konstantīna iela 2 <i>Dažādi īpašnieki</i> 0500 011 1610			Vēsturiski: virsnieku daudzdzīvokļu māja. Padomju laikos: dzīvojamā māja. Pašlaik ēka tiek izmantota kā daudzdzīvokļu māja. Ir visi nepieciešami inženiertīklu pieslēgumi. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī		Daudzdzīvokļu māja Pirmajā stāvā iespējama veikaliņu ierīkošana	
36	Konstantīna iela 3 <i>Rezerves fonds</i> 0500 011 1208			Neapbūvēts zemes gabals. Ierīkots piebraucamais ceļš, zālājs. Plānotas izmantošanas nav.			Esošā izmantošana	

37	Konstantīna iela 4 <i>Dažādi īpašnieki</i> 0500 011 1611 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4693			Vēsturiski: virsnieku daudzdzīvokļu māja. Padomju laikos: dzīvojamā māja. Pašlaik ēka tiek izmantota kā daudzdzīvokļu māja. Ir visi nepieciešami inženiertīklu pieslēgumi. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī		Daudzdzīvokļu māja Pirmajā stāvā iespējama veikaliņu ierīkošana	
38	Konstantīna iela 6 <i>Dažādi īpašnieki</i> 0500 011 1612			Vēsturiski: privātā dzīvojamā māja. Padomju laikos: dzīvojamā māja. Pašlaik ēka tiek izmantota kā dzīvokļu māja. Ir visi nepieciešami inženiertīklu pieslēgumi. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī		Daudzdzīvokļu māja	
39	Konstantīna iela 8 <i>VAS „Valsts nekustamie īpašumi”</i> 0500 011 2015 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4702			Vēsturiski: virsnieku daudzdzīvokļu māja. Padomju laikos: DKAIA fakultātes ēka. Pašlaik ēkā notiek rekonstrukcijas darbi.	Notiek ēkas rekonstrukcijas darbi un izolatora ēkas būvniecība		Administratīvā ēka Latgales reģiona valsts policijas pārvaldes vajadzībām kopā ar jaunbūvēto īslaicīgas izolatora ēku tiks nodota 2013. gada 1. pusē.	9,8 mljn. LVL projekta 1. etaps: 2 ēku Komandanta ielā 7 un Konstantīna ielā 8 rekonstrukcija, 1 ēkas jaunbūve Konstantīna ielā 8
40	Hospitāļa iela 1 <i>Dažādi īpašnieki</i> 0500 011 1606			Vēsturiski: privātā dzīvokļu māja, vēlāk nojaukta. Padomju laikos: daudzdzīvokļu dzīvojamā māja. Pašlaik ēka tiek izmantota kā daudzdzīvokļu māja. Ir visi nepieciešami inženiertīklu pieslēgumi. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī		Daudzdzīvokļu māja	
41	Hospitāļa iela 2 <i>Dažādi īpašnieki</i> 0500 011 1605 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4697			Vēsturiski: virsnieku daudzdzīvokļu māja. Padomju laikos: dzīvojamā māja. Pašlaik ēka tiek izmantota kā daudzdzīvokļu māja. Ir visi nepieciešami inženiertīklu pieslēgumi. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī		Daudzdzīvokļu māja Pirmajā stāvā iespējama veikaliņu ierīkošana	

42	Hospitāļa iela 4 <i>Rezerves fonds</i> 0500 011 1619			Neapbūvēts zemes gabals. Uzbūvēti vairāki koka šķūņi malkas un citu mantu glabāšanai iedzīvotāju vajadzībām. Plānotas izmantošanas nav.			Pēc iespējamās ēkas Aleksandra ielā 4 nojaukšanas, labiekārtot teritoriju un uzbūvēt mūrētus šķūņus iedzīvotāju vajadzībām, ierīkot stāvvietas iedzīvotājiem	
43	Hospitāļa iela 5 <i>AS „Latvenego”</i> 0500 011 2022			Pašlaik: Rekonstruēta transformatora ēka	Apmierinošā stāvoklī		Transformators	
44	Hospitāļa iela 6 <i>Daugavpils pilsētas pašvaldība</i> 0500 011 2006 Valsts nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4715 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4703 (piebūve 2.Oficieru ielas pusē, „Ēka Nr.24”)	10889	9340	Vēsturiski: kara hospitālis (būvēts 1827.g.). Padomju laikos: kara hospitālis. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānota izmantošana: uzņēmējdarbības un izglītības atbalsta centrs.	Neapmierinošā stāvoklī. Ir izdemolēta: izņemti logu metāla rāmji, logu koka vērtnes, durvis, kāpņu metāla margas, pārējas metāla un metālus saturošās detaļas. 2011. gadā ierīkota signalizācija pa ēkas visu perimetru	 	Uzņēmējdarbības un izglītības atbalsta centrs. Akadēmiskais parks. Valsts vai pašvaldības iestāžu komplekss. Kara medicīnas muzejs. Iekšējā pagalmā 2.Oficieru ielas pusē kafejnīca svaigā gaisā.	4.5 mljn. LVL Renovācija (pēc TP aprēķiniem)

45	Hospitāļa iela 8 <i>SIA „Šafrans”</i> 0500 011 2005	441	132	Vēsturiski: nav zināms (saimnieciskā ēka?) Padomju laikos: zivju veikals, tējnīca. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānota izmantošana: biroju ēka, kafejnīca vai neliels restorāns.	Apmierinošā stāvoklī		<u>Priekšlikums no DPD PBD:</u> Tirdzniecības vai pakalpojumu objekts (veikals, banka, kafejnīca)	
46	Aleksandra iela 1 <i>Rezerves fonds</i> 0500 011 2202			Vēsturiski šajā vietā: pontonu noliktavas. Padomju laikos: dažādas noliktavas, vēlāk nojauktas. Pašlaik neapbūvēts zemes gabals. Plānotas izmantošanas nav.			Izcirst kokus un krūmus, labiekārtot teritoriju un ierīkot stāvvietas autotransportam un auto-karavānām, nodrošinot nepieciešamo infrastruktūru: dušas, tualetes, elektropieslēgumi u.c.	
47	Aleksandra iela 2 <i>SIA „Šafrans”</i> 0500 011 2003 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4704	3821	1905	Vēsturiski: virsnieku un medicīnas darbinieku daudzdzīvokļu māja. Padomju laikos: DKAIA kazarma. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānota izmantošana: administratīvā un biroju ēka.	Neapmierinošā stāvoklī. Ir izdemolēta: noņemt un izjaukts viss, kam bija kaut kāda materiālā vērtība		Biroju ēka, daudzdzīvokļu māja, viesnīca	
48	Aleksandra iela 3 <i>Rezerves fonds</i> 0500 011 0606			Vēsturiski šajā vietā: dažādas noliktavas. Padomju laikos: DKAIA dažādas noliktavas, darbnīcas. Pašlaik ēka atrodas pussagruvušā stāvoklī. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānotas izmantošanas nav.	Neapmierinošā stāvoklī. Daļēji sabrukusi. Iedrupis jumts. Turpinās ķieģeļu sienu mūrējuma erozija lielā platībā		Ēka saimnieciskai darbībai, vieglai ražošanai; noliktavas un garāžas. Iespējams pārbūvēt par zirgu stalliem, pajūgu vai kariešu garāžu	

49	Aleksandra iela 4 <i>Rezerves fonds</i> 0500 011 1618 Izslēgts no valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu saraksta			Vēsturiski: inženieru darbnīcas. Padomju laikos: dzīvojamā māja. Pašlaik ēka netiek izmantota. Pēc ugunsgrēkā 1990. gados palika tikai mūru karkass. Jumta, stāvu pārsegumu un iekšējo sienu nav. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānotas izmantošanas nav.	Kritiskā un avārijas stāvoklī. Ilgus gadus stāv bez jumta, iekšējo pārsegumu un nostiprinājumiem. Sienās ir vairākas plaisas. Bīstami uzturēties ēkā un tai pieguļošā teritorijā.		Ēkas nojaukšanai aprēķinātos līdzekļus (50-60 tūkst. Ls) lietderīgāk izmantot šīs ēkas un kādu citu būvju konservācijai un nostiprināšanai. Nākotnē iespējams ierīkot ēkā biroju, dzīvokļu vai vieglas ražošanas telpas	Ir pieņemts lēmums par drupu nojaukšanu
50	Aleksandra iela 5 VAS „Valsts nekustamie īpašumi” 0500 011 0605 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4710	8338	9451	Vēsturiski: Aleksandra kazarma, Zemgales divīzijas 10. Aizputes kājnieku pulka kazarma. Padomju laikos: DKAIA kazarma. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānotas izmantošanas nav.	Neapmierinošā stāvoklī. Ir izdemolēta. Vairākās vietās bija degusi un iedrupis jumts. Mitrums turpina iedarboties uz iekšējām konstrukcijām un pārsegumiem		<u>Priekšlikums no DPD PBD:</u> Viesnīca vai apartamenti (dzīvojamā ēka) Biroju vai apartamentu ēka	
51	Aleksandra iela 5A VAS „Valsts nekustamie īpašumi” 0500 011 0607	739	180	Vēsturiski: kapela / garnizona kapliča. Padomju laikos: ugunsdzēsēju depo. Pašlaik ēka netiek izmantota. Ir sliktā tehniskā stāvoklī. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānotas izmantošanas nav.	Neapmierinošā stāvoklī. Turpinās ķieģeļu sienu mūrējuma erozija. Vairākās vietās bojāts jumts.		<u>Priekšlikums no DPD PBD:</u> Lūgšanas nams vai draudzes telpa	
52	Aleksandra iela 6 <i>Dažādi īpašnieki</i> 0500 011 1603			Vēsturiski: privātā daudzdzīvokļu māja. Padomju laikos: dzīvojamā māja. Pašlaik ēka tiek izmantota kā daudzdzīvokļu māja. Ir visi nepieciešami inženiertīklu pieslēgumi. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī		Daudzdzīvokļu māja	

53	Aleksandra iela 7 <i>Daugavpils pilsētas pašvaldība</i> 0500 011 0602			Vēsturiski: kazarmas palīgēka. Padomju laikos: DKAIA kazarmas noliktava, palīgēka. Pašlaik ēka tiek izmantota kā PAS „Daugavpils Siltumtīkli” katlumāja. Ir visi nepieciešami inženiertīklu pieslēgumi.	Apmierinošā stāvoklī. Ēka tika nesen renovēta		Katlumāja	
54	Aleksandra iela 7A <i>AS „Latvenego”</i> 0500 011 0608			Transformators.	Apmierinošā stāvoklī. Būve tika nesen renovēta		Transformators	
55	Aleksandra iela 8 <i>Dažādi īpašnieki</i> 0500 011 1602			Vēsturiski: privātā daudzdzīvokļu māja. Padomju laikos: dzīvojamā māja. Pašlaik ēka tiek izmantota kā daudzdzīvokļu māja. Ir visi nepieciešami inženiertīklu pieslēgumi. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī. Ir saglabājušies daži oriģinālie logu rāmji un ieejas durvis		Daudzdzīvokļu māja	
56	Aleksandra iela 9 <i>SIA „Šafrans”</i> 0500 011 1626	1989	731	Vēsturiski: noliktava, garāža. Padomju laikos: garāža. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānota izmantošana: veikals, amatnieku kameras.	Apmierinošā stāvoklī		<u>Priekšlikums no DPD PBD:</u> Veikals vai tirdzniecības centrs Tehnikas izstāžu zāle, zirgu stalli, kariešu un ekipāžu garāžas	
57	Aleksandra iela 10 <i>Dažādi īpašnieki</i> 0500 011 1601			Vēsturiski šajā vietā: neapbūvēta teritorija. Padomju laikos: uzbūvēta jaunā dzīvojamā māja. Pašlaik ēka tiek izmantota kā daudzdzīvokļu māja. Ir visi nepieciešami inženiertīklu pieslēgumi. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī		Daudzdzīvokļu māja	

58	Aleksandra iela 11 VAS „Valsts nekustamie īpašumi” 0500 011 1624 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4712	1135	303	Vēsturiski: pirtis, mazgāšanas telpas. Padomju laikos: pirtis, mazgāšanas telpas. Pašlaik ēka netiek izmantota, gandrīz sabrukusi. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānotas izmantošanas nav.	Neapmierinošā stāvoklī. Ēka ir izdemolēta. Vairākas vietās bija degusi un iedrupis jumts		<u>Priekšlikums no DPD PBD:</u> Pakalpojumu vai darījumu objekts, amatnieku darbnīcas Saimniecības telpas pie Cietokšņa muzeja kompleksa	
59	Aleksandra iela 11A AS „Latvenergo” 0500 011 1627			Vēsturiski šajā vietā: pirtis. Pašlaik: Transformators	Apmierinošā stāvoklī. Nesen veikts remonts		Transformators	
60	Aleksandra iela 13 VAS „Valsts nekustamie īpašumi” 0500 011 1623	4088	1039	Vēsturiski: pirtis, mazgāšanas telpas. Padomju laikos: pirtis, mazgāšanas telpas. Pašlaik ēka netiek izmantota, gandrīz sabrukusi. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānotas izmantošanas nav.	Neapmierinošā stāvoklī. Vairākas vietās bija degusi un iedrupis jumts. Sabrukušās vairākas ārā un starpšienas		<u>Priekšlikums no DPD PBD:</u> Tirdzniecības vai pakalpojumu objekts (veikals, banka, kafejnīca) Saimniecības telpas pie Cietokšņa muzeja kompleksa	
61	Imperatora iela 1 Daugavpils pilsētas pašvaldība 0500 011 1715 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4699	847	1161	Vēsturiski: virsnieku daudzdzīvokļu māja (uzbūvēta 1818. g.). Padomju laikos: dzīvojamā māja. Pašlaik ēka netiek izmantota. Iekonservēta. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānotas izmantošanas nav.	Neapmierinošā stāvoklī. Ēka ir izdemolēta. 2011. gadā ēku daļēji iekonservēja.		Viesnīca, dzīvojamā māja, biroju telpu ēka	

62	Imperatora iela 2 <i>VAS „Valsts nekustamie īpašumi”</i> 0500 011 1507 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4714	1905	1152	Vēsturiski: artilērijas arsenāla smēde, grāmatu veikals, pasta nodaļa. Padomju laikos: pasta nodaļa, maiznīca. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānotas izmantošanas nav.	Neapmierinošā stāvoklī. Ēka ir izdemolēta. Vairākas vietās bija degusi un iedrupuši pārsegumi.		<u>Priekšlikums no DPD PBD:</u> Darījumu vai pārvaldes ēka ar brīvā plānojuma biroja telpām Pakalpojumu centrs: beķerēja, kafejnīca, kancelejas un grāmatu veikals u.c.	
63	Imperatora iela 3 <i>Dažādi īpašnieki</i> 0500 011 1205			Vēsturiski šajā vietā: privātās daudzdzīvokļu mājas. Padomju laikos: uzbūvēta jaunā dzīvojamā māja. Pašlaik ēka tiek izmantota kā daudzdzīvokļu māja. Ir visi nepieciešami inženiertīklu pieslēgumi. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī		Daudzdzīvokļu māja	
64	Imperatora iela 4 <i>Rezerves fonds</i> 0500 011 1517			Neapbūvēts zemes gabals. Ir uzbūvēts pieminekļa granīta postaments un uzlikts oriģināls lielgabals ar autentisko lafeti. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī. No pieminekļa postamenta izkrituši vairāki akmeņi, ir plaša.		Zemes gabala reģistrācija pašvaldības īpašumā. Lielgabala un postamenta restaurācija, atjaunošana; atpūtas zonas un apgaismojuma ierīkošana ap to	
65	Imperatora iela 5 <i>Dažādi īpašnieki</i> 0500 011 1609 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4691			Vēsturiski: privātā daudzdzīvokļu māja. Padomju laikos: dzīvojamā māja. Pašlaik ēka tiek izmantota kā daudzdzīvokļu māja. Ir visi nepieciešami inženiertīklu pieslēgumi.	Apmierinošā stāvoklī		Daudzdzīvokļu māja Pirmajā stāvā iespējama veikaliņu ierīkošana	

66	Imperatora iela 6 SIA „NPA projekti” 0500 011 1501 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4713			Vēsturiski: jezuītu koledža, skola. Visvecākā no ķieģeļiem uzbūvētā saglabājusies māja Daugavpils apkārtnē (17.-18.gs.) Padomju laikos: skola, pagaidu telpas DKAIA štābam. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānotas izmantošanas nav.	Neapmierinošā stāvoklī. Ēka ir pilnīgi izdemolēta. Vairākās vietās izņemta grīda. Vairākās vietās bojāts jumts, kas veicina fasāžu bojājumu pasliktināšanos		<u>Priekšlikums no DPD PBD:</u> Augstas klases viesnīca. Zemesgabalā esošie baznīcas pamati saglabājami, izskatot iespēju nākotnē ēku atjaunot Viesnīca. Veikt baznīcas pamatu un klostera teritorijas arheoloģisko izpēti. Baznīcas pamatus atvērt apskatei (iespējams zem vieglas nojumes aizsardzībai no nokrišņiem). Uz pieguļošas teritorijas esošā pjedestāla remonts, lidmašīnas MIG-19S monumenta atjaunošana. Cietokšņa komandant G.Piļenko kaps saglabājams.	
67	Imperatora iela 7 VAS „Valsts nekustamie īpašumi” 0500 011 1607	357	273	Vēsturiski: privātā daudzdzīvokļu māja. Padomju laikos: dzīvojamā māja, veikals. Pašlaik ēka netiek izmantota, iekonservēta. Nav informācijas par inženiertīklu pieslēgumiem. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī. Ēka ir izdemolēta.		Pakalpojumu centrs: fotosalons, kafejnīca, grāmatnīca. Biroju ēka. Obligāti saglabājams piebraucama ceļa oriģināla laukakmeņu seguma fragments starp šo un blakus esošo ēku Imperatora ielā 5	

68	Imperatora iela 8 <i>VAS „Valsts nekustamie īpašumi”</i> 0500 011 1620 Valsts nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4718	9100	6975 Vēsturiski: Inženieru arsenāls. 92 Padomju laikos: mācību ražošanas darbnīcas, garāžas. 70 Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānotas izmantošanas nav.	Neapmierinošā stāvoklī. Vairākas vietās bija degusi un iedrupis jumts. Vairākās vietās bojāts jumts, kas veicina fasāžu bojājumu pasliktināšanos		<u>Priekšlikums no DPD PBD:</u> Sabiedriskas telpas ar iespēju izmantot esošo anfilādes plānojumu (muzejs, izstāžu zāles) Vislabākā vieta Cietokšņa muzeja kompleksa ierīkošanai (cietokšņa būvniecības periods, augstskolas periods, tehnikas un formastērpu muzejs). Obligāti saglabājams apkārt ēkai esošais oriģināla laukakmeņu segums Aleksandra un Konstantīna ielas posmos	
69	Imperatora iela 9 <i>Dažādi īpašnieki</i> 0500 011 1608 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4696		Vēsturiski: privātā daudzdzīvokļu māja. Padomju laikos: dzīvojamā māja. Pašlaik ēka tiek izmantota kā daudzdzīvokļu māja. Ir visi nepieciešami inženiertīklu pieslēgumi. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī		Daudzdzīvokļu māja. Pirmajā stāvā iespējama veikaliņu ierīkošana	
70	1. oficieru iela 2 <i>SIA „Šafrans”</i> 0500 011 1710	1512	1769 Vēsturiski: štāba virsnieku daudzdzīvokļu māja. Padomju laikos: DKAIA mācību korpuss. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānota izmantošana: biroju ēka.	Apmierinošā stāvoklī	 Pie ēkas fasādes atjaunojama memoriāla plāksne veltīta ģenerālim J.Balodim	<u>Priekšlikums no DPD PBD:</u> biroju vai apartamentu ēka. Viesnīca, apartamentu vai biroju ēka. 1.stāvā ierīkojams augstās klases restorāns.	

71	1. oficieru iela 4 <i>Dažādi īpašnieki</i> 0500 011 1202 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4720			Vēsturiski: virsnieku daudzdzīvokļu māja. Padomju laikos: dzīvojamā māja. Pašlaik ēka tiek izmantota kā daudzdzīvokļu māja. Ir visi nepieciešami inženiertīklu pieslēgumi. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī		Daudzdzīvokļu māja Perspektīvā 2. un 3. stāvs būtu rekonstruējami un pārbūvējami par sākotnēji bijušo vienu stāvu	
72	1. oficieru iela 6 <i>Dažādi īpašnieki</i> 0500 011 1613 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4694			Vēsturiski: virsnieku daudzdzīvokļu māja. Padomju laikos: dzīvojamā māja. Pašlaik ēka tiek izmantota kā daudzdzīvokļu māja. Ir visi nepieciešami inženiertīklu pieslēgumi. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī		Daudzdzīvokļu māja	
73	1. oficieru iela 8 <i>Dažādi īpašnieki</i> 0500 011 1604 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4698			Vēsturiski: virsnieku daudzdzīvokļu māja. Padomju laikos: dzīvojamā māja. Pašlaik ēka tiek izmantota kā daudzdzīvokļu māja. Ir visi nepieciešami inženiertīklu pieslēgumi. Plānotas izmantošanas nav.	Apmierinošā stāvoklī		Daudzdzīvokļu māja	
74	2. oficieru iela 1 <i>VAS „Valsts nekustamie īpašumi”</i> 0500 011 2019 0500 011 2021 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4700	2724	1271	Vēsturiski: virsnieku daudzdzīvokļu māja. Padomju laikos: DKAIA mācību korpuss. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti.	Apmierinošā stāvoklī		Valsts policijas koledžas filiāles mācību korpuss. Pašlaik šī etapa finansēšana apturēta.	

75	2. oficieru iela 3 VAS „Valsts nekustamie īpašumi” 0500 011 2015 0500 011 2016 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4701	1466	1308	Vēsturiski: virsnieku daudzdzīvokļu māja. Padomju laikos: DKAIA mācību korpuss. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti.	Apmierinošā stāvoklī		Laboratoriju korpuss Latgales reģiona valsts policijas pārvaldes vajadzībām. Pašlaik šī etapa finansēšana apturēta.	
76	Hekeļa iela 1 VAS „Valsts nekustamie īpašumi” 0500 011 1806 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4709	13179	7657	Vēsturiski: Konstantīna kazarma, Zemgales divīzijas sakaru komandas kazarma. Padomju laikos: DKAIA kazarma. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānotas izmantošanas nav.	Neapmierinošā stāvoklī. Vairākas vietās bija degusi un iedrupis jumts. Vairākās vietās bojāts jumts, kas veicina fasāžu bojājumu pasliktināšanos.		Priekšlikums no DPD PBD: Viesnīca vai apartamenti (dzīvojamā ēka), mācību iestāde. Apartamentu vai biroju ēka, jauniešu viesnīca, akadēmiskais parks	
77	Hekeļa iela 2 VAS „Valsts nekustamie īpašumi” 0500 011 2019 0500 011 2018 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4695	1893	2313	Vēsturiski šajā vietā: neapbūvēts laukums šķūņiem, vēlāk uzbūvēta trīsstāvu kazarmas ēka. Padomju laikos: DKAIA fakultātes ēka. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti.	Apmierinošā stāvoklī		Dienesta viesnīcas ēka Valsts policijas koledžas filiāles vajadzībām. Pašlaik šī etapa finansēšana apturēta.	
78	Hekeļa iela 3 VAS „Valsts nekustamie īpašumi” 0500 011 1805	9503	11760	Vēsturiski šajā vietā: cietuma ēka, mundieru šūšanas darbnīcu ēka, parādes laukums, skvērs. Padomju laikos: vecā ēka nojaukta, uzbūvēta jaunā DKAIA mācību korpusa ēka. Pašlaik ēka netiek izmantota. Ļoti sliktā stāvoklī. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti.	Kritiskā un avārijas stāvoklī. Bīstami uzturēties ēkā un tai pieguļošā teritorijā.		Tiks demontēta. Tiks uzbūvēta jaunā divstāvu garāžu ēka ar helikoptera nolaišanas vietu. Garāžas varēs izmantot arī vietējie vai cietoksnī strādājošie iedzīvotāji. Pašlaik šī etapa finansēšana apturēta.	

79	Hekeļa iela 4 SIA „Šafrans” 0500 011 2012 Vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis Nr.4716	2873	1389	Vēsturiski: virsnieku dzīvokļu māja, virsnieku klubs. Padomju laikos: DKAIA kazarma, virsnieku klubs. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānota izmantošana: koncertzāle, administratīvā un biroju ēka	Neapmierinošā stāvoklī. Ēka ir izdemolēta. Nozagtas čuguna kāpnes ar margām. Ir saglabāties centrālās kāpņu telpas oriģinālais koka logs. Pieguļošajā teritorijā tika uzstādīti monumenti: divi 19. gs. vidus lielgabali, divas padomju karavīru koka skulptūras – 2011. gadā novāktas uz ģipšnieka bāzi noglabāšanai		<u>Priekšlikums no DPD PBD:</u> Koncertzāle, biroju ēka, apartamenti. Biroju ēka, apartamenti, 1.stāvā iekārtojams augstās klases restorāns ar telpu dejām un sarīkojumiem	
80	Hekeļa iela 6 SIA „Šafrans” 0500 011 2002	3557	1682	Vēsturiski: virsnieku dzīvokļu māja Padomju laikos: DKAIA kazarma. Pašlaik ēka netiek izmantota. Inženiertīklu pieslēgumi nav atjaunoti. Plānota izmantošana: viesnīca un tūrisma komplekss.	Neapmierinošā stāvoklī. Ēka ir izdemolēta. Nozagtas čuguna kāpnes ar margām.		Biroju ēka, apartamenti, 1.stāvā iekārtojams augstās klases restorāns	

Этот проект финансируется
Европейским Союзом
This project is funded by the
European Union

СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКОГО ОБЪЕКТА В Г. ПОЛОЦКЕ - ПРОСПЕКТА ФРАНЦИСКА СКОРИНЫ

Этот документ подготовлен в рамках проекта No. LLB-1-098 «Усиление возможностей туристического развития в трансграничном регионе Латгале – Утена – Витебск» (BELLA DVINA 2) программы трансграничного сотрудничества Латвия – Литва – Беларусь в рамках Европейского инструмента добрососедства и партнерства. Содержание настоящего документа является предметом исключительной ответственности Полоцкого районного исполнительного комитета и никаким образом не может отражать официальной позиции Европейского Союза.

СОДЕРЖАНИЕ

Введение.....	94
1. Страницы истории проспекта Франциска Скорины.....	96
2. Современный проспект Франциска Скорины и его туристическая инфраструктура.....	113
3. Перспективы развития проспекта Франциска Скорины.....	128
3.1 Указатели направления движения туристов.....	128
3.2 Информационная табличка у достопримечательностей.....	129
3.3 Дорожный знак «достопримечательность».....	130
3.4 Туристско-информационные щиты.....	131
3.5 Сувенирные магазины.....	133
3.6 Туалеты.....	133
3.7 «Полоцк на старых открытках».....	134
3.8 Камни преткновения и парковая скульптура.....	135
3.9 Объекты питания.....	137
3.10 Кинотеатр.....	138
4. Предложения по продвижению проспекта Франциска Скорины в качестве объекта для туризма.....	139
5. План действий по реализации стратегии коммуникаций.....	143
5.1 Краткосрочный план действий (до 2015 года).....	143
5.2 Среднесрочный план действий (до 2018 года).....	146
5.3 Долгосрочный маркетинговый план (до 2020 года).....	147
5.4 Оценка эффективности.....	148
6. Срок исполнения, условия финансирования и ответственные институты.....	149
Источники и литература.....	156
Приложение 1. Иллюстративный материал.....	158
Приложение 2. Схема современного проспекта Скорины (отдельным документом)	

ВВЕДЕНИЕ

В Полоцке сконцентрировано богатое культурное наследие. Полоцк имеет ряд преимуществ перед другими городами Беларуси в плане развития туристических услуг. Город, имея уникальное историко-культурное наследие, как один из наиболее известных отечественным и зарубежным туристам своеобразных «белорусских брендов», имеет значительный потенциал в формировании и представлении узнаваемых отдельных туристических объектов.

Далеко не последнюю роль в создании городского своеобразия играет облик исторической улицы. Для жителей и гостей Полоцка проспект Франциска Скорины представляет собой определенный экскурс в историческое прошлое города, связанный с именами исторических личностей, прославивших Полоцк далеко за пределами Беларуси, а также с событиями, оставившими свой отпечаток на страницах его истории и отражающихся в современном облике города. Центральная часть Полоцка формировалась в течение длительного времени, и постепенные архитектурно-планировочные напластования создали ее своеобразный портрет. Памятники истории, культуры и архитектуры можно рассматривать и как напоминание о прошлом, и как современное явление. Проспект не только сохраняет в себе элементы монументального искусства времен Российской империи, СССР и представляет новые монументы периода национально-государственного строительства, но и транслирует особенности формирования и сохранения культуры памяти о прошлом белорусского народа. Современный проспект содержит элементы духовной и материальной культуры евреев, составлявших некогда значительную часть городского населения. К сожалению, память об этих жителях, оказавших значительное влияние на исторический и современный облик Полоцка, его развитие, не транслируется имеющейся туристической инфраструктурой, и для непосвященных туристов не просматривается в культурном контексте данного туристического объекта. Смещение эпох, культур, народов создают современный облик проспекта Франциска Скорины, как административного и культурного центра города.

Несмотря на интерес проспекта Франциска Скорины как туристического объекта, разработанные концепции развития туристической инфраструктуры Полоцка обошли своим вниманием данный исторический район. Недостаточно развитая туристическая инфраструктура препятствует увеличению объема внутреннего и внешнего туристического потока, как доходной составляющей экономики города.

Поэтому, увеличение привлекательности проспекта Франциска Скорины в туристическом пространстве Беларуси и зарубежных стран является важным стратегическим направлением развития туристического потенциала Полоцка и Витебского региона.

Визия – проспект Франциска Скорины – узнаваемый в международном информационном пространстве исторический кросскультурный туристический объект с удобной и доступной для индивидуального и группового туриста инфраструктурой, построенной на коммуникативной платформе «общения без границ», способствующий экономическому развитию города и его жителей.

Миссия – опираясь на международный и собственный опыт развития туризма, используя традиционные и новаторские способы репрезентации, задействовав внутренний ресурс и местную инициативу, создать востребованный туристический объект, сохраняющий элементы культурного и исторического наследия и представляющий региональный урбанистический центр современной Беларуси, привлечь внутренние и внешние инвестиции для создания конкурентоспособного туристического продукта.

Цель – на основании исторических данных и анализа существующих элементов туристической инфраструктуры определить перспективы развития проспекта Франциска Скорины как узнаваемого и конкурентоспособного туристического объекта.

Задачи:

1. Информирование потенциальных потребителей о проспекте Франциска Скорины;
2. создание эмоциональной связи проспекта Франциска Скорины с потребителем;
3. развитие идеи спроса и анализ целевой аудитории;
4. позиционирование проспекта Франциска Скорины как то, что необходимо посетить (белорусское “Must-See”).

1. СТРАНИЦЫ ИСТОРИИ ПРОСПЕКТА ФРАНЦИСКА СКОРИНЫ

Старый Арбат, Невский проспект, проспект Независимости... Нам знакомы эти названия, не так ли? Повествуя о городах, великих и не очень, мы всегда говорим о главных улицах, которые часто являются их «визитной карточкой». Названия улиц, памятники, и архитектурные достопримечательности, находящиеся на них, – все это история развития и данного города, и государства.

Есть такая улица и в древнем Полоцке. Это проспект Франциска Скорины, который проходит по центру города, объединяет основные площади Полоцка и многие архитектурные памятники, запечатлевшие его многовековую историю (фото №1).

Давайте пройдем по этому проспекту и исследуем историю улицы и ее туристический потенциал.

На каждом конкретном этапе развитие города определяется исторически сформировавшимися факторами (экономическими, политическими, природными и др.), состав которых с течением времени усложняется и влияет на его функциональную структуру и пространственную композицию.

В Полоцке, как и в других городах, постепенно складывалась развитая и дифференцированная система функциональных зон (общественного центра, элементы которого стали размещаться на территории посада, селитьбы, промышленности) и пространственных связей ансамблей (монастыри, церкви, общественные здания, административные и торговые площади).

На формирование облика города повлияли не только те или иные исторические события, но и ряд планов по его обустройству и развитию. Основные из них – план конца 18 – начала 19 веков, затем середины 19 – начала 20 веков, генеральные планы 1936, 1948, 1964 годов и конечно современные (фото №2, №3, №4, №5, №6).

Итак, проследим эти этапы и особенности развития исторического центра Полоцка.

После проведения в XVIII веке по указу Екатерины II административных реформ по разделению России на 50 губерний, значение и размеры города стали определяться экономическими (торговля и характер промышленного производства) и политическими (административный статус) факторами, природными условиями и ресурсами, а также положением относительно внешних транспортных

коммуникаций. Вопросами развития городов ведала сначала «Комиссия о каменном строении Петербурга и Москвы» (1763 – 1796), а затем – строительный Комитет (с 1806 года). Активизации указанных работ способствовал также указ 1768 года «О сделании всем городам, их строению и улицам специальных планов по каждой губернии особо». Это была необходимая предварительная работа, обеспечивавшая разработку проектов планировки городов опорными планами.

Первым планом для города Полоцка является фиксационный план 1778 года, в котором нашли отражение градостроительные принципы классицизма, заложенные в процессе эволюции города. Будучи в начальной стадии осуществления, он был почти полностью повторен в проекте губернского архитектора И. Зигфридена 1793 года. Им составлен документ «План городу Полоцку как ныне выстроено и выстраивается».

В конце XVIII – начале XIX веков наметилась новая композиция планов городов. Общим стилистическим направлением в архитектуре этого периода был классицизм, что нашло свое отражение в планировке Полоцка, утвержденной в 1778 году. Основой для нового плана послужила существующая нерегулярная, но в общих чертах прямоугольная планировка города. Вариант проектного предложения в основном сохранил все элементы старого города. Центральная часть Полоцка с прямоугольной системой планировки исторически сложилась в середине XVIII века. Новый план был составлен с учетом существующей уличной сети и комплексов капитальных сооружений. Прямоугольная сеть улиц получила дальнейшее развитие и приобрела более правильную геометрически четкую систему. Многие старые улицы и переулки города ликвидировались, укрупнялись кварталы. Улицы получили линейную четкость, увеличилась их ширина. Основные улицы и площади располагались вдоль реки Западная Двина. Городской центр был разделен на административную и торговую часть, соответственно чему создана симметричная система площадей, объединенных тремя парадными магистралями, средняя из них – главная улица совпадала с осью композиции всего центрального района города.

Именно после утверждения проектных планов 1778 и 1788 годов в центральной части Полоцка началось активное строительство каменных домов. Трассы большинства улиц были выпрямлены, в том числе и ул. Александровской (пр. Ф.Скорины). Одновременно прокладывались новые участки улиц таким образом, чтобы их замыкали архитектурные доминанты. На главной площади предусматривалось строительство присутственных мест, размещение торговых площадей отдельно с

мясными и молочными лавками, для продажи сена и дров, рынков для торговли другими продуктами.

Таким образом, историческая планировочная структура города окончательно сложилась в XIX веке. Об этом свидетельствует и «Путеводитель по городу Полоцку 1910 года», с приложением – подробным планом города Полоцка, изданным в полоцкой типографии Х. Клячко (фото №6). Издание было приурочено к такому важному событию, как перенесение святых мощей преподобной Евфросинии, княжны полоцкой из Киева в Полоцк. План четко читается, все улицы идут параллельно одна другой вдоль реки Западная Двина. Видно, что современный проспект Ф.Скорины образован из двух старых улиц: Витебской (с 1912 года Александровская) и Верхне-Покровской (четная сторона пр. Ф.Скорины). До получения названия Верхне-Покровская улица носила название Ильинская, а улица Витебская – Батечковая. Именно по ул. Батечковой был заложен каменный костел Св. Стефана. Площадь Свободы называли ранее Ленина, а еще ранее Корпусной и Парадной. На протяжении современного проспекта Ф. Скорины располагались так же площади Торговая, Базарная, Сенная. Среди наиболее важных сооружений второй половины XIX – начала XX веков, нанесенных на план 1910 года и ныне сохранившихся, следует отметить группу гостиниц на бывшей ул. Спасской, торговые и жилые постройки вдоль бывшей Александровской улицы.

Характер архитектуры первого десятилетия Советской власти отличался экономичностью в решении планов и композиции. Стилистически внешний и внутренний облик сооружений был прост, умерен, современен.

Наибольшей поддержкой пользовались варианты концепции «здания-монумента». Стилистически они основывались на схематизации художественных средств классицизма, в той или иной степени дополненного декоративным арсеналом. Из построек довоенного периода, сохранившихся в Полоцке, следует отметить такие объекты как дом № 5 по ул. Свердлова – кинотеатр «Родина» (фасад выходит на современный пр.Ф.Скорины), построенный в 1938 года, первоначальное название – «Интернационал» (фото №7). Здание декорировано пилястрами, сандриками, тягами, входы обозначены колоннами. Венчает здание развитый карниз.

Еще в 1936 года был утвержден проект реконструкции города сроком на 25 лет. Тридцатые годы для советской архитектуры оказались периодом творческим, но не завершившимся, не реализовавшим своих возможностей. Развернувшиеся в нем процессы были прерваны Великой

Отечественной войной. В послевоенные годы архитектура возрождалась уже в новых ситуациях. Новые формы принял в ней и историзм.

Начало свое проспект Ф.Скорины берет с главной площади города. Его административного центра – площади Свободы. Но площадь Свободы это еще и яркая достопримечательность, история возникновения развития которой уходит своими корнями в далекое прошлое.

Полоцк полностью вошел в состав России после двух разделов Речи Посполитой в 1772 и 1793 годах, и уже после первого раздела был утвержден план новой планировки города в 1778 года, который характеризует градостроительные принципы классицизма. Гармония, симметрия, единство – были основными требованиями к композиции архитектурных сооружений.

Основой для нового плана послужила существующая нерегулярная, но в общих чертах прямоугольная планировка города.

Новая застройка главной площади, возникшая в связи с превращением Полоцка в губернский город, была начата после 1776 года и окончена к 1784 году. Центральная часть Полоцка с прямоугольной системой планировки исторически сложилась в середине XVIII века.

Следует заметить, что город был заранее подготовлен к восприятию новых градостроительных идей, основу которых заложили иезуиты при постройке своей главной резиденции. Многие старые улицы и переулки города ликвидировались, укрупнялись кварталы. Улицы получили линейную четкость, увеличилась их ширина. Основные улицы и площади располагались вдоль реки. Городской центр был разделен на административную и торговую часть, соответственно чему создана симметричная система площадей, объединенных тремя парадными магистралями, средняя из них – главная улица совпадала с осью композиции всего центрального района города.

Площадь перед Иезуитским коллегиумом сохранила главенствующую роль, ее застройка получила ансамблевый характер, за счет строительства группы административных и жилых зданий, площадь приобрела конфигурацию правильного прямоугольника. Законченность пространственной организации ансамбля обусловлена также единой этажностью всех гражданских построек – 2 этажа, общим характерным ритмом крыш. Западная сторона площади ограничивалась иезуитским коллегиумом, северная доминиканским монастырем XVI века. Главная площадь Полоцка представляла собой ансамбль, созданный в периода классицизма. Все вновь построенные сооружения располагались симметрично главной оси, проходившей через Витебскую улицу и

коллегиум. В месте выхода Витебской улицы на площадь по ее восточной стороне были выстроены два одинаковых по фасадам двухэтажных дома с тремя ризалитами по главному фасаду.

В ансамбль площади также вошли различные казенные строения, которые придали ему новое содержание. Большинство казенных зданий на площади было создано в соответствии с типовыми проектами второй половины XVIII века. Так, например, по направлению к главному зданию площади располагались дома по три с каждой стороны. Фасады их зеркально повторяли друг друга. Скомпонованные симметрично по отношению к среднему, наиболее украшенному дому и соединенные оградой, они составляли единую композицию. В проектах этих домов нашли отражение наиболее общие принципы классицизма, компактный квадратный объем, примерно одинаковые размеры, вальмовая крыша, сплошная рустовка стен.

Дом коменданта (фото №9), уездный и нижний земский суд (фото №10), губернский магистрат, верхняя и нижняя управа представляли собой двухэтажный объем, покрытый вальмовой крышей, плоскость стен декорирована рустом. В доме вице-губернатора и губернатора ряд элементов (вход со стороны площади, частичная рустовка стен, лучковый фронтон) закреплял ведущую роль этих сооружений в композиции. Это вносило индивидуальные черты в архитектуру каждого из домов, не нарушая единой общей системы построения фасадов.

Их архитектурный облик был подчинен идее создания представительного центра. Здесь широкое применение получил принцип повторности. Неизменной оставалась лишь общая система построения фасадов, высоты зданий, конфигурация, основные членения. Детали же декора исполнялись в каждом отдельном здании, но эти частичные несущественные различия в архитектурной обработке не нарушали единства в построении ансамбля, внося в него лишь некоторые элементы живописности.

Новый период формирования главной площади Полоцка начался во второй половине XVIII века.

На северной и южной сторонах построены одинаковые группы из трех зданий. В 1783 году построен дом генерал-губернатора (фото №8) с каменными службами, не позже 1786 года на месте сгоревшего деревянного возведен каменный доминиканский монастырь. На восточной стороне построены два административных здания с одинаковыми фасадами.

Застройка главной площади явилась показательным примером уникального архитектурного ансамбля. Единству пространственной

организации способствовало в целом симметричная композиция плана. Автором построек был витебский архитектор Иван Зигфриден. Художественная выразительность главной площади объяснялась соединением в одной композиции двух стилевых эпох: барокко и классицизма. Контрастное сопоставление 11-ти 2-этажных домов в классическом стиле и костелов св. Стефана, св. Антония в стиле барокко, и доминиканским костелом в стиле классицизма создавало строго регулярный композиционный каркас ансамбля площади, который был своеобразным ключом к стилистике всей градостроительной структуры классического Полоцка.

Теперь этого ансамбля нет. Три католических храма уничтожены, они являются невосполнимой утратой архитектурно-художественного наследия Полоцка, напоминанием, что католическая церковь наряду с православной создавала достойные памятники архитектуры. Костел св. Антония находился на ул. Великой, примыкавшей к площади, и имел традиционный облик для стиля барокко. Он был построен монахами-францисканцами в 1763 – 1775 годах. Барочная волнистость фасада создавала утонченную игру света и тени, что достигалось при помощи развернутых под острым углом пилонов. После восстания 1830 – 1831 годов костел был закрыт. Позже костела в 1778 году был воздвигнут каменный жилой корпус, часть которого сохранилась до наших дней, здесь теперь находится районная милиция.

В общую композицию застройки главной площади Полоцка были умело включены асимметричные элементы доминиканского монастыря, что обогащало художественную организацию ансамбля, лишало его однообразия при сохранении основной композиционной идеи симметрии городского центра.

Первоначально в 1670 году доминиканцы построили деревянный костел, а затем в 1774 году заложили каменный в честь Матери Божьей, однако его строительство затянулось из-за нехватки средств и закончилось только в 1804 году в стиле неоклассицизма. Продолжительное время, с 1830-х до 1924 года в костеле покоились мощи св. Андрея Боболи, перенесенные из храма св. Стефана. В 1863 года власти монастырь ликвидировали, а костел с этого времени стал парафиальным. В начале XX в. это был единственный в Полоцке парафиальный костел. Разрушен он был в начале Великой Отечественной войны.

Со второй половины XVIII века Иезуитский костел стал доминантой, что отразило политические и идеологические устремления католической церкви (фото №11). Две многоярусные башни главного

фасада и барочный купол на высоком барабане создали три вертикальных элемента формирующих образ основной доминанты городского силуэта.

Иезуитский костел включал несколько трех-, двух- и одноэтажных корпусов. Несколько корпусов выходило своими фасадами на площадь, примыкая к костелу с его северной и южной стороны. Фасады здания имели одинаковое оформление и строгий казенный вид, соответствуя своему предназначению.

Размещение главного элемента застройки – иезуитского костела соответствовало его доминирующей роли. Он располагался на предельной оси площади, служившей одновременно планировочной осью центральной части города, проходившей через Витебскую улицу. Улицы, подходившие к площади, формировали строго симметричную структуру.

В композиции плана коллегиума, корпуса которого были построены перпендикулярно друг другу, прослеживается связь с прямоугольной схемой улиц центральной части города. Коллегиум, законченный по своей градостроительной значимости комплекс, являлся главным элементом ансамбля общественного центра.

Костел св. Стефана стоял на месте теперешнего 9-этажного жилого дома в центре площади. Костел св. Стефана величаво возвышался над центром города своими двумя 60-метровыми башнями. Создавал его неизвестный итальянский мастер, освятили костел 15 августа 1745 года. Облик его напоминал о влиянии архитектуры северо-итальянского барокко, и был развернут к центру города.

В отличие от компактных почти квадратных в плане объемов казенных зданий на восточной стороне были выстроены два протяженных симметричных корпуса. Ансамбль в целом имел многоосевую композицию застройки, при этом если каждое фоновое здание характеризовалось одной осью симметричного фасада, то выходящий на площадь фасад иезуитского костела отличался трехосной композиционной структурой, что соответствовало его акцентирующей роли в ансамбле. Горизонтальным элементом, способствовавшим зрительному объединению рядовых зданий, служил карниз над первым этажом, составлявший единое целое с карнизом ограды, объединявшей казенные дома.

Интерьер храма был богато украшен лепниной с позолотой и живописными работами. Его украшали замечательные иконы «Собор святых мучениц», «Святая Троица», созданные в Вероне прославленным итальянским художником Сальватором Роза (Розатти). В создании живописного алтаря участвовал белорусский художник Семен Чехович. На

хорах стоял орган, созданный итальянцем Домиником Адамом Каспарини. На башнях собора находились колокола и часы-куранты работы виленского мастера Густава Мунди. В часовне при храме с 1808 по 1830-е годы покоились мощи св. Андрея Баболи, перевезенные из Пинска.

Личность Андрея Боболи в истории Костела весьма примечательная. Он – один из 60 иезуитов, кто во времена казачьих преследований XVII века погиб за веру. 16 мая 1657 года возле Яново под Пинском он был схвачен казаками и варварски замучен. Похоронили его в пинском костеле иезуитов. В 1808 года с разрешения царя Александра I останки Боболи перевезли в Полоцк и поместили в крипте костела св. Стефана. В Полоцке они покоились более ста лет. После передачи костела св. Стефана православным в 1830-е годы тело благословенного мученика Боболи перенесли в костел доминиканцев, где оно находилось в специальной часовне до 1922 года. Представители большевистской власти мощи вскрыли и перевезли в Москву на Гигиеническую выставку. В 1923 года их передали Ватикану, а в 1938 года после канонизации мученика их доставили в Варшаву, где они находятся и поныне в крипте санктуария св. Андрея Боболи на ул. Раковецкой.

После восстания 1830 – 31 годов католические храмы российские власти закрывали, тогда и собор св. Стефана переосвятили в православный Николаевский собор. В Варшаву вывезли часть церковных ценностей и картины, орган отправили в Вильно, где он и сейчас исправно работает в соборе св. Яна при университете. Николаевский собор был первоначально корпусным, а затем кафедральным. В XX веке он, как и многие другие храмы, познал самое дикое варварство со стороны властей. Его закрыли в 1921 году и превратили в склад овощей.

Николаевский собор своими башнями главенствовал над площадью, поэтому его решили укоротить и разобрали два яруса колоколен. В 1936 года были уничтожены старинные часы с боем. Между обезглавленных башен повесили огромный портрет Сталина, облепив его гирляндами лампочек, а ниже портрета из электрических лампочек был сделан лозунг «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

В годы фашистской оккупации собор действовал. Однако в послевоенный период, организовавший и венчавший силуэт города и объемно-пространственную композицию его центральной части Николаевский собор был утрачен.

Перед зданием Николаевского собора находился памятник воинам 1812 года (фото №12). В 1835 года в связи с 25-летием победы в войне 1812 года царские власти приняли решение об увековечении основных мест, связанных с боями, установить 16 чугунных памятников трех разрядов – в зависимости от важности военного события. Лучшими были признаны чертежи архитектора А. Адамини. По его чертежам на Санкт-Петербургском заводе отливали памятник для Бородинского поля, Смоленска и Ковно (Каунас). Памятник для Полоцка был отлит 16 мая 1849 года на Луганском (Ворошиловградском) заводе. Выполненный из чугуна он весил 237 тонн (только голова памятника весила 8,5 тон). Высота его была 23,65 м.

26 августа 1850 года в годовщину Бородинской битвы на корпусном плацу был открыт монумент в честь победы русского оружия в Полоцке. Стоял памятник напротив Николаевского собора (бывшего костела св. Стефана). В книге В. Викентьева «Полоцкий кадетский корпус» дается описание монумента: «Памятник представляет собой 8-гранную пирамиду, увенчанную чешуйчатым куполом с позолоченным крестом. Основание его круглое, средняя часть украшена 8-ю бронзовыми золочеными орлами, поставленными на колоннах, которые поддерживают верхнюю коническую часть. Общая высота памятника 33 аршина и 5 вершков. На двух противоположных его сторонах начертаны золотыми буквами следующие надписи: на стороне, обращенной к Витебской улице, – *«Битва при Полоцке 5 и 6 августа и взятие его приступом 7 октября 1812 года Поражение Удино и Сен-Сира графом Витгенштейном»*; на стороне, обращенной к Николаевскому собору, – *«Взято в плен неприятеля 4500 человек, отбито 3 орудия»*. Под этой надписью находится в киоте образ святых Сергия и Вакха, в день памяти которых, т.е. 7 октября войска вступили в Полоцк. Памятник окружает ограда из железных цепей, подвешенных между 20 круглыми чугунными тумбами. На уступе второго яруса к верхней стороне карниза привинчена чугунная граната, найденная в земле, когда была вскрыта яма для закладки фундамента памятника. Отливка его обошлась в 58 тысяч рублей, а постройка – в 14721 руб. 94 коп. Употреблено металла 13 486 пудов 8 фунтов (чугуна 13 417 пудов. 26 фунтов, бронзы 55 пуд. 24 фунтов, железа 12 пудов 38 фунтов)».

Известно, что до Полоцка памятник везли на волах 1403 км. Этот памятник был разрушен в 1932 году. Советские власти разобрали его «в виду острой необходимости металла для родины». Газосварщики разрезали его на куски. Хорошо известно, что повторное использование

такого металла невозможно, и город лишился этого замечательного памятника. В это время власти задумывали в центре города поставить памятник Владимиру Ленину (фото №13).

18 ноября 1936 года напротив Николаевского собора, там, где был памятник воинам 1812 года, был установлен монумент В. Ленину (архитектор Бембель). Однако в первые дни Великой Отечественной войны памятник бесследно исчез. Никаких документов и других свидетельств его исчезновения не сохранилось.

Говоря об истории формирования улицы, следует так же уделить внимание общественно-культурным заведениям, учреждениям образования, торговли и питания.

В 1906 или 1907 годах появилось в Полоцке первое кино, в центре города в 3-х этажном каменном доме (угол проспекта Ф.Скорины и Энгельса). Теперь здесь сквер. На нижнем этаже открылся кинематограф. Это был зал на 100 мест со скамейками и небольшим помостом. Скоро в этом же доме на 2-м этаже был оборудован зал со стульями, а киноустановка была поставлена в будке. У экрана разместили фортепиано, тапер игрой сопровождал демонстрацию фильма. Этот театр получил название «Лотос». Вход был со стороны Верхне-Покровской улицы, а выход во двор, на Александровску улицу. В 1909 года он был закрыт. Второй кинотеатр открылся на улице Александровской напротив почты. Это кинотеатр назывался «Эдем» (фото №17), владельцем был предприниматель Аронов. «Эдем» имел 2 зала на 150 мест. Появились цветные (раскрашенные) фильмы. Они чаще всего демонстрировали явления и красоту природы. Но снимались фильмы и по художественным сюжетам, на исторические темы. Например, демонстрировался цветной фильм о полоцкой княжне Рогнеде.

Кинотеатр привлекал множество зрителей. Дела у Аронова шли очень успешно, и он начинает строительство большого кинотеатра по ул. Александровской, около площади Свободы. В 2012 году он был открыт и назван «Колизей». Он имел в нижнем этаже партер и фойе, на 2-м этаже балкон и лоджии, верхнее фойе и буфет, свою электростанцию. Вмещал более 300 человек.

В 1937 – 1938 годах был построен кинотеатр «Интернационал» на 600 мест. Он имел 2 зала для демонстрации фильмов, концертный зал, буфет, 2 фойе на этажах, читальный зал. Теперь здесь кинотеатр «Родина»

(ул. Свердлова 5), который главным фасадом выходит на проспект Ф.Скорины.

В центре города было 4 аптеки, 2 из них находились в центре города напротив дома Минца по Александровской улице (фото №14).

В начале века в городе было несколько гостиниц и заезжих домов. Главная гостиница «Гранд-Отель» (фото №15), была построена еще в 3-й четверти 19 века. С хорошим рестораном, принадлежавшим Бакаеву, стояла на Витебской улице (проспект Ф.Скорины 5). В 1918 в этом здании разместился Полоцкий совет рабочих, крестьянских и солдатских депутатов, здесь проходил 1-й Полоцкий Поветовый съезд Советов. Сегодня здание не используется.

Городская управа располагалась по ул. Александровской там, где сейчас парикмахерская «Ландыш», а до парикмахерской была столовая. Управа ведала благоустройством в городе и его хозяйством. Там располагались отделы по отраслям экономики.

На современном проспекте Ф. Скорины размещались учреждения образования различного типа: 1) Духовное мужское 4-х классное училище, закрытого типа. Имелось общежитие, столовая, баня. Обучались дети духовенства православной церкви. Выпускники могли быть псаломщиками, дьяконами. С 1967 года там находился вендиспансер и горком КПБ. До 2013 года здесь размещался Полоцкий городской исполнительный комитет, сегодня здание районного исполнительного комитета (проспект Ф. Скорины 10) (фото № 16); 2) Женское профессиональное 4-х классное училище. Учили швейному делу, вышивкам. Сегодня корпус ГПТК №2 (проспект Ф.Скорины 18) (фото №17); 3) 1-е городское или высшее начальное 6 классное училище. В 1912 года оно получило название им. графа Витгенштейна. Здание не сохранилось. Сегодня там находится центральный сквер проспекта Ф. Скорины; 4) частная 5-класная прогимназия Храмцовой так же находилась на ул. Александровской. Обучение было платным.

Полоцк испокон веков был торговым городом. В конце 19 века в его центре на Верхнем базаре (теперь сквер между кинотеатром «Родина» и Госбанк), размещались типичные для России каменные торговые ряды постройки времен Николая I (фото № 18). Они были снесены в 1930-х годах и на их месте разбит парк. На площади между ними были деревянные ларьки, столы и места для подвод. За этим базаром располагался Нижний базар, там, где теперь почта и жилой дом с

магазином «Юбилейный» и сквер рядом с ним. Здесь торговые ряды были деревянные. На базаре стояла единоверческая церковь. На Верхнем базаре торговали мануфактурой, зерном, книгами, церковной утварью, а на деревянных столиках и деревянных ларьках пряниками, баранками, конфетами. На нижнем базаре торговали мясными, мясом, рыбой, фруктами и многим другим.

Кроме того, по ул. Витебской был устроен еще один базар – Сенной (за д. №17 по пр.Ф.Скорины, ювелирным магазином «Зико»).

И сегодня и раньше, в конце 19 – начале 20 века, многие улицы и улочки города Полоцка известны множеством мест питания. Культура питания, проведение свободного времени жителями города, является частью будничной культурной жизни. Локализация объектов общественного питания в Полоцке сложно сегодня привязать к современной городской топографии.

Отсутствуют общие критерии, какие помещения можно отнести к ресторанам, трактирам или просто к постоялым дворам. Нет четкости в определении точек общественного питания в Полоцке. В «Путеводителе по городу Полоцке 1910 года» перечисляются следующие объекты общественного питания: «Гигиеническая столовая» Антона Гайковича по Витебской улице, столовая при «Гранд-отеле» по Витебской улице, столовая при «Виленской гостинице» по Витебской улице, чайная Товарищества народной трезвости по Верхне-Покровской улице, напротив Торговой площади. В книге «Память» приводятся данные, что на 1904 года в Полоцке было 53 постоялых двора, 13 гостиниц, 14 трактиров.

Определить точное количество учреждений в Полоцке можно только опираясь на общепринятое понятие «трактирное учреждение». В Российской империи трактирное учреждение было открытым для публики помещением, в котором продавалась еда и напитки, сдавались в наем отдельные помещения. Отсутствие точного определения привело к путанице в цифрах. К трактирным учреждениям относятся гостиницы, меблированные комнаты, частные корчмы, буфеты при театрах, клубах и т.д. Архивы свидетельствуют, что большинство трактиров размещалось в центре города на улице Александровской.

Объекты общественного питания в городской инфраструктуре (сегодня северная сторона проспекта) разместились гостиница «с номерами и рестораном с горячими кушаньями и напитками Ивана Бакаева» (проспект Ф.Скорины 5), «Гигиеническая столовая» Антона Гайковича.

«В заезжих домах были дворы, где можно было поставить телегу, коня, переночевать и подкормиться, они были расположены в районе базаров и на выездах из города».

Корчмы могли размещаться только в нижних подвальных этажах. Здесь торговали различными продуктами, «исключая индеек, каплунов, цыплят, дичи всякого рода, из числа живой рыбы в харчевнях нельзя было торговать стерлядями, осетриною и белугою, а из напитков для хорчевень разрешалось: чай, полпиво, обыкновенный квас и кислые щи».

Право на содержание корчмы было дано мещанам и крестьянам. В Полоцке в основном владельцами подобных учреждений были евреи.

Корчма совмещала постоянный двор – угол для приезжих. В корчме торговали холодными закусками, очень редко подавали горячие блюда, а так же прохладительные напитки – сельтерскую воду, квас, и т.д. а также спиртные напитки в праздничные дни и «на вынос».

Все заезжие дома, корчмы размещались в деревянных домах, изредка каменных, где проживал хозяин дома. Учреждение занимало 1-2 комнаты. Хозяин обслуживал постояльцев собственными силами своей семьи, изредка нанимал наемных работников. Торговый оборот от мебелированной комнаты «Бристоль» составлял 300 рублей в год, жалование прислуги и швейцара 36 руб. в год.

Объекты общественного питания приносили хорошую прибыль в городской бюджет города. Следовательно, общественное питание играло важную роль в инфраструктуре города. Объекты общественного питания являлись важным атрибутом архитектурной панорамы и вместе с тем удовлетворяли элементарные потребности жителей в общественном питании.

После Великой Отечественной войны центральная часть города лежала в руинах. Лишь немногим довоенным зданиям удалось уцелеть, сохранив память про славные страницы истории полочан. Сразу после освобождения города от немецких войск началось его восстановление. Например, 3 сентября 1944 года на заседании горисполкома было принято решение о восстановлении здания кинотеатра “Родина”, возведенного в 1938 году. В октябре 1944 года на сессии Полоцкого городского Совета депутатов был рассмотрен вопрос “О восстановлении города Полоцка” и принято решение об активном включении в этот процесс горожан. Для того времени закономерным было отведение основной роли в восстановлении партийным и комсомольским организациям. Сразу же после заседания совета было создано 35 комсомольско-молодежных бригад, которые принимали активное участие в недельниках по очистке улиц, подготовке строительных площадок. Однако справиться исключительно своими силами с такой трудной задачей руководство и жители Полоцка не могли, поэтому помощь городу оказывалась не только на республиканском, но и на союзном уровне (Постановление Совета

Народных Комиссаров (СНК) СССР от 19 октября 1944 года “О мерах по оказанию помощи Бобруйскому, Гродненскому и Полоцкому облисполкомам¹⁹”, Постановление СНК БССР от 21 августа 1945 года “О мерах помощи по восстановительным работам года Полоцка”). В основном она осуществлялась в форме поставок транспорта, оборудования и сырья, направлении квалифицированных кадров. В строительных работах также применялся труд военнопленных и осужденных.

На сессии горсовета, состоявшейся 21 июня 1947 года, среди прочих вопросов благоустройства были приняты решения о замене всех ограждений ряда городских улиц, в том числе и улицы Карла Маркса, вместе с имеющимся на последней сквером. Согласно принятому в 1948 году пятилетнему плану восстановления и развития народного хозяйства Полоцка улицу планировалось заасфальтировать.

Очередной генеральный план реконструкции города разрабатывался в 1947 года с учетом тех разрушений, которые были причинены войной, но в контексте основных положений плана 1936 года. Главная магистраль города проектировалась параллельно р. Зап. Двине. Она была образована на основе двух параллельно идущих улиц – К. Маркса и Орджоникидзе и за счет кварталов, расположенных между этими улицами.

30 августа 1948 года Совет Министров БССР утвердил план реконструкции и возобновления Полоцка, который разработали архитекторы Г. Заборский, Л. Мацкевич, А. Хегай. План развития города был рассчитан на 20 лет. Проспект был разработан с учетом наиболее значительных памятников старины и архитектуры.

Постепенно город поднимался из руин. Облик Полоцка в послевоенные годы круто менялся, стиралось историческое лицо города (сохранившего минимальное напоминание о богатом прошлом), в том числе и в его центральной части. Застройка все больше приобретала черты сталинской архитектуры со свойственным ей монументальным стилем. Такие перемены не были стихийными, а осуществлялись в соответствии с генеральным планом восстановления и развития Полоцка, разработанным архитекторами Г. Заборским, Л. Мацкевичем (в 1954 году входили в коллектив авторов площади Победы в Минске), А. Хегот. План реконструкции, был утвержден Советом Министров БССР в августе 1948

¹⁹ Полоцкая область существовала с сентября 1944 по январь 1954 года

года. Данный проект во многом повторял план 1937–1938 годов, подготовленный архитектором И. Раппопортом, реализация которого была прервана Великой Отечественной войной. Согласно новому плану предусматривался снос малых построек, расширение центральной площади, создание проспекта К. Маркса и т.д. В 1949 году в центре проспекта появился памятник вождю революции 1917 года Владимиру Ленину.

Областной статус Полоцка предполагал быстрые темпы развития его как административного, культурного и промышленного центра. В связи с этим большие изменения затронули центральную часть города. Была расширена улица К. Маркса, на которой появились многоэтажные жилые дома с магазинами и бытовыми предприятиями на нижних этажах. На ее пересечении с улицей Гоголя началось строительство Центральной площади (с 6 июля 1979 года – площадь Ф. Скорины) с гостиницей “Двина” (фото №19). и Домом связи. Хотя элемент провинциальности все же присутствовал в оформлении уличных фасадов. Значительный процент застройки этого периода составляют здания, построенные именно в 40–50-е годы, а также здания, существовавшие ранее, но коренным образом перестроенные. Это дома №№ 7, 11, 13, 14 по проспекту Ф. Скорины.

Первым зданием, построенным на проспекте и успешно прошедшем строгую приемку всевозможных комиссий, была гостиница «Двина». Монументальное административное здание, украшенное колоннами, было торжественно открыто для посетителей 22 декабря 1954 года. Гостиница открыла для посетителей 114 комнат 2-й категории. Второе крыло гостиницы было построено в 1976 году. В то время гостиничные номера располагались на двух этажах, каждый номер на 4-5 мест и лишь некоторые из них имели водоснабжение.

В соответствии с генеральным планом развития Полоцка 1964 года предполагался снос всего сохранившегося с конца 18 века архитектурного ансамбля. На южной стороне площади Свободы планировалось строительство ресторана, библиотеки и выставочного зала. Предусматривалось также строительство торгового центра на участке между существующими домами №1 и №3 по проспекту К. Маркса, при этом дом №1 попадал под снос. Позднее были разработаны другие варианты генплана развития города, к счастью сохранившие вышеперечисленные постройки и архитектурный ансамбль. В ходе реализации плана 1960-х годов, уточнявшегося и в 1970-ые, в основном была завершена реконструкция центральной части города.

Площадь Ленина и проспект К. Маркса объединили в единую систему отдельными планировочными районами города и застроили жилыми домами и административными зданиями, учреждениями торговли и культуры. На площади Ленина проходили праздничные демонстрации и митинги.

Период активного строительства социализма определял качественно новые задачи для архитекторов и не только в оформлении экстерьеров зданий, но данный аспект касался и градостроительной деятельности. Архитекторы считали, что создавали новую архитектурную оболочку «социалистического города». В связи с этим, по-новаторски смело разрушалось то, что несло ценнейшую историческую информацию. Поэтому, вместе с позитивными изменениями, затронувшими площадь и проспект, реконструкция имела и свои негативные последствия, связанные с дальнейшим уничтожением исторического и культурного облика Полоцка. Так, в 1964 году была взорвана одна из жемчужин города – Николаевский собор. Решение по сносу памятника архитектуры было принято Городским советом в 1963 году (№ 328 «О мероприятиях по сносу церкви и правого крыла бывшего кадетского корпуса»). На месте собора в 1976 – 1979 годах был построен жилой 9-этажный дом (жители города за своеобразную архитектуру называют его «домом с ушами»), который обезобразил планировку центральной площади, закрыл перспективу проспекта, древнего центра города, Верхнего замка и Софийского собора. Позднее, уже в 1970-ые годы, были снесены постройки доминиканского монастыря.

Необходимо отметить, что политика советской власти в решении вопросов сохранения исторического и культурного наследия основывалась на двойных стандартах. С одной стороны, памятники истории и культуры, не соответствующие основным положениям марксизма-ленинизма, связанные с людьми и событиями, память о которых «мешала» построению нового государства, уничтожались. Поэтому не удивительно, что такая судьба постигла полоцкие храмы, несовместимые с атеистическим мировоззрением советского настоящего и коммунистического будущего. С другой стороны, объекты, легко вписывающиеся в концепцию построения развитого социализма и коммунистического общества, сохранялись для нынешних и будущих поколений. Более того, из небытия возвращались забытые имена. Так, в 1974 году на проспекте К. Маркса был установлен памятник просветителю XVI века и восточноевропейскому первопечатнику Франциску Скорине (фото №20). Монумент с 1979 года «возглавил» одноименную площадь.

Кроме Полоцка, памятники, установленные в честь великого просветителя Средневековья, есть в Минске, польском Кракове, итальянской Падуге, чешской Праге.

В Полоцке еще во времена так называемого “развитого социализма” возникло значительное количество памятников и памятных знаков, отражавших революционные и военные события, в том числе и в рассматриваемом районе. В 1968 году к 50-летию ВЛКСМ (Всесоюзный ленинский коммунистический союз молодежи) на проспекте К. Маркса установлен памятник комсомольцам, погибшим во время Гражданской и Великой Отечественной войн (фото №21). Мемориальная доска в память погибших участников революционных событий 1905 года в Полоцке появилась на доме № 11 (рядом с гостиницей “Двина”) в 1978 году (фото №22). В 1981 году в западной части площади Ленина, на месте скромного захоронения 1944 года 16 генералов и офицеров 1-го Прибалтийского фронта, погибших при освобождении Полоцка, была воздвигнута архитектурно-скульптурная композиция “Освободителям Полоцка” (архитектор Вальмен Аладов, скульптор Геннадий Муромцев) (фото №23). Памятник представляет собой продолговатую в плане стелу-стену, на которой справа бронзовая горельефное изображение трех воинов – раненый солдат, воин со знаменем и воин с автоматом. Слева – лаконичная надпись «Воинам освободителям». На боковой грани и на тыльной стороне стены укреплены бронзовые доски с текстом приказа Сталина по случаю освобождения города и перечислены части, которые его освобождали и получили название полоцких. Перед памятником небольшая площадка, в центре которой гранитная надмогильная плита 3х3 м с именами захороненных. Среди них Герой Советского Союза младший лейтенант Василий Халев, танковый экипаж которого первым освобождал город.

В то же время 1960-ые годы стали для Полоцка временем масштабных переименований площадей, улиц, проспектов, что в первую очередь связано с празднованием 1100-летнего юбилея города и 50-летия Октябрьской революции. В топонимику городского ландшафта в идеологических целях включались имена теоретиков социализма и вождей советского государства и общества. Так, 16 августа 1962 года улицы К. Маркса и Г. Орджоникидзе были объединены и получили общее название – проспект К. Маркса. А 10 мая 1967 года Полоцким горисполкомом было принято решение о переименовании площади Свободы в площадь имени В. Ленина.

2. СОВРЕМЕННЫЙ ПРОСПЕКТ ФРАНЦИСКА СКОРИНЫ И ЕГО ТУРИСТИЧЕСКАЯ ИНФРАСТРУКТУРА

В наши дни, как и в прежние времена, площадь Свободы выполняет функцию административного центра города. В бывшем здании Духовного училища (проспект Ф. Скорины, 10) второй половины 19 века и здании Управ и губернской канцелярии конца 18 века (проспект Ф. Скорины, 8) размещается Полоцкий районный исполнительный комитет и его отделы. Так, в доме №8 расположен Отдел физической культуры спорта и туризма (ОФКСиТ) Полоцкого райисполкома и организованный на его базе Туристический информационный центр. В сохранившемся здании Дома губернатора конца 18 века (проспект Ф. Скорины, 6) расположилась администрация Центральной городской больницы (фото №24). В 1990-ые годы на территории бывшей детской площадки, между зданиями Духовного училища и Управ и губернской канцелярии на сохранившемся фундаменте был восстановлен Дом генерал-губернатора (проспект Ф. Скорины, 8а) (фото № 8), в котором размещается Полоцкое отделение Белагропромбанка. На противоположной стороне площади сохранилось здание начала 20 века, в котором размещалось 1-е городское шестиклассное училище (сейчас Детская художественная школа) (фото № 25). Таким образом, с современной площади Свободы гостям и жителям города открывается вид на элементы градостроительства конца 18 – начала 20 веков.

Градостроительная ситуация, которая сложилась к настоящему времени, позволяет сказать, что городской центр в основном сохранил прямоугольную планировочную систему, свидетельствующую о градостроительных идеях классицизма. В целом, не изменены траектории улицы. Данный факт говорит об устойчивой традиционной преемственности в развитии планировочной структуры исторического района, прослеживаемой с последней четверти XVIII века.

Облик исторической улицы в каждом городе играет далеко не последнюю роль в создании городского своеобразия. Наряду с определяющей ролью доминирующих зданий ансамблю жилой улицы нередко принадлежит ведущая роль в создании выразительности городского ландшафта.

Проспект Ф.Скорины проходит через весь центральный район города. Это одна из старейших улиц Полоцка. Природный ландшафт в данном случае явился тем фактором, который определил органическую связь застройки с наиболее характерными видовыми точками.

Доминантный ряд в виде "линейной" системы памятников и живописность жилой застройки определяли и характер, и целостный композиционный строй города, в котором сквер стал объединяющим элементом.

В настоящее время с утратой доминанты (Николаевского собора) исчезла существовавшая ранее цельная панорама. Все сохранившиеся ныне дома, расположенные по проспекту, различны по степени сохранности, художественной, научной и исторической ценности, по степени концентрации этих ценностей на определенном отрезке, по силе своего художественного воздействия. Большинство этих зданий – памятники архитектуры, имеющие разные категории ценности и находящиеся под охраной государства.

Каждое здание представляет собой отдельный элемент, подчиненный в решении композиции всей системе застройки. Благодаря этому улица становится ярким, запоминающимся своеобразным характером городского ландшафта.

Различная степень ценности разных элементов интерьера улицы требует и различных масштабов вмешательства в эту историческую зону. Поэтому очень важным является критерий восстановления композиционно-пространственной целостности и художественной выразительности ценной застройки исторической части города. Архитектурное наследие образует как бы историческое напластование, позволяющее ощутить время, помогает почувствовать зримую связь и преемственность эпох.

В городском строительстве конца XIX – начала XX веков все больше стало появляться зданий и сооружений общественного назначения и жилых каменных домов.

Большинство домов, выстроенных в рассматриваемый период в Полоцке, имеют богатую, разнообразную пластику фасадов с четким ритмическим делением, пропорциями и масштабом, где изначально была заложена однородность, повторность, позволившие проявиться стилеобразующему принципу эклектики наиболее полно и исчерпывающе в композиции их фасадов. В качестве примера можно привести несколько зданий.

Выразительность фасада дома № 5 по проспекту Ф.Скорины также достигается регулярным ритмом прямоугольных окон с использованием в центральной части арочных оконных обрамлений. Здание декорировано пилястрами, лопатками, подоконными нишами. Оконные проемы главного фасада декорированы наличниками. Этажи разделены междуэтажными тягами. Венчает здание развитый профилированный карниз.

Своеобразное оживление вносят стилизованные изображения головы льва – маскароны (такие же использованы на доме № 29). Среди пластических деталей встречаются и строгие прямолинейные членения, и причудливые кронштейны, классический акантовый лист, узорные ленты фризов. На плоскости стены присутствуют и скульптурные украшения – маскароны, узоры растительного орнамента. Это типовые элементы заводского изготовления, однако, они по-своему характеризуют богатство средств и возможностей при оформлении зданий конца XIX – начала XX веков.

Второй ярус стен дома № 4 прорезан прямоугольными проемами и богато декорирован тягами, наличниками, лопатками.

Для достижения большей художественной выразительности верхние угловые части стен украшены декоративными элементами.

В создании художественного образа городской застройки важную роль играл и архитектурный стиль модерн. Железо, сталь, железобетон, большемерное стекло, новые строительные конструкции, широко входившие в архитектурную трактовку, были одной из важных предпосылок для формирования на рубеже XIX – XX веков рационалистической архитектуры. Сторонники модерна призывали к пересмотру всех аспектов архитектуры и полному отказу от художественных традиций.

Если в основе эклектики лежал порядок, базирующийся на сознательном отборе прошлых столетий, то основу модерна составлял индивидуализм композиций. Приметы нового стиля можно увидеть на фасаде дома № 1 проспекта Ф.Скорины.

Модернистской художественно-стилевой трактовкой отличается дом № 9, решенный угловым трехэтажным объемом. На фоне ритма прямоугольных окон выделяется скошенная угловая часть, которая выступает консольным подвешенным эркером, полукруглым в плане. Использование углового эркера в подобных зданиях становится почти обязательным и не столько из-за их внутренней планировочной организации, сколько с точки зрения создания архитектурной доминанты, которая должна акцентировать городской перекресток. Восточный и южный фасады здания оформлены прямоугольными в плане эркерами, завершенными криволинейными стилизованными фронтонами.

Несмотря на то, что в небольших городах архитектура отличалась некоторой упрощенностью, пластика экстерьера большинства домов, выстроенных в Полоцке на рубеже XIX – XX веков, органично сочетается с конструктивно-пространственной структурой зданий и является своего рода продуктом материальной и духовной культуры эпохи.

Непосредственно на территории площади воссоздан находившийся здесь ранее Памятник героям войны 1812 года. Монумент, инициаторами воссоздания которого выступили органы государственной власти Беларуси и России при поддержке ряда общественных объединений (Русская православная церковь, Белорусское общественное объединение ветеранов), был возведен за счет средств бюджета Союзного государства и был торжественно открыт 21 мая 2010 года. В преддверии данного события, летом-осенью 2009 года на площади Свободы проводились охранные раскопки на месте планируемой установки памятника героям войны 1812 года.

Раскопки этой части площади позволили выяснить, что, начиная с XI века, на этом месте находилась усадебная застройка богатых полочан, в основном ремесленников. Археологами были найдены ювелирные изделия, в частности – два уникальных креста-мощевика. Подобные кресты носила элита того времени: бояре, князья либо епископы. Среди других интересных артефактов было обнаружено костяное стило (писало) с гравировкой времен Всеслава Чародея. В XVI веке на этом месте был основан городской рынок. Данные раскопок и письменных источников, позволили полоцкому археологу, доктору исторических наук Д.В. Дуку определить предположительное место размещения полоцкой ратуши на месте современного здания «Белагропромбанка». В конце 18 века к приезду императрицы Екатерины II, когда строился дом генерал-губернатора, ратуша была перестроена. Таким образом, Полоцк потерял ренессансную постройку и приобрел постройку административного типа.

Современный проспект Ф. Скорины сохраняет в своем облики уникальные элементы монументальной культуры 19 – начала 20 веков. Со второй половины 19 века сохранились здание гостиницы «Гранд-отель» (дом №5) (выставлено на торги) и здание жилого дома №16. Конец 19 – начало 20 века представляют дома №1, №3, №9, №14, №16, №18, №20, №22, №29, ощутившие на себе влияние архитектурного стиля модерн. Часть зданий (№№ 14, 16, 18, 20) изменила свой архитектурный облик в период реконструкции центральной части города в 50-х минувшего столетия.

По мере удаления от площади Свободы 1-2-х этажная застройка конца 18 – начала 20 века сменяется 3-4-этажной середины 20 века. Линейная композиционная структура проспекта Ф. Скорины приобретает значение «ключа» – движение вдоль большой оси соответствует основным этапам роста города. Преемственность развития планировочной структуры

в пределах исторического центра года Полоцка, ее сохранность и устойчивость является памятником истории градостроительства.

Городской центр в основном сохранил прямоугольную планировочную систему, свидетельствующую о градостроительных идеях классицизма. Свои траектории сохранили улицы. Все это позволяет говорить об устойчивой традиционной преемственности в развитии планировочной структуры исторического района, прослеживаемой с последней четверти XVIII в. В то же время в советские времена была утрачена одна из жемчужин Полоцка – Николаевский собор, выступающий в качестве доминанты проспекта и всей центральной части города. Однако отметим, что в «Детальном плане центральной части года Полоцка с проектом регенерации исторической зоны», подготовленном авторским коллективом БелНИИП градостроительства, предусмотрено восстановление Николаевского собора (расчетный 2020 год).

Со становлением государственного суверенитета Республики Беларусь и активизацией внимания белорусского общества к своему историческому и культурному прошлому некоторым объектам Полоцка возвращаются их прежние названия, некоторые – именуются в честь знаменитых представителей белорусского народа. В 1992 году Полоцкий городской Совет народных депутатов принял решение «О концепции переименования улиц года Полоцка», основанное на идее возвращения улицам города первоначальных исторических названий. 28 мая 1992 года решением Совета народных депутатов площади Ленина было возвращено прежнее название – площадь Свободы (в 1919 году Корпусная площадь получила название площадь Свободы). В 2009 году в канун празднования 1147-летия Полоцка Полоцкий городской Совет депутатов переименовал проспект К. Маркса в проспект Ф. Скорины. Причем решение о новом названии проспекта было принято после широкого обсуждения, на основании опроса общественного мнения. Горожане единодушно высказались за увековечение памяти своего земляка.

Историческое значение личности Скорины для Полоцка нашло свое отражение и на табличках с названием проспекта, которые содержат не герб города, к примеру, а личную скориновскую печать. Изображение гербовой печати Ф. Скорины имеется на титульном листе выданной им в 16 веке «Библии». Одни исследователи основное содержание печати – образ «Луна Солнечная» трактуют как получение знаний, физическое и духовное совершенствование человека. Другие – связывают его с христианскими символами, олицетворяющими победу света над тьмой, христианства над «неверными». Существует также предположение связи

образа с астрономическим явлением частичного солнечного затмения, имевшим место в 1486 году. Согласно этой версии восточнославянский первопечатник подобным образом зашифровал дату своего рождения.

Современный проспект Ф. Скорины включает в себя бульварную зону – аллею посреди улицы, которая предназначена для пешеходного движения, кратковременного отдыха (оборудована скамейками, на площади Ф.Скорины – фонтан). Для жителей и гостей Полоцка проспект представляет собой определенный экскурс в историческое прошлое города, связанный с именами исторических личностей, прославивших Полоцк далеко за пределами Беларуси, а также с событиями, оставившими свой отпечаток на страницах его истории и отражающихся в современном облике города. Здесь размещены монументы восточноевропейскому первопечатнику Франциску Скорине, просветителю и поэту Симеону Полоцкому (Самуил Петровский-Ситнянович), политическому лидеру Владимиру Ленину (Ульянов), героям Великой Отечественной войны и войны 1812 года и т.д.

Центральная часть города формировалась в течение длительного времени, и постепенные архитектурно-планировочные напластования создали ее своеобразный облик. Памятники истории, культуры и архитектуры можно рассматривать и как напоминание о прошлом, и как современное явление. Проспект не только сохраняет в себе элементы монументального искусства советского времени (памятники комсомольцам, освободителям Полоцка, вождю революции В. Ленину, первопечатнику Ф. Скорине) и представляет новые монументы периода национально-государственного строительства (памятники и памятные знаки просветителю С. Полоцкому, букве «Ў», воинам-афганцам, географическому центру Европы), но и транслирует особенности формирования и сохранения культуры памяти о прошлом белорусского народа. Поэтому проспект Ф. Скорины может быть представлен отдельным туристическим объектом, соединяющим в себе прошлое, настоящее, и конечно будущее города Беларуси.

У площади Свободы первым гостей и жителей Полоцка «встречает» памятный знак букве белорусского алфавита «Ў» (фото № 26). В отличие от остальных памятников и памятных знаков проспекта Ф. Скорины, посвященных конкретным историческим личностям или событиям, он является памятником культурному своеобразию народа, воплощенного в его языке – такой буквы нет ни в одном алфавите мира. На постаменте сделана надпись – поэтическая метафора известного белорусского поэта,

уроженца Витебщины Григория Бородулина: «Ад Еўфрасінні, ад Скарыны, ад Полацка пачаўся свет...». Открытие знака было приурочено к проведению в начале сентября 2003 года (очередного) Дня белорусской письменности. Памятник был задуман, как солнечные часы, по которым можно определить время суток. Необходимо отметить, что солнечные часы присутствовали и ранее в истории Полоцка. В свое время они были созданы студентами и преподавателями Полоцкой иезуитской академии. Однако после упразднения ордена иезуитов в Российской империи и закрытия академии часы были перевезены в Петербург, они показывали не только время, но и много другой информации, собирая возле себя толпы интересующихся жителей и гостей северной столицы. В 1835 году после открытия Полоцкого кадетского корпуса часы вернули в Полоцк и передали кадетам. В 1990-ые годы в Музее истории религии года Санкт-Петербурга экспонировались солнечные часы из Полоцка. Когда и по какой причине их снова перевезли в «северную столицу» России точно не известно.

Одновременно с памятным знаком букве «Ў» в сквере возле кинотеатра «Родина» был установлен памятник знаменитому церковному и общественному деятелю, поэту и просветителю 17 века Симеону Полоцкому (фото №27). Благодаря его инициативе в Москве было открыто первое высшее учебное заведение – Эллино-греческая академия, организована типография, свободная от церковной цензуры. Скульптор Александр Финский, архитекторы Наталья Царик и Георгий Федоров создали эффект присутствия просветителя в центре современного Полоцка, расположив фигуру сидящего на скамье Симеона. Напротив монумента С. Полоцкому – один из памятников Ленину в Полоцке, как напоминание о революционном прошлом древнего города, о семидесяти годах советской власти и стремлении построить светлое будущее – коммунистическое общество, что оказалось недостижимой мечтой предыдущих поколений.

В 2010 года перед кинотеатром «Родина» был установлен бюст Юрию Таричу (Алексееву), белорусскому и русскому кинорежиссеру, сценаристу, одному из основателей белорусской художественной кинематографии, родившемуся в 1885 года в Полоцке. Неплохо было бы рядом с бюстом Ю.Таричу (фото № 28) установить еще один – белорусскому режиссеру театра и кино Михаилу Пташуку, который свои первые творческие шаги делал здесь, в Полоцке. Еще будучи студентом второго курса режиссерского факультета театрального училища им. Щукина, он приезжает в Полоцк, создает здесь театральную студию

«Современник» и к 1100-летию Полоцка ставит спектакль «Красная линия» по пьесе В.Собко.

Еще одним шагом на пути развития туристической привлекательности города стало открытие в 2008 году, в рамках празднования Дня города Полоцка, памятного знака «Полоцк – географический центр Европы» (фото №29). Он установлен рядом с площадью Ф. Скорины и гостиницей «Двина». В основании скульптурной композиции – роза ветров с обозначением сторон света. На следующем уровне изображено северное полушарие Земли. Здесь развернута карта Европы, на которой определен ее центр. Дуги-меридианы увенчаны гербовым отличием Полоцка – трехмачтовым кораблем. Надпись «Географический центр Европы» трактуется на пяти языках: с севера – на шведском, с юга – на греческом, с востока – на русском, с запада – на английском, а по кругу – на белорусском. Специальными табличками обозначены координаты крайних точек Европейского континента. Основанием для установки памятного знака стали расчеты белорусских ученых, подтвержденные Московским институтом геодезии, аэрофотосъемки и картографии. Каждый желающий на находящемся рядом полоцком почтамте может получить памятный именной сертификат о посещении белорусского центра Европы.

14 октября 2004 году в сквере напротив Свято-Покровской церкви была открыта часовня, призванная увековечить память тех, кто погиб в Афганистане, а также других локальных войнах (фото №31). Часовенка в форме маленького стилизованного храма напоминает соотечественникам об авантурной войне в Афганистане под знаком интернациональной помощи, которая начиналась в 1979 году и, к счастью, закончилась выводом советских войск в 1989 году. Бывшие воины-афганцы каждый год 15 февраля, в день вывода войск, собираются вместе, чтобы почтить память своих товарищей. Полотчина потеряла 29 своих сыновей на той войне, они остались вечно молодыми в памяти их родных и друзей. 32 полочанина с афганской войны вернулись инвалидами. На стенах часовни выбиты имена погибших.

В этот же день рядом с часовней (по четной стороне проспекта) была освящена восстановленная Свято-Покровская церковь, построенная еще в 1781 году, которая являлась однопрестольной кладбищенской церковью монастыря Богоявления (фото №30). Именно эта церковь дала название Нижнепокровской и Верхнепокровской улицам. Необходимо отметить, что Свято-Покровская церковь пережила несколько

восстановлений. Первоначально храм был деревянным. Однако со временем он обветшал, и в 1865 года по решению российского императора Александра II на месте пришедшего в негодность деревянного храма стали строить кирпичный. В 1900 году во время сильного пожара церковь была уничтожена. Новый храм был заложен в 1905 года. Когда церковь была достроена, неизвестно, но в «Путеводителе по Полоцку 1910 года» она значилась как строящаяся. Скорее всего, ее строительство закончили до первой мировой войны. В 1930-е годы власти закрыли церковь, а служителей подвергли репрессиям. В 1963 году остатки храма, в котором до этого находилась кондитерская фабрика, взорвали. В новом столетии храм возродили в третий раз. По своим архитектурным формам восстановленная и освященная церковь представляет собой типичный ретроспективно-русский стиль (псевдорусский).

Неотъемлемыми элементами любого туристического объекта являются места общественного питания и размещения, пункты реализации сувенирной продукции. В городе имеется значительное количество объектов для организации питания туристов. На проспекте Ф. Скорины такие места – различной категории: ресторан, пиццерия, кафе, кафе-мороженое. В меню ресторана «Славянский» включены блюда белорусской и русской кухни, в пиццерии «Доминика» – итальянской. Проводятся дни национальной кухни стран мира. Рестораном «Славянский» заключены договора с туристическими фирмами Полоцка, Минска, Витебска, Гродно и других городов по питанию туристических групп из стран ближнего и дальнего зарубежья, Республики Беларусь.

Питание в туризме рассматривается, как неотъемлемая часть услуг для знакомства с местной культурой. Национальная кухня – один из способов не только получения удовлетворения, но и познание истории того или иного региона. В то же время на проспекте отсутствует ресторан, кафе или пункт быстрого питания, специализирующийся исключительно на белорусской кухне, в меню которого могли быть включены и оригинальные блюда полоцкого региона. Также видится необходимой организация летнего кафе на период весна-лето, характеризующимся наибольшим наплывом туристов. В качестве негативного момента отметим, что лишь небольшой процент персонала объектов общественного питания владеет иностранными языками. Это, в свою очередь сказывается на имидже города.

Завершена реконструкция гостиницы «Двина» (фото №32), номерной фонд которой приведен в соответствие со стандартами

современного гостиничного комплекса. Сейчас к услугам гостей города 4-этажное здание, включающее 111 номеров на 205 мест высшего и первого разряда. Гостиница «Двина» является единственной в городе Полоцке. За минувший год ее посетило более 10 565 человек, в том числе 1 534 человека из различных стран мира: Венгрия, Германии, Австрия, Великобритания, Италия, Канада, Польша, Чехия Финляндия, США. Нидерланды, Латвия, Литва, Эстония и стран СНГ. Частыми гостями являются политические деятели, депутаты, послы различных стран, артисты. В то же время в связи с возросшим в последние годы потоком туристов из стран дальнего и ближнего зарубежья необходимы новые современные места размещения.

Необходимо отметить, что «Двина» является главной составляющей гостиничного комплекса «Славянский». В его состав кроме гостиницы входят: конференц-зал, ресторан «Славянский», кафетерий при гостинице, сауна, платная автостоянка, парикмахерская, арт-салон и др., предоставляющие жителям Полоцка, а также туристам услуги различного характера. Например, в арт-салоне «Sova» гости города могут не только познакомиться с произведениями живописи современных белорусских авторов, но и приобрести их в свою коллекцию, преподнести в качестве подарка родным и близким.

Активизировалась работа по реализации сувенирной продукции, в том числе в пунктах продаж, размещенных на проспекте. В августе 2008 года на проспекте Ф. Скорины, 7 открылся специализированный магазин сувенирной продукции «Город мастеров». Магазин имеет широкий ассортимент продукции сувенирной и туристической направленности. Специализированный отдел сувениров открыт в магазине «Ковры». Продажа сувенирной продукции также осуществляется в магазинах «Топаз», «Зико», «Горизонт» и «Турист», киосках «Союзпечать», туристическом агентстве «Семь дорог», гостиничном комплексе «Славянский».

Сувенирные товары реализуются как в виде печатной продукции (открытки, буклеты, книги), так и в виде канцтоваров, изделий из бересты, дерева, лозы, керамики, стекла льна, текстиля и других материалов по различного уровня ценовым предложениям. В то же время широкий выбор сувениров предлагает лишь «Город мастеров» (фото №33), в то время как ассортимент остальных вышеперечисленных пунктов продаж заставляет желать лучшего. В весенне-летний период на проспекте

недостаточно мест, где осуществляется мелкорозничная торговля сувенирами.

Полоцк имеет ряд преимуществ перед другими городами Беларуси в плане развития туристических услуг. Имея уникальное историко-культурное наследие, город может стать крупнейшим туристическим центром Беларуси. Вопросам стимулирования развития туристической индустрии Полоцка с последующим его превращением в один из ведущих туристических центров Республики Беларусь большое внимание уделяется в «Комплексной программе развития города Полоцка на 2011 – 2015 годы». Выполнение данной программы ориентировано на развитие туризма в регионе как одного из основных источников дохода; создание в городе конкурентоспособного туристического комплекса с планируемым количеством посещающих до 3 миллионов человек в год; продолжение работы по возрождению и сохранению культурного и духовного наследия Республики Беларусь; превращение города Полоцка в крупнейший туристический центр страны.

Необходимо отметить, что, несмотря на уникальность проспекта Ф. Скорины как туристического объекта, разработанные концепции развития туристической инфраструктуры Полоцка обошли своим вниманием данный исторический район. В черте города Полоцка определены три территории для развития различных видов туризма: Верхний замок (археологический туризм), Спасо-Евфросиниевский монастырь (духовно-исторический туризм) и парк культуры и отдыха на левом берегу реки Западная Двина (развлекательный туризм). В свою очередь проспект Ф. Скорины видится привлекательным и перспективным элементом туристической инфраструктуры. В экскурсионной программе он может рассматриваться в качестве логического продолжения экскурсионного маршрута от Софийского собора как археологического, административно-духовного и светского центра средневекового города к началу современного проспекта (площадь Свободы) и его продолжению как центра города конца 18 – 21 веков. Более того, он может рассматриваться в качестве отдельного «самодостаточного» туристического объекта.

При сравнении основных направлений развития туристической отрасли города Полоцка очевидным является преобладание выездного туризма над въездным. В структуре въездного и внутреннего туризма выделяются такие его направления как познавательный, исторический, религиозный, событийный туризм. Например, большой поток

организованных и неорганизованных туристов наблюдался в связи с празднованиями 1150-летия Полоцка и 200-летием войны 1812 года. В день празднования юбилея города Полоцк посетило свыше 3 тыс. организованных туристов. В эти дни на площадке у входа в гостиницу «Двина» работала одна из трех волонтерских групп по оказанию экспресс-экскурсий гостям города.

Постоянный интерес вызывают фестивали и другие мероприятия. Для гостей и жителей города ежегодно в Софийском соборе проводятся международные фестивали камерной и органной музыки с участием зарубежных исполнителей: в ноябре здесь проходят международные фестивали органной музыки «Званы Сафії», а в апреле – старинной и современной камерной музыки. На проспекте Ф. Скорины проходят культурные мероприятия общереспубликанского масштаба (Дожинки, празднование Дня белорусской письменности). Проспект Ф. Скорины является центральным местом проведения любимых у горожан и гостей города праздников, таких как День города, Экологический праздник. В Полоцке проводятся также спортивные мероприятия областного, республиканского и международного уровня. Например, в 2012 году в городе прошел международный турнир по гандболу с участием гостей из Украины, России и ряда других стран ближнего зарубежья. В этом же году регулярно проводились игры чемпионата Республики Беларусь по баскетболу среди команд первой лиги и т.д.

Таким образом, привлекательным для туризма Полоцк делают не только сохранившиеся исторические и культурные объекты, но и организуемые мероприятия, в том числе международного уровня.

Однако недостаточно развитая туристическая инфраструктура препятствует увеличению объема внутреннего и внешнего туристического потока, как доходной составляющей экономики города. В 2011 году город Полоцк с деловыми, туристическими и служебными целями посетили около 300 тыс. туристов и около 55 тыс. паломников. Экспорт туристических услуг за 2011 год составил 236,4 тыс. долларов США (на одного туриста 78,8 долларов США). Объем платных туристических и экскурсионных услуг составил на одного туриста менее 1 дол. США. Очевидно, что расширение туризма является актуальной проблемой развития города. В следующем юбилейном году (1150-летие Полоцка и 200-летие войны 1812 года) по данным ОФКСиТ Полоцкого горисполкома за первые 8 месяцев город посетило свыше 45 тыс. организованных и около 80 тыс. неорганизованных туристов. Необходимо отметить, что

проведение статистических подсчетов количества неорганизованных туристов достаточно проблематично. В основном статистические данные опираются на количество туристов, посетивших Спасо-Ефрасиньевский монастырь, поэтому объективно не могут рассматриваться в качестве исчерпывающих. Отметим, что на данный момент специалистами ОФКСиТ Полоцкого горисполкома ведется разработка системы подсчета туристов.

Какое же место проспект Ф. Скорины занимает в полоцких туристических маршрутах? Достаточно скромное. Из шести городских маршрутов, информация по которым представлена ОФКСиТ Полоцкого горисполкома (сайт «Полоцк туристический»²⁰), лишь в двух предусмотрено знакомство с проспектом или его отдельными элементами. Например, «Полоцк Юбилейный» предусматривает посещение следующих мест: Художественная галерея – Софийский собор – Полоцкий иезуитский коллегиум – оборонительный земляной вал Ивана Грозного – памятник Евфросинии Полоцкой – *памятник героям Отечественной войны 1812 года – памятный знак букве «Ў» – памятник Симеону Полоцкому – памятник Франциску Скорине – географический центр Европы* – Музей белорусского книгопечатания. И только туристический маршрут «По улицам старинного Полоцка» (площадь Свободы – ул. Крыжовая, переходящая на ул. Нижне-Покровская (бывшая ул. Пробойная) – ул. Ленина, переходящая на ул. Энгельса (бывшая ул. Спасская) – *проспект Ф. Скорины (бывшая ул. Витебская)* – ул. Нижне-Покровская (бывшая ул. Великая) – ул. Стрелецкая – Нижний замок – ул. Замковая) рассматривает проспект как целостный объект.

Веб-ресурс «Краевед-исследователь Полоцкой земли», подготовленный сотрудниками отдела туризма, краеведения и экскурсий Центра детей и молодежи года Полоцка содержит материалы по заочной экскурсии «Площадь Свободы в Полоцке: история и современность». Пешеходная 2-х часовая экскурсия ориентирована на взрослых экскурсантов и детей, и в заявленном содержании предполагает «знакомство с важными этапами жизни полочан» на примере административного центра Полоцка – Площади Свободы. Вместе с тем необходимо отметить, что основную часть маршрута (временную и смысловую) занимает ул. Нижне-Покровская, с которой и берет начало экскурсия. Однако согласно особенностям планирования и застройки города в 18 – 21 веках логичным вариантом экскурсии предложенного

²⁰ Сайт разработан в 2008 году ОФКСиТ Полоцкого горисполкома.

выше названия и содержания видится путь от площади и далее по проспекту Ф. Скорины – бывшим улицам Витебской Верхне-Покровской.

Полоцку, как туристической жемчужине Беларуси, посвящены, многие брошюры и буклеты. Однако иногда информация, представленная в подобных изданиях, попав в руки туриста, может поставить его в затруднительное положение. Так, в путеводителе и брошюре по Полоцку минского издательства «Рифтур», которое, к слову, специализируется на туристической и краеведческой литературе, подготовленных к 1150-летию города, закралась «обидная» ошибка. Проспект Ф. Скорины, носивший это название уже три года, в данных растиражированных изданиях является все еще проспектом К. Маркса (!).

Развитием въездного туризма посредством рекламы и проведения маркетинговых мероприятий, направленных на привлечение потенциальных туристов как из Беларуси, так и зарубежных стран, сбором, обобщением и предоставлением информации о туристических ресурсах и услугах Полоцка занимается созданный при ОФКСиТ Полоцкого горисполкома Туристический информационный центр. Его сотрудниками предоставляется информация о городе посредством распространения соответствующей литературы (буклетов, карт, брошюр, информационных блоков в Интернет-пространстве), индивидуального консультирования и помощи в услугах экскурсовода. Основная задача деятельности центра – реклама Полоцка как крупного исторического, культурного и туристического центра не только в белорусском информационном пространстве, но и в международном. Среди практических мероприятий ОФКСиТ Полоцкого горисполкома стало обеспечение установки информационно-туристической стойки в холле гостиницы «Двина» гостиничного комплекса «Славянский» (2012 год). К сожалению, при посещении гостиницы в январе 2013 года киоск не функционировал.

Полоцкий туристический информационный центр был открыт 8 июля 2010 года в рамках проведения финальной конференции проекта международной технической помощи «Белла Двина – путешествуя через границы, открывая культуру, наслаждаясь природой региона Западная Двина/Даугава» (Латвия/ Беларусь). Его организация была предусмотрена Указом Президента Республики Беларусь от 17 декабря 2007 года № 647 «Об утверждении Комплексной программы развития года Полоцка на 2008–2012 годы». В рамках проекта «Белла Двина» на туристско-информационный центр было потрачено более 90 млн. руб. Финансовые средства проекта были использованы на текущий ремонт помещений,

покупки офисной и компьютерной техники, мебели, расходных материалов, туристско-информационных стоек и т.д. Проект «Белла Двина» осуществлялся с 2008 по 2010 годы в рамках Европейского инструмента добрососедства и партнерства при непосредственном участии Полоцкого городского исполнительного комитета и Учреждения содействия развитию международного диалога и сотрудничества «Интеракция».

Еще одним примером сотрудничества с Европейским Союзом стала установка по проспекту Ф. Скорины 75 светодиодных светильников в рамках реализации Плана устойчивого энергетического развития. Проект реализовывался на протяжении 2009–2012 годов.

Как видим, у Полоцка большие перспективы для дальнейшего развития, даже в рамках всего лишь одной улицы. Но Полоцк – это больше чем начало культурного и сакрального пространства нашего государства. Полоцк – это еще совсем не раскрытый феномен истории.

3. ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ПРОСПЕКТА ФРАНЦИСКА СКОРИНЫ

3.1 Указатели направления движения туристов

Указатели направления движения туристов установлены в 2006 году. В настоящий момент в городе установлено 3 указателя (проспект Ф. Скорины, ул. Коммунистическая и ул. Ф. Скорины). Один из них расположен на проспекте Ф. Скорины – около ОАО «Гостиничный комплекс «Славянский» (фото). В рамках проекта трансграничного сотрудничества «Белла Двина 2» в 2013 году будет установлено 12 указателей направления движения туристов, в том числе 1 указатель на проспекте Ф. Скорины (ОАО Гостиничный комплекс «Славянский») и 11 рядом с основными туристическими объектами города (железнодорожный вокзал, памятник князю Всеславу Брячиславичу, памятник Николаю Чудотворцу, ОАО «Дом торговли», Свято-Покровская церковь, Природно-экологический музей, автобусный вокзал, Музей белорусского книгопечатания и музей-библиотека Симеона Полоцкого, Детский музей, территория (озеленённый участок) на пересечении ул. Ефросинии Полоцкой и ул. Коммунистической, часовня в память столетия перенесения мощей преподобной Евфросинии Полоцкой).

Перспективные места установки указателей направления движения туристов на проспекте Ф. Скорины:

- площадь Свободы (в начале проспекта);
- у памятника Симеону Полоцкому.

3.2 Информационная табличка у достопримечательностей

Информационные таблички у достопримечательностей установлены в 2010 – 2011 годах. В настоящий момент в городе установлено 4 информационные таблички у достопримечательностей города (у памятника войне 1812 года, Софийского Собора, комплекса бывшего иезуитского коллегиума, Богоявленского собора). Одна из них расположена на проспекте Ф. Скорины – на площади

Свободы (фото).

В рамках проекта трансграничного сотрудничества «Белла Двина 2» в 2013 году будет установлено 25 информационных табличек, в том числе на проспекте Ф. Скорины – 7 (площадь Свободы, памятник В.И.Ленину, памятник Симеону Полоцкому, памятник Франциску Скорине, каплица воинам-афганцам, Свято-Покровская церковь, памятный знак букве «Ў») и еще 18 табличек (Музей белорусского книгопечатания и музей-библиотека Симеона Полоцкого, Природно-экологический музей, Краеведческий музей (бывшая Лютеранская кирха), Детский музей, Музей традиционного ручного ткачества Поозерья, Художественная галерея, Домик Петра I, Борисов камень, Вал Ивана Грозного (Нижний замок), Красный мост, памятник князю Всеславу Брючиславичу, памятник Евфросинии Полоцкой, памятник Николаю Чудотворцу, памятник зодчему Иоанну, памятник кривичам – основателям Полоцка, памятник 23-м воинам-гвардейцам, Спасо-Евфросиниевский женский монастырь (у входа на территорию, Спасо-Преображенская церковь Спасо-Евфросиниевского женского монастыря).

Перспективные места установки информационных табличек на проспекте Ф. Скорины:

- у здания туристско-информационного центра г. Полоцка.

3.3 Дорожный знак «достопримечательность»

Дорожные знаки «Достопримечательность» были установлены в 2012 году. В настоящий момент в городе Полоцке установлено 8 дорожных знаков «Достопримечательность» (направления: Спасо-Евфросиниевский монастырь, Художественная галерея (установлен рядом с площадью Свободы), Музей белорусского книгопечатания (установлен на проспекте Ф. Скорины, фото), Природно-экологический музей, Софийский собор – 2 знака (установлен рядом с площадью Свободы) исторический центр города Полоцка – 2 знака), а также 20 дорожных знаков на въезде в город (со стороны трасс: Минск – Полоцк, Верхнедвинск – Полоцк, Витебск – Полоцк, Глубокое – Полоцк). Основной задачей дорожных знаков «Достопримечательность» является ориентирование туристов к достопримечательностям города (музеи, памятники, историческая часть города и т.д.), которые путешествуют на автомобиле.

Перспективные места установки дорожных знаков «Достопримечательность» на проспекте Ф. Скорины в направлении:

- туристско-информационного центра г. Полоцка;
- Свято-Покровской церкви;
- Софийского собора;
- Богоявленского собора;
- Детского музея.

3.4 Туристско-информационные щиты

Туристско – информационные щиты установлены в городе Полоцке в 2009 году в количестве 3 штук (2 щита у железнодорожного вокзала и Софийского собора и 1 щит на проспекте Ф. Скорины (у гостиничного комплекса «Славянский»))

В щитах установлены 2 карты центра города Полоцка (на русском и английском языках) с нанесением на них

информации об основных достопримечательностях, объектах питания, проживания, музеях и т.д. Для ориентирования туристов в центре города на карте указано место, где именно находится щит. Также размещена контактная информация о туристско-информационном центре (телефоны, электронная почта, сайт). Данные щиты пользуются большой популярностью у индивидуальных туристов.

Перспективные места установки туристско-информационных щитов на проспекте Ф. Скорины:

- у туристско-информационного центра г. Полоцка;
- у памятника Симеону Полоцкому;
- у Каплицы воинам – афганцам.

**Туристско-информационные щиты
у памятного знака «географический центр Европы»**

Туристско-информационные щиты у памятного знака «Географический центр Европы» были установлены в 2008 году. На 4 информационных щитах размещены:

1. Карта центральной части города Полоцка. На карте указаны объекты достопримечательностей с фотографиями и нанесенным основным автомобильным маршрутом;

2. «Полоцк исторический». На стенд размещена краткая информация об истории города Полоцка. А также фотографии основных объектов туристического показа;

3. «Полоцк – географический центр Европы». На стенде размещена информация о методах расчетов и причинах размещения географического центра Европы именно в городе Полоцке. Указана информация о самом памятном знаке, описаны его конфигурация, стиль и форма. Также размещена информация о возможности приобретения сертификата о посещении географического центра в городе Полоцке.

4. «Полоцк - туристический». На стенде размещена информация о местах питания и проживания в городе Полоцке. А также информация о филиалах Национального Полоцкого историко-культурного музея-заповедника, музее средневекового рыцарства, музея «Эпоха Ленина».

Перспективные места установки туристско-информационных щитов у достопримечательностей на проспекте Ф. Скорины:

- площадь Свободы.

3.5 Сувенирные магазины

В городе Полоцке всего 4 объекта продажи сувенирной продукции, в том числе 2 объекта расположены на проспекте Ф. Скорины (сувенирный магазин «Город мастеров» ЧТУП «Офисмартетторг» и магазин «Сувениры» УТП «Полоцк-торг»). В магазинах представлен широкий ассортимент сувениров из глины, стекла, дерева, керамики и т.д. Во многих магазинах города продается различная сувенирная продукция. 2 специализированных магазина вполне хватает для туристов, которые посещают город Полоцк. Данные магазины расположены вблизи основных туристических маршрутов, которые проходят по городу Полоцку.

Перспективные места размещения сувенирных магазинов по проспекту Ф. Скорины: на сегодняшний день потребность в открытии новых сувенирных магазинов на проспекте Ф. Скорины отсутствует. Но в выходные и праздничные дни с мая по сентябрь рекомендуется организация продажи сувенирной продукции у достопримечательностей города Полоцка на проспекте Ф. Скорины: у памятного знака «Географический центр Европы», у памятника Симеону Полоцкому, у памятника героям войны 1812 года.

3.6 Туалеты

Одним из немаловажных факторов развития туризма являются установка недалеко от основных туристических объектов и туристических маршрутов туалетов.

На сегодняшний день в центральной части города Полоцка имеется 3 туалета общего пользования:

- около Спасо-Евфросиниевского монастыря;
- около Софийского Собора (в настоящий момент не работает);
- около гостиничного комплекса «Славянский» (недалеко от проспекта Ф. Скорины). Общегородской туалет расположен в глубине двора за гостиничным комплексом «Славянский». С проспекта Ф. Скорины на него указывает указатель. В то же время данный туалет располагается далеко от основных мест осмотра и его явно недостаточно.

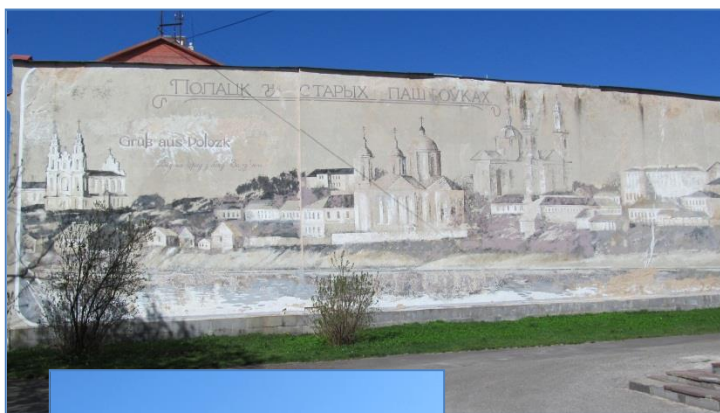
- у Свято – Покровской церкви (Парк культуры и отдыха).

В то же время по городу Полоцку установлена сеть биотуалетов, которые размещены недалеко от основных мест показа. Биотуалеты устанавливаются ежегодно на летний сезон – с апреля по октябрь. В принципе туалеты должны быть размещены не на центральных улицах, а на улицах которые прилегают (ул. Нижне-Покровская, ул. Гоголя, ул. Ленина, Замковый проезд и т.д.)

Перспективные места установки туалетов рядом с проспектом Ф. Скорины:

- у Свято-Покровской церкви (требуется реконструкции);
- у площади Ф. Скорины (на ул. Нижне-Покровская, рядом с Детским музеем);
- у Богоявленского Собора и Площади Свободы (в районе ул. Крестовая);
- у Софийского собора (по ул. Нижне-Покровская, у подножья Верхнего замка).

3.7 «Полоцк на старых открытках»

В течение 2008-2011 годов по городу Полоцку была установлена сеть табличек со старыми фотографиями особенных исторических мест (фотографии 19-20 веков). Предоставлялась информация о том, что было на определенном месте тогда и что есть сейчас. По городу

было установлено 5 табличек.

Особая ценность табличек со старыми фотографиями состоит в том, что турист, придя на определенное историческое место, может сравнить фотографию места и того, что есть на этом месте сейчас.

В районе проспекта Ф. Скорины данные таблички были установлены около площади Свободы (по ул. Замковой) и в районе нынешнего туристско-информационного центра г. Полоцка.

Одним из элементов серии фотографий, которые сохранились на сегодняшний момент в районе проспекта Ф. Скорины является: «Панорама исторической части города Полоцка» (размещена на здании пожарной

части, на фотографии вверху) и рисунок «Николаевский собор с памятником героям войны 1812 года» (размещена на здании художественной школы города Полоцка, фотография внизу).

Перспективные места установки табличек с фотографиями исторических мест на проспекте Ф. Скорины:

- площадь Свободы 2 таблички (установка со стороны художественной школы и со стороны дома по адресу пр-т Ф. Скорины, 2);

- площадь Ф. Скорины (установка со стороны ул. Гоголя).

3.8 Камни преткновения и парковая скульптура

Камни преткновения – это небольшие маленькие латунные пластинки, впечатанные в брусчатку. Обычно на пластинке значится несколько имен депортированных в лагеря и тюрьмы. Также размещена информация о дате рождения и дате смерти человека в концлагере.

Основная цель - восстановить имена, адреса и даты жизни всех депортированных и замученных в концлагерях цыган и евреев. Причем запечатлеть их на века на мостовых около домов, где жили эти люди.

В начале 20 века в Полоцке около 70% населения составляли евреи. Очень много евреев погибло во время второй мировой войны.

Перспективные места установки камней преткновения на проспекте Ф. Скорины:

- дом Минца (пересечения улиц проспекта Ф. Скорины и ул. Ленина).

Установка специфической парковой скульптуры: из-под земли через верхнюю поверхность пешеходной части дороги появление частей тела человека – нога, рука и т.п.

Для привлечения туристов – создание городской легенды о появлении приведения (духа, «защитника города») из знаменитых полоцких лабиринтов (подземных ходов) с рассказом о том, что кто сможет его задобрить, тому откроется тайна нахождения полоцких сокровищ (иезуитской библиотеки и т.п.).

Перспективные места установки парковой скульптуры на проспекте Ф. Скорины: на здании кинотеатра «Родина».

Предлагается установить бюст известному белорусскому режиссеру театра и кино Михаилу Пташуку, который свои первые творческие шаги сделал в Полоцке. Еще будучи студентом второго курса режиссерского факультета театрального училища им. Щукина, он приезжает в Полоцк, где создает театральную студию «Современник» и к 1100-летию Полоцка ставит спектакль «Красная линия» по пьесе В.Собко.

Перспективные места установки бюста на проспекте Ф. Скорины: рядом с кинотеатром «Родина».

3.9 Объекты питания

В настоящий момент на проспекте Ф. Скорины услуги питания для организованных групп туристов оказывают: ресторан Гостиничного комплекса «Славянский» и кафе «Хуторок Николаевский», в основном предоставляют блюда

европейской кухни. Остальные объекты питания (закусочная в магазине «Юбилейный», пиццерия «Доминика», кафе «Льдинка», кафетерий «Скариновский») оказывают услуги быстрого перекуса. Рядом с площадью Ф. Скорины (по ул. Нижне-Покровской) работает кафе «Дамиан», которое единственное в городе предоставляет меню национальной белорусской кухни.

В то же время на проспекте отсутствует ресторан, кафе или пункт быстрого питания, специализирующийся исключительно на белорусской кухне, в меню которого могли быть включены и оригинальные блюда полоцкого региона. В перспективе 2-3 объектам питания надо будет делать упор на блюда национальной белорусской кухни.

Также в летнее время требуется сеть «летних кафе». Сеть «летних кафе» требуется для быстрого питания индивидуальным туристам, которые посещают город Полоцк самостоятельно. В настоящий момент летнее кафе на проспекте Ф. Скорины организует только Гостиничный комплекс «Славянский» и пиццерия «Доминика».

В перспективе требуется увеличить сеть летних кафе в районе площади Свободы, памятника Симеону Полоцкому.

3.10 Кинотеатр

В городе на сегодняшний день работает один кинотеатр «Родина», который находится на реконструкции. Для города Полоцка этого достаточно. В кинотеатре работает большой зал на 500 мест и малый зал 3D на 50 мест. Есть также аттракцион 5D. Еженедельно меняется афиша. В афише присутствуют как

премьерные показы, так и старые фильмы. Каждые выходные есть специальные показы для детей различного возраста. В кинотеатре продается попкорн и сладкая вата. Рядом с кинотеатром есть парковка для автомобилей.

Перспективные направления для развития проспекта Ф.Скорины как объекта туризма:

Открытие в здании кинотеатра «Родина» специализированной стационарной выставки по объектам туристического интереса проспекта Ф.Скорины (по аналогу стационарной выставки «Прогулка по Нижне-Покровской» в здании Домика Петра I).

4. ПРЕДЛОЖЕНИЯ ПО ПРОДВИЖЕНИЮ ПРОСПЕКТА ФРАНЦИСКА СКОРИНЫ В КАЧЕСТВЕ ОБЪЕКТА ДЛЯ ТУРИЗМА

1. Создание отдельного путеводителя по проспекту, где бы размещалась информация об истории и настоящем проспекта.

2. Создание серии открыток по достопримечательностям проспекта.

3. Разработка виртуального тура по проспекту и размещение его на сайтах Полоцкого райисполкома, отдела физической культуры, спорта и туризма Полоцкого райисполкома, Национального Полоцкого историко-культурного музея-заповедника, Гостиничного комплекса «Славянский» и других туристических сайтах.

Размещение у входа на проспект (со стороны площади Свободы) отдельно стоящего мобильного (передвижного) здания палаточного типа с демонстрацией 3D и 5D изображений: с включением в основной перечень услуг виртуальных экскурсий в целом по основным объектам туризма региона и в частности тематического экскурса «Проспект Ф.Скорины: век за веком... Год за годом» (с иллюзией фактического пребывания).

4. Размещение фотографий проспекта на билбордах и туристско-информационных щитах.

5. Установка (по правой стороне у входа с площади Ф.Скорины) серии щитов с изображением одной визуальной панорамы (места) проспекта разных временных периодов.

6. Разработка отдельной пешеходной экскурсии по проспекту.

7. Создание флаеров с указанием информации о туристическом потенциале проспекта, объектах питания, проживания, магазинах и их размещение в туристско-информационных центрах и объектах туристической инфраструктуры.

8. Установка (у входа в пешеходную зону проспекта со стороны площади Свободы) информационной доски с информацией об истории и настоящем проспекта с размещением фотографий и схем.

9. Создание сети велодорожек по пешеходному скверу по проспекту (в соответствии с общей схемой обустройства региона велосипедной инфраструктурой). Установка на территории велосипедной сети тематических декоративных элементов.

10. Установка в пешеходном сквере мини-указателей к объектам (сувенирные магазины, объекты питания, объекты показа).

Установка в середине проспекта стилизованного указателя с иллюстрированным (картинным) изображением основных достопримечательностей города.

11. Декорирование территории по периметру проспекта «живой» зелёной изгородью.

12. Декорирование озеленённой территории проспекта цветочными коврами и фигурами из цветов и зелени тематической направленности.

13. Установка парковой скульптуры «Полоцкий турист» (юмористического направления)

проспект (со стороны площади статуи – исторической личности династии (например, князь Рогволод,

14. Размещение у входа на Свободы) «живой» полоцкой княжеской и т.п.).

15. Обеспечение движения декорированной цветочной повозки (в том числе для развлечения детской аудитории туристов).

16. Постоянная деятельность (в «высокий» туристический сезон) «уличных музыкантов» по периметру проспекта.

(«прошлое»-«настоящее»-периметру проспекта парковыми скульптурами знаменитых полоцких личностей) скамеек.

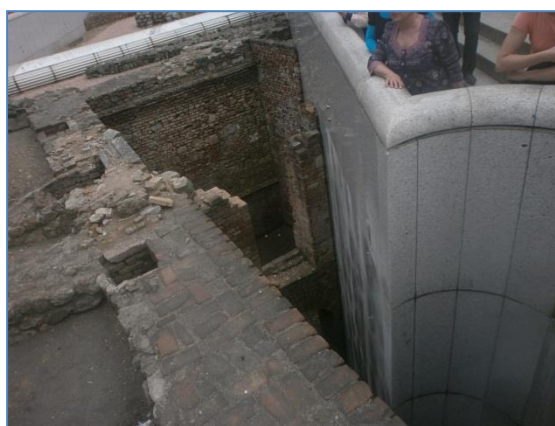
17. Установка в трёх местах «будущее») по декорированных (образы исторических

18. Установка застеклённых тумб (по периметру проспекта) с выставкой экспозиционных объектов исторической застройки проспекта (археологические находки, фотографии, схемы различных исторических периодов и т.п.).

19. Демонстрация археологических раскопок (исторической застройки города).

20. Проведение различных культурных и туристических мероприятий на проспекте (День города, тематические выставки-ярмарки, праздники, посвященные каким-либо памятным датам, фестивали). В этот период проспект «превращается» в настоящий туристический бульвар: выступление пантомим, клоунов, костюмированных исторических личностей и т.п.

5. ПЛАН ДЕЙСТВИЙ ПО РЕАЛИЗАЦИИ СТРАТЕГИИ КОММУНИКАЦИЙ

5.1 Краткосрочный план действий (до 2015 года)

На данный момент Ф. Скорины – является обычной улицей в городе Полоцке. В связи с этим главной краткосрочной задачей является создание информированности потенциальных потребителей о существующем проспекте с точки зрения развития туризма и туристических услуг:

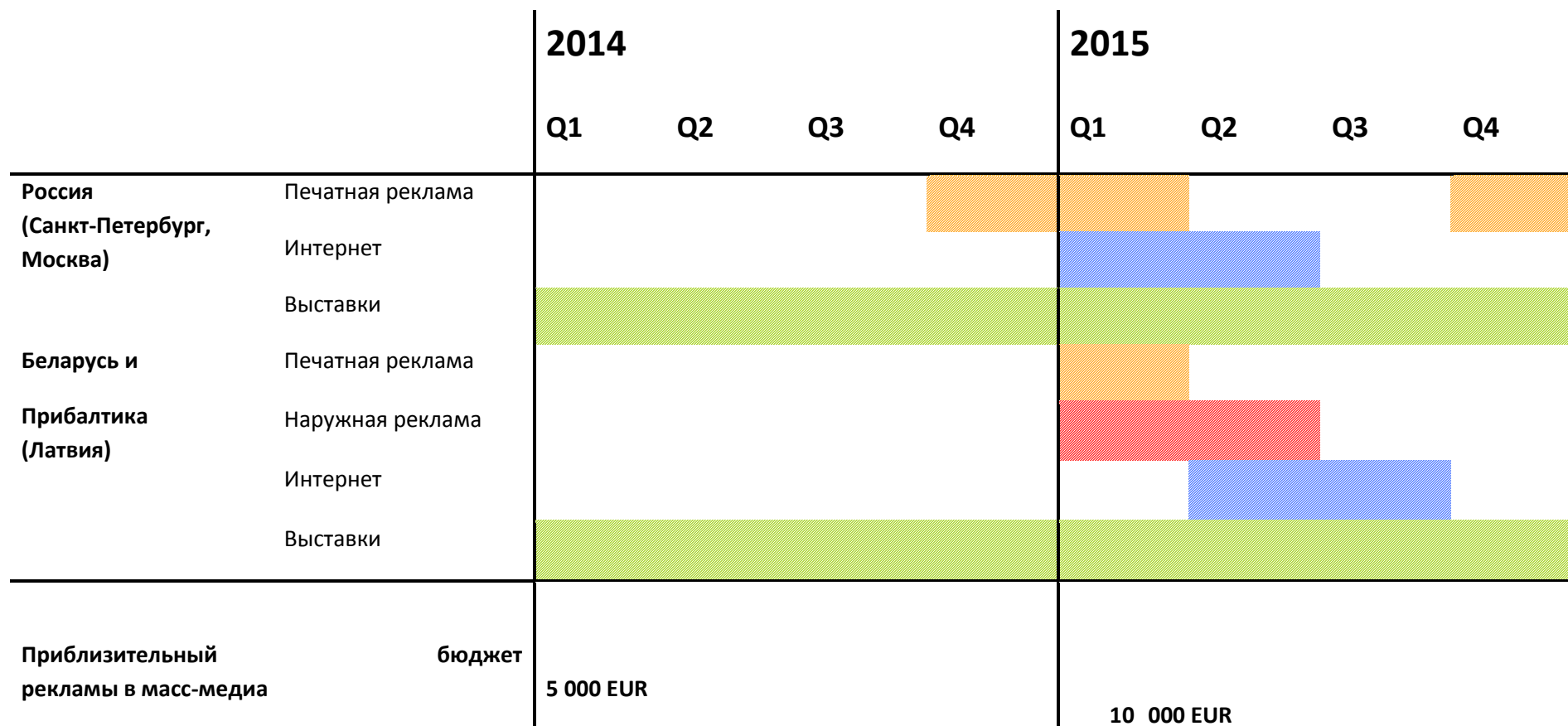
- **Информировать потенциальных потребителей о проспекте Ф. Скорины**

Для выполнения этой задачи необходимо продолжать работу по информированию населения о проспекте и рекламировать проспект, как основной туристический потенциал города Полоцка. Создать красочный буклет и в последующем участвовать на различных международных и национальных туристических выставках и привлекать внимание зарубежных турагентств с целью популяризации города Полоцка и проспекта Ф.Скорины. Не смотря на то, что популярность турагентств в сфере туризма в последнее время снизилась, это всё равно является эффективным способом информирования клиентов о туристическом потенциале.

Интернет является важной составляющей решения главной краткосрочной задачи по рекламе проспекта. Если о проспекте Ф.Скорины в городе Полоцке пишут какую-либо статью в интернете, то чаще всего будут ссылаться на главный сайт города Полоцка или сайт Белла Двина. Сайт города Полоцка должен иметь отдельную страничку с информацией о главной улице города и должен предоставлять всю интересующую информацию для потребителей на доступных языках, включая список достопримечательностей, карту, адреса объектов питания и размещения и т.д. Кроме этого нельзя забывать, что именно пользователь найдёт, когда введёт «город Полоцк» или «достопримечательности Полоцка» в форму поисковика (Google или Яндекс), потому что это может стать первым действием заинтересованного туриста. Кроме официального сайта желательно, чтобы турист увидел ссылки на статью в интернет-энциклопедии Wikipedia; галереи на специализированных сайтах (Flickr, Яндекс.Фотки); видео-туры на порталах YouTube, RuTube; аккаунты города Полоцка в социальных сетях (Twitter, Facebook). Не стоит забывать и

традиционные виды коммуникации — наружная, печатная реклама — которая поможет быстро распространить информацию о продукте. Но, чтобы избежать дополнительных затрат следует аккуратно выбирать территорию, с которой начинать говорить.

Коммуникация в краткосрочном плане: выставки, интернет сайт, социальные сети. Печатная и наружная реклама на территории Беларуси.

5.2 Среднесрочный план действий (до 2018 года)

- **Создать эмоциональную связь проспекта Ф. Скорины в г. Полоцке с потребителем**

Ярче всего потребитель запоминает о том продукте, который заставил испытать какие-либо эмоциональные впечатления. Сухость фактов и рациональность забываются гораздо быстрее эмоциональной связи. Разработанную идею спроса следует воплотить в коммуникации, которая достигнет целевой аудитории.

Кроме вышеупомянутой печатной рекламы в журналах, читатели которых входят в целевую аудиторию, стоит разрабатывать телевизионный ролик, который тоже несёт в себе смысл идеи спроса, будет эффективен во время телепередач с совпадающей целевой аудиторией и, благодаря, аудиовизуальной концепции построит более прочную эмоциональную связь. Не взирая на то, что интернет-реклама менее эффективна в этом плане, всегда можно воспользоваться возможностью и разместить телевизионную рекламу на видеоканале Белла Двина на сайтах YouTube и RuTube, чтобы создать возможность пользователям делиться ссылками на неё.

- **Продолжать развивать идею спроса и анализировать целевую аудиторию**

В столь нестабильном финансовом мире нельзя определённо сказать, какие действия следует предпринимать через несколько лет, но возможно установить направления, в которых следует двигаться.

Предположительно через два года вновь начнётся рост экономики. Несомненно, подобные изменения влияют на тенденции в области туризма и поведение потенциальных туристов. Долгосрочной маркетинговой задачей является адаптация идеи спроса под новые тенденции и каналы. Приоритеты и культура потребителей видоизменяется вместе с тенденциями в мире, поэтому важно анализировать потребителей и улавливать перемены, разговаривая с целевой аудиторией на тех каналах, где она может нас услышать.

Поскольку наш бренд растёт, обретает свою публику и уверенность, его можно продвигать на остальные интересующие территории, такие как Москва и остальная Прибалтика.

Коммуникация в среднесрочном плане: выставки, интернет сайт, социальные сети, реклама в средствах массовой информации (пресса, радио, телевидение, наружная реклама) на территории России (Москва, Санкт-Петербург), Прибалтики и Беларуси.

5.3 Долгосрочный маркетинговый план (до 2020 года)

- **Позиционировать проспект Ф. Скорины в городе Полоцке как то, что действительно надо увидеть**

В долгосрочных тенденциях Европа будет ведущим туристическим регионом в мире, поэтому важно и Белла Двине позиционировать себя как часть Европы, а городу Полоцку вместе с его достопримечательностями – как то, что действительно стоит посетить в Беларуси. Естественно, такой образ должен быть заслужен не столько маркетинговыми кампаниями и физическим расположением, сколько качеством предоставляемых услуг, улучшение которых является важной задачей долгосрочном плане.

С готовым продуктом высокого качества, устоявшейся коммуникацией и стратегией можно начинать знакомить Европу с регионом Белла Двина и в последствии с теми ячейками региона из которых он состоит. И основная задача – создание конкуренции на Европейском рынке, начиная со скандинавских стран.

Коммуникация в долгосрочном плане: выставки, интернет сайт, социальные сети, реклама в средствах массовой информации (пресса, радио, телевидение, наружная реклама) на территории России (Москва, Санкт-Петербург), Прибалтики, Скандинавии, Германии и других стран Западной Европы.

5.4 Оценка эффективности

Несомненно, туризм влияет на многие факторы, показатели которых можно измерить с целью определения эффективности маркетинговой стратегии. Например, успешное развитие туризма увеличивает внутренний валовой продукт и благосостояние населения, уменьшает уровень безработицы, уменьшает миграцию из страны. Но поскольку на все эти параметры влияет много факторов, не только туризм, будет достаточно сложно вывести объективную оценку влияния туризма. Поэтому самым логичным способом оценки эффективности является мониторинг посещаемости города Полоцка и его достопримечательностей.

Кроме этого не лишним будет измерить узнаваемость проспекта Ф. Скорины к 2014 году. Посредством опроса туристов можно узнать, какие ассоциации вызывает проспект у разных аудиторий; что именно думает наша потенциальная аудитория о значениях торговой марки и общей философии города; как это влияет на их выбор. Собрав подобные сведения у нас появится возможность проанализировать пройденный путь и выделить направление, которое поможет сделать бренд сильнее и эмоциональнее.

6. СРОК ИСПОЛНЕНИЯ, УСЛОВИЯ ФИНАНСИРОВАНИЯ И ОТВЕТСТВЕННЫЕ ИНСТИТУЦИИ

Мероприятия, действия, ряд активностей	2013- 2014 гг.	2015- 2016 гг.	2017- 2018 гг.	Ответственные институты	Условиям финансирования
1. Создание единого информационного буклета по проспекту Ф. Скорины, в том числе и на иностранных языках				Отдел образования, спорта и туризма Полоцкого райисполкома (далее по тексту - ОСиТ Полоцкого райисполкома) Национальный Полоцкий историко-культурный музей-заповедник (далее по тексту – НПИКМЗ)	Областной бюджет Местный бюджет
2. Создание и обновление интернет странички с информацией о проспекте Ф. Скорины на сайте Полоцкого райисполкома, сайте Белла Двина, других специализированных сайтах				Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома Отдел идеологии, культуры и молодежи Полоцкого райисполкома (далее по тексту - отдеИКиМ Полоцкого райисполкома)	Местный бюджет
3. Создание виртуального тура по проспекту и размещение на туристических сайтах и страничках				Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома НПИКМЗ	Местный бюджет Привлеченные средства
4. Создание серии открыток о достопримечательностях проспекта				Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома отделеИКиМ Полоцкого райисполкома	Местный бюджет Привлеченные средства

5. Установка указателей направления движения туристов				Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома Отдел архитектуры и строительства Полоцкого райисполкома НПИКМЗ	Бюджет проекта Белла Двина 2
6. Установка информационных табличек у объектов достопримечательностей				Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома Отдел архитектуры и строительства Полоцкого райисполкома НПИКМЗ	Бюджет проекта Белла Двина 2
7. Установка дорожных знаков «Достопримечательность»				Управление спорта и туризма Витебского облисполкома (далее по тексту – управление СиТ Витебского облисполкома) Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома НПИКМЗ МРЭО «ГАИ»	Областной бюджет Местный бюджет
8. Размещение фотографий проспекта на билбордах и туристско-информационных щитах в городе Полоцке и других городах Беларуси				Управление СиТ Витебского облисполкома Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома Центр поддержки предпринимательства г. Полоцка	Привлеченные средства

9. Установка серии щитов с изображением одной визуальной панорамы (места) проспекта разных временных периодов				Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома Центр поддержки предпринимательства г. Полоцка НПИКМЗ	Местный бюджет Привлеченные средства
10. Создание единого туристического маршрута по проспекту Ф. Скорины				Управление СиТ Витебского облисполкома Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома НПИКМЗ Туристические организации города Полоцка	Областной бюджет Местный бюджет
11. Участие в республиканских и международных туристических выставках с целью рекламы достопримечательностей г. Полоцка и достопримечательностей проспекта				Управление СиТ Витебского облисполкома Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома НПИКМЗ Туристические организации города Полоцка	Областной бюджет Местный бюджет Привлеченные средства
12. Создание 30-40 секундного рекламного ролика о проспекте для транслирования на телевидении и радио				Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома НПИКМЗ	Местный бюджет Привлеченные средства
13. Создание фильма об истории, настоящем и будущем проспекта				Отдел ИКиМ Полоцкого райисполкома Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома	Местный бюджет Привлеченные средства

14. Создание флаеров с указанием информации о туристическом потенциале проспекта, объектах питания, проживания, магазинах и их размещение в туристско-информационных центрах и объектах туристической инфраструктуры				Управление СиТ Витебского облисполкома Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома	Местный бюджет Привлеченные средства
15. Установка информационной стойки (инфокиоска) уличного типа с возможностью просмотра виртуального путеводителя по объектам проспекта				Управление СиТ Витебского облисполкома Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома	Областной бюджет
16. Установка (у входа в пешеходную зону проспекта со стороны площади Свободы) информационной доски с информацией об истории и настоящем проспекта с размещением фотографий и схем				Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома Отдел ИКиМ Полоцкого райисполкома НПИКМЗ Центр поддержки предпринимательства г. Полоцка КУП «ЖКХ» г. Полоцка	Местный бюджет
17. Установка туристско-информационных щитов у достопримечательностей проспекта				Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома КУП «ЖКХ» г. Полоцка	Местный бюджет
18. Организация торговли сувенирами у основных достопримечательностей проспекта				Организации и предприятия города Полоцка Индивидуальные предприниматели	Собственные средства

19. Установка бюста режиссеру М. Пташуку				Отдел архитектуры и строительства Полоцкого райисполкома Отдел ИКиМ Полоцкого райисполкома	Местный бюджет Спонсорские средства
20. Установка табличек с фотографиями исторических мест				Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома НПИКМЗ КУП «ЖКХ» г. Полоцка	Местный бюджет Спонсорские средства
21. Установка в пешеходном сквере мини-указателей к объектам (сувенирные магазины, объекты питания, объекты показа ит.п.)				Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома КУП «ЖКХ» г. Полоцка	Местный бюджет Привлеченные средства
22. Создание сети велодорожек по пешеходному скверу по проспекту				Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома Центр поддержки предпринимательства г. Полоцка КУП «ЖКХ» г. Полоцка	Местный бюджет Привлеченные средства
23. Установка камней преткновения				Отдел архитектуры и строительства Полоцкого райисполкома КУП «ЖКХ» г. Полоцка Еврейская община г. Полоцка	Местный бюджет Спонсорские средства
24. Обустройство стационарных туалетов на проспекте				Отдел архитектуры и строительства КУП «ЖКХ» г. Полоцка	Местный бюджет

25. Декорирование озеленённой территории проспекта цветочными коврами и фигурами из цветов и зелени тематической направленности				Отдел архитектуры и строительства Полоцкого райисполкома КУП «ЖКХ» г. Полоцка	Местный бюджет
26. Реконструкция существующих и открытие новых объектов питания на проспекте				Отдел торговли и услуг Полоцкого райисполкома Организации и предприятия г. Полоцка	Собственные средства
27. Открытие в здании кинотеатра «Родина» специализированной стационарной выставки по объектам туристического интереса проспекта Ф. Скорины				Отдел ИКиМ Полоцкого райисполкома Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома	Местный бюджет Спонсорские средства
28. Установка парковой скульптуры «Полоцкий турист»				Отдел архитектуры и строительства Полоцкого райисполкома Отдел ИКиМ Полоцкого райисполкома Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома	Спонсорские средства Привлеченные средства
29. Размещение и постоянная работа у входа на проспект «живой статуи» – исторической личности полоцкой княжеской династии				Индивидуальный предприниматель	Собственные средства
30. Организация движения декорированной цветочной повозки по проспекту				Индивидуальный предприниматель	Собственные средства

31. Установка у входа на проспект (со стороны площади Ф.Скорины) ретро-автомобилей				Индивидуальный предприниматель	Собственные средства
32. Постоянная деятельность (в «высокий» туристический сезон) «уличных музыкантов» по периметру проспекта				Отдел ИКиМ Полоцкого райисполкома Индивидуальный предприниматель	Собственные средства
33. Установка в трёх местах («прошлое»-«настоящее»-«будущее») по периметру проспекта декорированных парковыми скульптурами (полоцких исторических персоналий) скамеек				Отдел архитектуры и строительства Полоцкого райисполкома КУП «ЖКХ» г. Полоцка	Местный бюджет Привлеченные средства
34. Установка застеклённых тумб (по периметру проспекта) с демонстрацией объектов исторической застройки проспекта (археологические находки, фотографии, схемы различных исторических периодов и т.п.)				Отдел архитектуры и строительства Полоцкого райисполкома НПИКМЗ КУП «ЖКХ» г. Полоцка	Привлеченные средства
35. Проведение различных культурных и туристических мероприятий на проспекте (День города, тематические выставки-ярмарки, праздники, посвященные каким-либо памятным датам, фестивали и т.п.)				Отдел ИКиМ Полоцкого райисполкома Отдел ОСиТ Полоцкого райисполкома Заинтересованные предприятия и организации Индивидуальные предприниматели	Местный бюджет Привлеченные средства Спонсорские средства Собственные средства

ИСТОЧНИКИ И ЛИТЕРАТУРА

1. Проспект Ф. Скорины // Интерактивная карта Беларуси MAP.BY [Электронный ресурс]. – Дата доступа: 23.01.2013. – Режим доступа: <http://map.by/streets/Полоцк/Ф/Франциска%20Скорины%20просп.>
2. Пікарда, Г. Алегарычная геральдыка Францішка Скарыны / ГОДА Пікарда // PAWET.NET. Старонка №1 года Ліды і Лідскага павета. [Электронный ресурс]. – Дата доступа: 28.02.2013. – Режим доступа: http://pawet.net/library/history/bel_history/_articles/grospika/Пікарда_Гай._Алегарычная_геральдыка_Францішка_Скарыны.html.
3. Полацк: сайт о городе Полоцке [Электронный ресурс]. – Дата доступа: 12.02.2013. – Режим доступа: <http://polack.by>.
4. Полоцкий городской исполнительный комитет: официальный сайт [Электронный ресурс]. – Дата доступа: 12.02.2013. – Режим доступа: <http://polotsgik.by>.
5. Концепции развития туристической инфраструктуры исторических районов года Полоцка // Полоцкий городской исполнительный комитет: официальный сайт [Электронный ресурс]. – Дата доступа: 12.02.2013. – Режим доступа: http://polotsgik.by/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=298&Itemid=343.
6. Туристические маршруты // Полоцк туристический [Электронный ресурс]. – Дата доступа: 15.02.2013. – Режим доступа: http://polotskturizm.by/ru-/about_city/tur_marshrut.
7. Полоцк: путеводитель. – Минск: «РИФТУР», 2012. – 72 с.
8. Ильина, Я. Памятный знак «Полоцк – географический центр Европы» открылся в древнейшем городе Беларуси / Я. Ильина // Народныя навіны Віцебска [Электронный ресурс]. – Дата доступа: 12.02.2013. – Режим доступа: <http://news.vitebsk.cc/2008/05/31/pamyatnyiy-znak-polotsk-geograficheskiy-tsentr-evropyi-otkryilsya-v-drevneyshem-gorode-belarusi/>.
9. Верниковская, О. Белорусский туризм: тенденции и перспективы / О. Верниковская // Директор. – 2010. – №10. – С. 10–13.
10. Памяць: Гіст.-дакум. хроніка Полацка / Рэдкал. Г.П. Пашкоў і інш. – Мінск: БелЭн, 2002. – 912 с.
11. Третьяк, И.Д. Полоцк послевоенный / И.Д. Третьяк // Краевед-исследователь Полоцкой земли [Электронный ресурс]. – Дата доступа: 10.01.2013. – Режим доступа: <http://kraeved.ihb.by/index.php/ru/eto-interesno/54-tretyak-inna-dmitrievna/98-polotsk-poslevoennyj>.
12. Площадь Свободы в Полоцке: история и современность // Краевед-исследователь Полоцкой земли [Электронный ресурс]. – Дата доступа: 10.01.2013. – Режим

доступа: <http://kraeved.ihb.by/index.php/ru/my-priglashaem/19-weinvite/27-ploshchad-svobody-v-polotske-istoriya-i-sovremennost>.

13. Третьяк, И.Д. Улицы нашего города / И.Д. Третьяк // Полацкі веснік. – 2009. – 22 декабря. – С. 4.

14. Полоцк: исторический очерк; под ред. И.С. Кравченко, Н.В. Каменской. – Минск: АН БССР. Ин-т истории, 1962. – 282 с.

15. Полоцк: исторический очерк; редкол. П.Т. Петриков и др. – 2-е изд. перераб. и доп. – Минск: АН БССР. Ин-т истории, 1987. – 320 с.

16. Пальчевская ГОДА Полоцкие записки, или вокруг “Детального плана...” / ГОДА Пальчевская // Архитектура и строительство. – 2008. – №2. – С. 44–51.

17. Грывянеў, А.Л. Полацкі касцел Святога Ружанца і яго парафія ў другой палове XVIII – пачатку XX ст. (па матэрыялах НГАБ) / А.Л. Грывянеў // Архіварыус. – Вып. 10. – 2012. – С. 168–187.

18. О предоставлении информации к очередной сессии Полоцкого городского Совета депутатов: Письмо председателю Полоцкого городского Совета депутатов Гуйвик Н.В. № 637 от 25.06.2012 // Текущий архив ОФКСиТ Полоцкого горисполкома.

19. Опыт Учреждения Германо-Белорусского Дома “Интеракция” в разработке и реализации проектов международной технической помощи [Электронный ресурс]. – Дата доступа: 01.05.2013. – Режим доступа: www.eu-belarus.net/upload/PPP_Mogilew_Seminar.pdf.

20. Справка о ходе выполнения Решения Витебского областного исполнительного комитета от 29 мая 2008 года №435 «О выполнении мероприятий комплексной программы развития туризма на 2006–2010 гг.» // Текущий архив ОФКСиТ Полоцкого горисполкома.

21. В Полоцке воссоздан памятник героям войны 1812 года // Вестник Нафтана [Электронный ресурс]. – Дата доступа: 27.02.2013. – Режим доступа: <http://gazeta.naftan.by/socialsfera/v-polocke-vossozdan-pamyatnik-geroyam-vojny-1812-goda>.

22. Информация по развитию туризма в г. Полоцке за 8 месяцев 2012 года // Текущий архив ОФКСиТ Полоцкого горисполкома.

23. В Полоцке проспект Карла Маркса переименовали в проспект Ф. Скорины // NAVINY.BY. ОБЩЕСТВО [Электронный ресурс]. – Дата доступа: 27.02.2013. – Режим доступа: http://naviny.by/rubrics/society/2009/05/27-/ic_news_116_311915/.

24. О проектах “Белла Двина – 2” и “Белла Двина” // Bella Dvina: Белорусско-латвийский туристический портал [Электронный ресурс]. – Дата доступа: 27.02.2013. – Режим доступа: http://www.belladvina.com/ru/o_projekte_belladvina.

25. Свет по европейской инициативе // Народное слово [Электронный ресурс]. – Дата доступа: 27.02.2013. – Режим доступа: <http://nspaper.by/2012/05/30/svet-po-evropejskoj-iniciative.html>.

26. Информация о проводимой работе по развитию туризма и туристических услуг в года Полоцке // Текущий архив ОФКСиТ Полоцкого горисполкома.

27. Детальный план центральной части города Полоцка с проектом регенерации исторической зоны: Историко-градостроительное обоснование. – Т. 2 // Мин-во архит-ры и стр-ва РБ. – Минск, 2007.

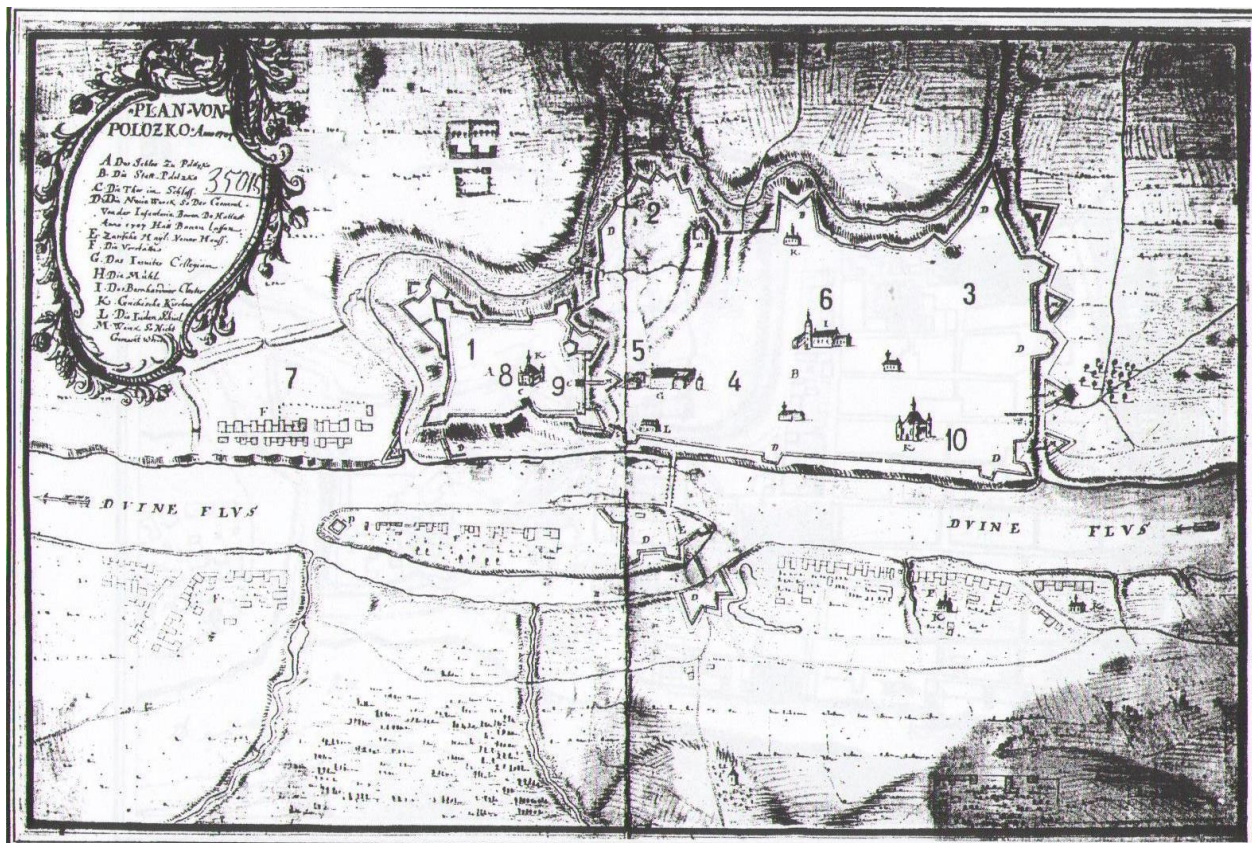
28. Детальный план центральной части города Полоцка с проектом регенерации исторической зоны: Основные положения градостроительного развития (утверждаемая часть) // Мин-во архит-ры и стр-ва РБ. – Минск, 2007.

29. Гостиничный комплекс “Славянский” [Электронный ресурс]. – Дата доступа: 27.01.2013. – Режим доступа: <http://www.slavyanskiy.by/node/1>.

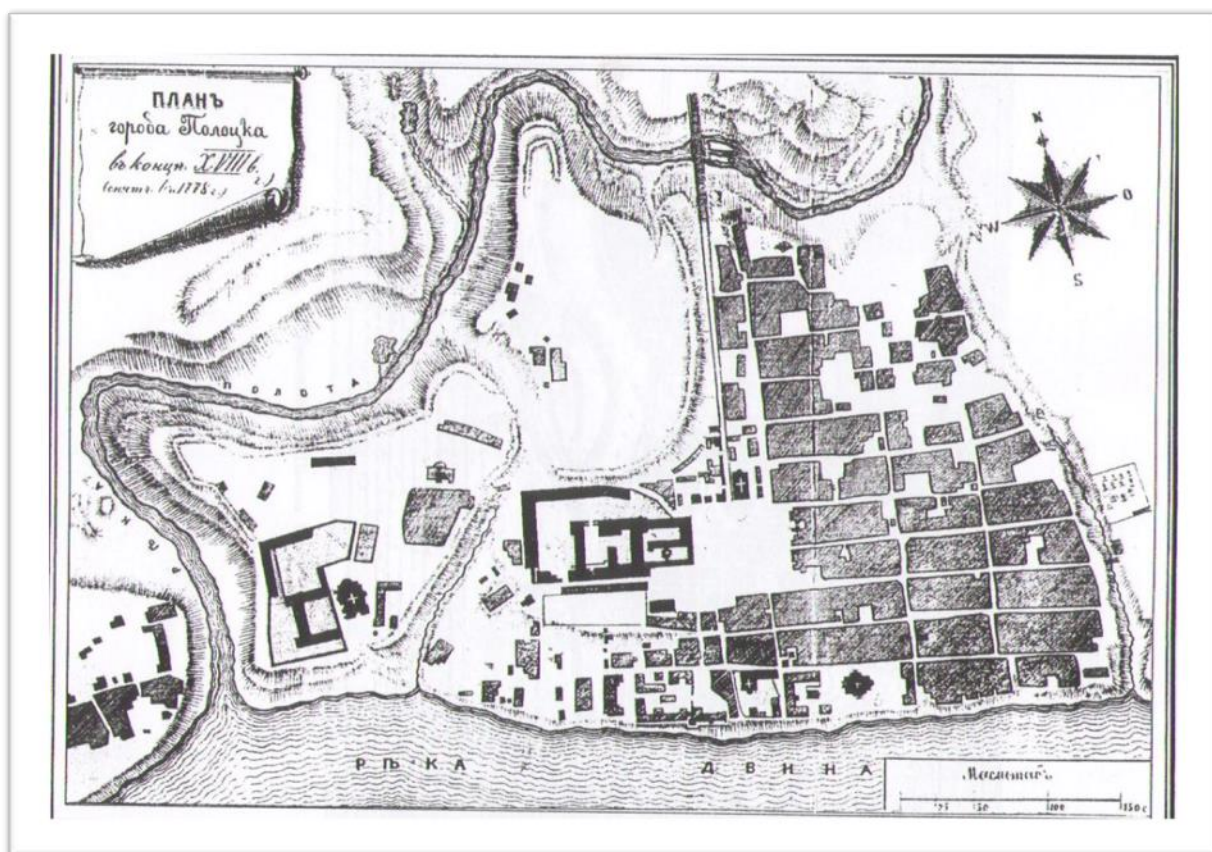
ИЛЛЮСТРАТИВНЫЙ МАТЕРИАЛ

(№1 ул. Витебская в начале XX века. Сегодня – проспект Франциска Скорины)

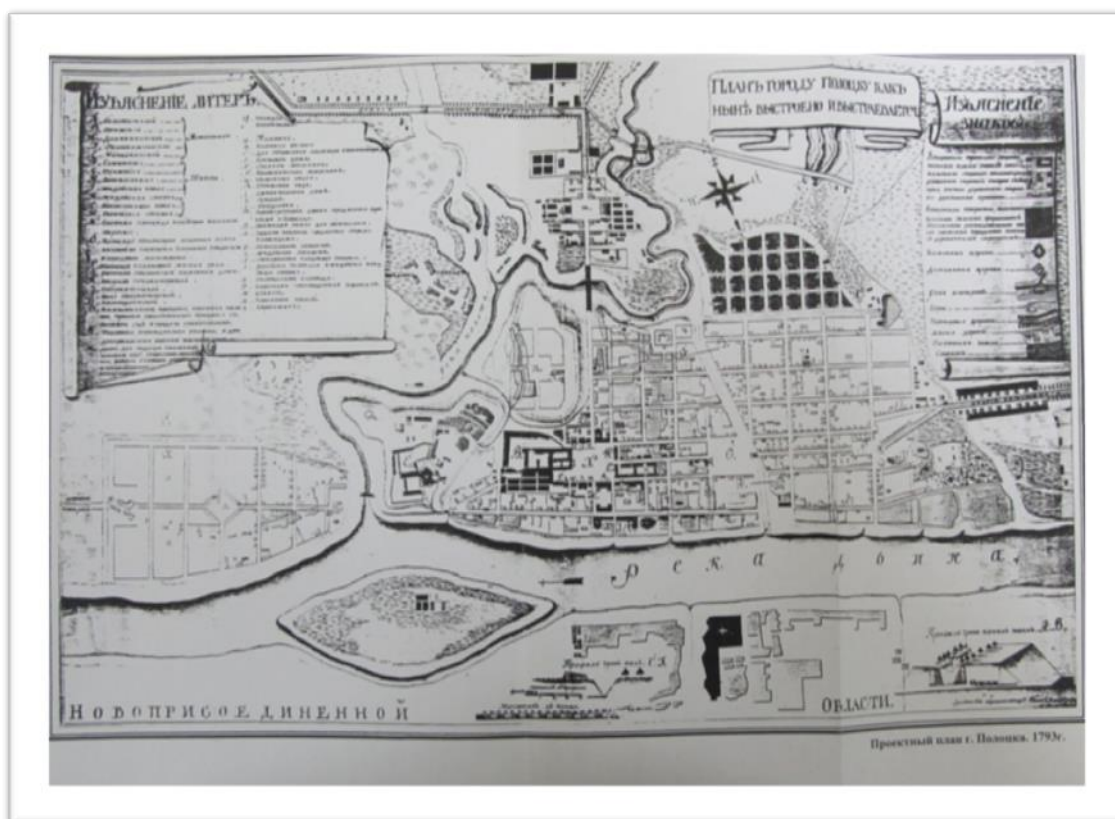
(№2 План города Полоцка 1707 г.)

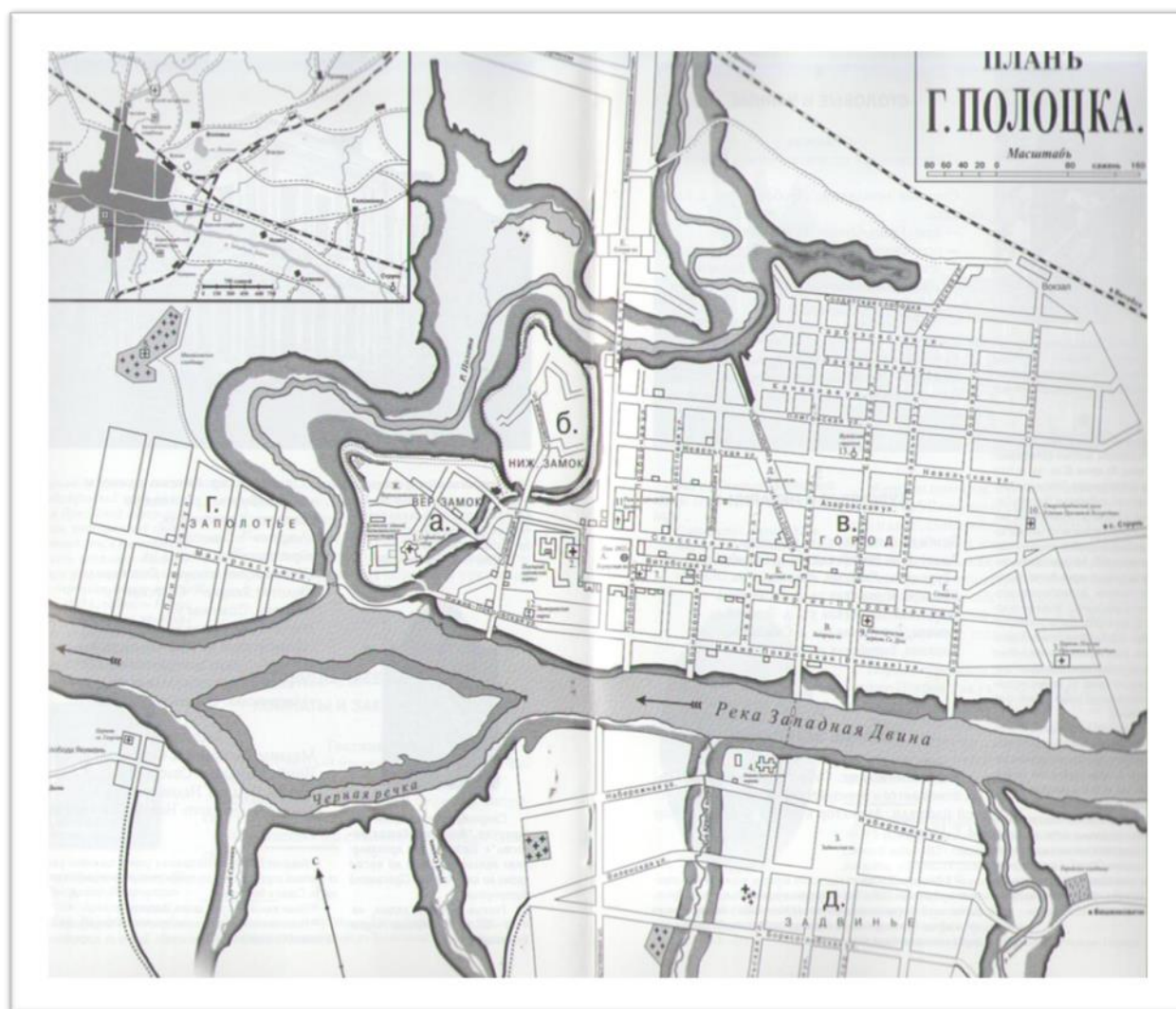
(№3 План города Полоцка 1778 г.)

(№4 План реконструкции города Полоцка к. XIX нач. XX века)

(№5 План города полотска 1793 г.)

(№6 План города Полоцка 1910 г.)

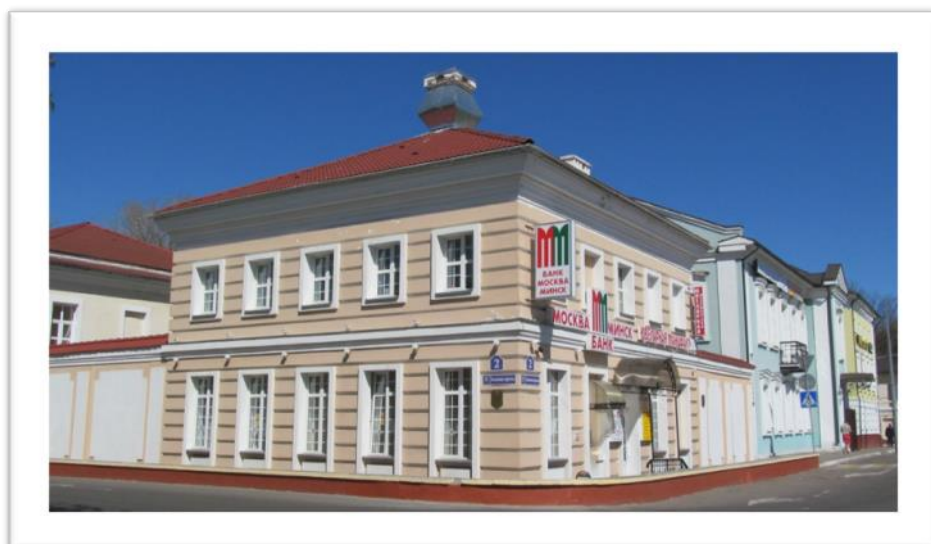
(№7 кинотеатр "Интернационал" (в настоящее время кинотеатр "Родина") перестроено здание в 1938-1939 г.)

(№8 Бывший дом генерал-губернатора)

(№9 Бывший дом коменданта)

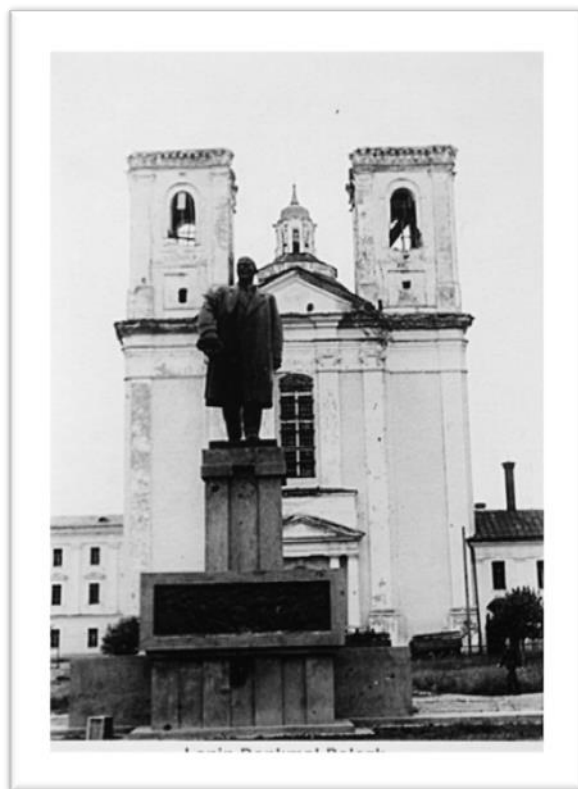
(№10 Бывшее здание Земского суда)

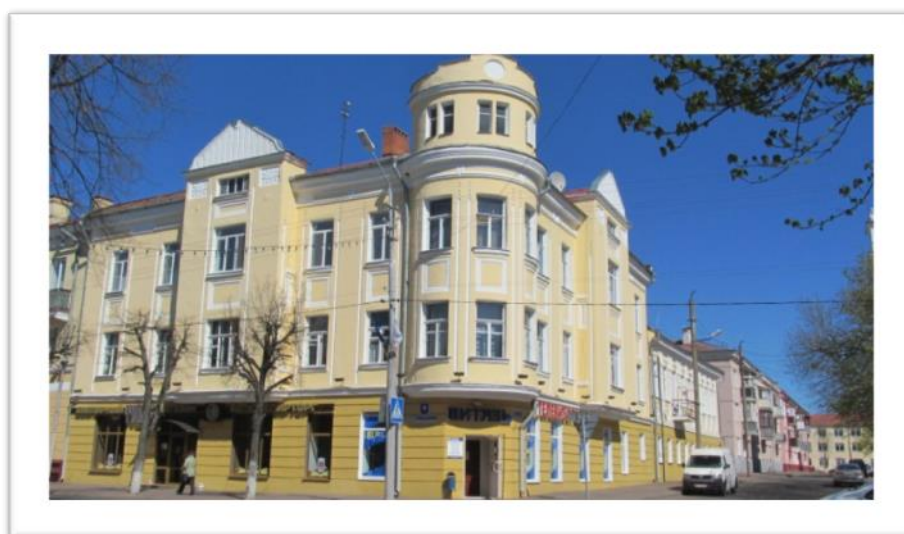
(№11 Николаевский собор, Памятник 1812 г.)

(№12 Памятник 1812 г.)

(№13 Памятник Ленину)

(№14 Бывший Дом Минца)

(№15 Бывшая гостиница «Гранд-отель»)

(№16 Духовное училище XIX в. Сегодня – Полоцкий районный исполнительный комитет)

(№17 бывшее здание кино «Эдем» и женского профессионального 4-х классного училища)

(№18 Каменные торговые ряды на Верхнем базаре)

(№19 Гостиничный комплекс «Славянский»)

(№20 Памятник Франциску Скорине , 1974 г.)

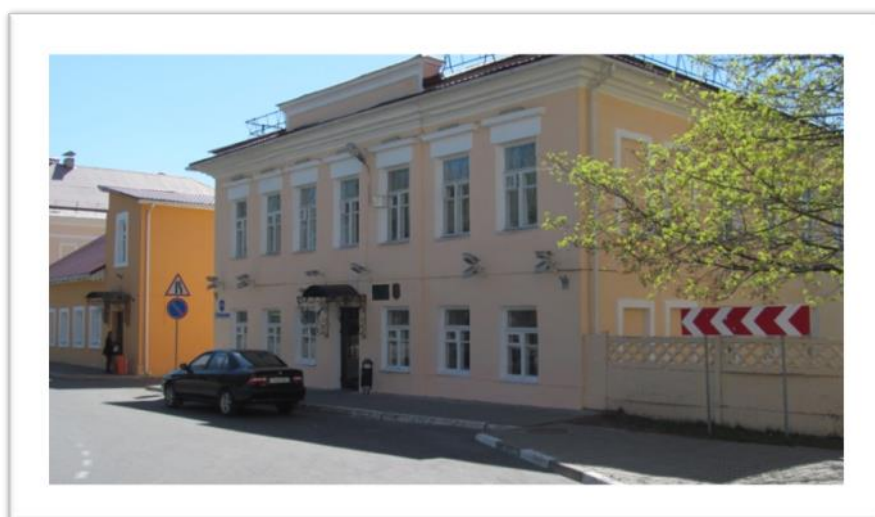
(№21 Памятник комсомольцам Полоцка, погибшим на фронтах Гражданской и Великой Отечественной войн, 1968 г.)

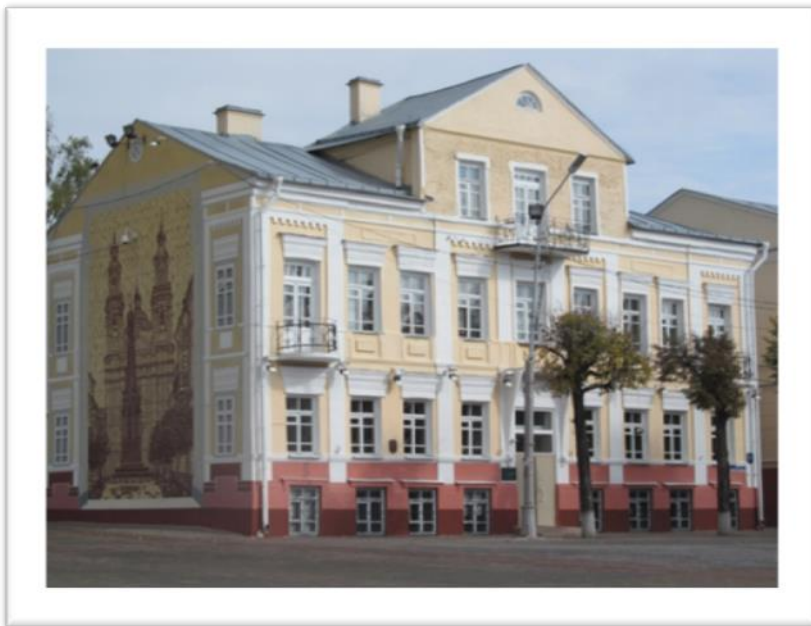
(№22 Памятная доска о событиях 1905-1907 гг.)

(№23 Памятник «Освободителям Полоцка», 1981)

(№24 Бывший дом губернатора, к. XVIII в.)

0

(№25 Училище Механизации)

(№26 Памятник букве "Й", 2003 г.)

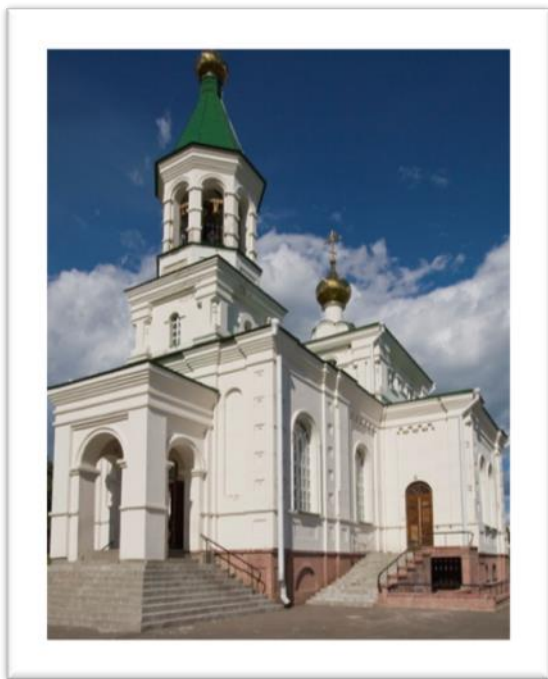
(№27 Памятник Симеону Полоцкому, 2010 г.)

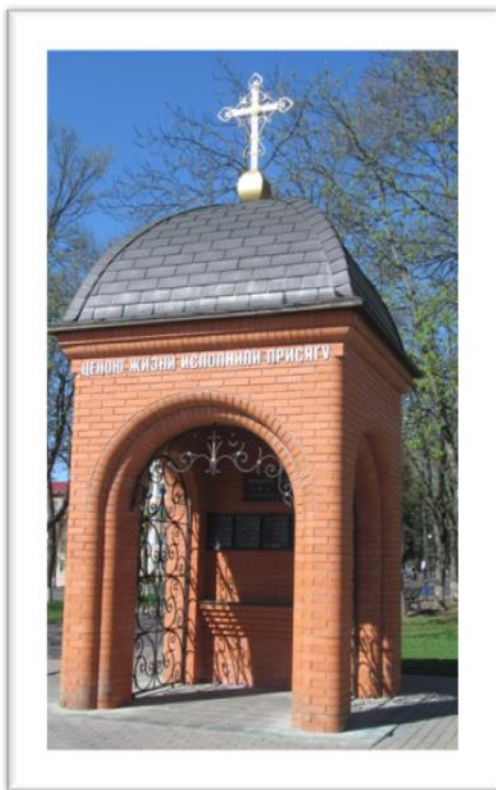
(№28 Бюст Юрия Тарича, 2010 г.)

(№29 Знак "Полоцк - географический центр Европы", 2010 г.)

(№30 Храм Покрова Пресвятой Богородицы, 2004 г.)

(№31 Часовня в память погибшим в Афганской войне, 2004 г.)

(№32 Ресторан «Славянский»)

(№33 Город Мастеров, Магазин ЧТУП Офисмаркетторг)